

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Rigorózní práce

**Rozvod v českém a francouzském právu
(komparativní studie)**

Konzultant: Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

Zpracovatel: Mgr. Miroslav Mrázek

červen 2008

Prohlášení o původnosti rigorózní práce

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 1. června 2008

Mgr. Miroslav Mrázek

Poděkování

Dovoluji si touto formou poděkovat vedoucí své práce Doc. JUDr. Michaele Zuklínové, CSc. za cenné připomínky, podněty, vedení práce a ochotu, se kterou se mi věnovala v průběhu zpracování a dokončování mé rigorózní práce.

Obsah

Titulní list	
Poděkování	
Prohlášení o původnosti rigorózní práce	
Obsah	
Seznam použitých zkratk	
Úvod	1
Kapitola I - K historii rozvodu manželství v Česku a ve Francii	3
A. Dějinné základy právní úpravy rozvodu na území České republiky	3
1) Vliv kanonického práva	4
2) První rozvod v Čechách	9
3) Rozvod u Husitů a u Jednoty bratrské	10
4) Zánik manželství u Židů	12
5) Vývoj v období habsburské monarchie (1783 - 1918)	13
6) Vývoj v období od první republiky	18
B. Dějinné základy právní úpravy rozvodu ve Francii	24
1) Období římského práva	24
2) Rozvod ve středověku	25
3) Období po Revoluci	27
4) Code civil (občanský zákoník) z roku 1804	29
5) Zánik a znovuzavedení rozvodu	31
Kapitola II – Současná právní úprava rozvodu v České republice	33
1) Základní podoba rozvodu: rozvod se zjišťováním příčin rozvratu	36
2) První varianta: rozvod bez zjišťování příčin rozvratu	37
3) Druhá varianta: ztížený rozvod podle §24b ZoR (rozvod s "překážkami")	40
4) Rozvodové řízení	42
Kapitola III - Současná právní úprava rozvodu ve Francii	47
A. Reforma rozvodu z roku 1975	47
1) Rozvod na podkladě vzájemné dohody (divorce par consentement mutuel)	48

a) Rozvod k souhlasnému návrhu manželů (divorce sur demande/requête conjointe des époux)	49
b) Rozvod na návrh jednoho z manželů, přijatý druhým manželem (divorce demandé par un époux et accepté par l'autre - nebo-li divorce sur double aveu)	51
2) Rozvod pro rozvrat soužití (divorce pour rupture de la vie commune)	52
3) Rozvod z důvodu provinění (divorce pour faute)	54
B. Reforma rozvodu v roce 2004	57
1) Rozvod na podkladě vzájemné dohody – nebo-li rozvod po vzájemném souhlasu (divorce par consentement mutuel)	58
2) Rozvod oboustranným akceptováním manželského rozvratu (divorce accepté či divorce pour acceptation du principe de la rupture du mariage)	60
3) Rozvod pro definitivní narušení manželského pouta (divorce pour altération définitive du lien conjugal)	62
4) Rozvod z důvodu provinění (divorce pour faute)	63
C. Procesněprávní úprava rozvodu	65
1) Pravomoc	66
2) Zastoupení advokátem	68
3) Zatímní opatření	68
4) Průběh řízení u jednotlivých druhů rozvodu	70
a) Řízení týkající se rozvodu na podkladě vzájemné dohody	70
b) Řízení týkající se sporných rozvodů	73
ba) Společný procedurální kmen	73
bb) První fáze	74
Podání žádosti o rozvod	74
Smírčí řízení	75
Dočasná ((pro)zatímní či přechodná) opatření	77
bc) Druhá fáze – samotné rozvodové řízení	78
bd) Dokazování	80
be) Rozhodnutí soudu	81
bf) Opravné prostředky	81

bg) Speciální ustanovení k jednotlivým typům sporných rozvodů	81
Rozvod oboustranným akceptováním manželského rozvratu	81
Rozvod pro definitivní narušení manželského pouta	82
Rozvod z důvodu provinění	82
D. Rozvod od stolu a lože (séparation de corps)	82
Kapitola IV - Právní následky rozvodu v České republice	85
1) Osobní status rozvedených manželů	85
2) Příjmení po rozvodu	85
3) Výživné rozvedeného manžela	87
4) Další majetková práva	90
5) Dědění	91
Kapitola V - K možné budoucí právní úpravě rozvodů	92
A. Možná budoucí česká úprava	92
B. Možná budoucí francouzská úprava	96
Kapitola VI – Zánik registrovaného partnerství a PACS	99
A. Právní úprava registrovaného partnerství v České republice (se zaměřením na zánik registrovaného partnerství)	99
1) Důvody přijetí registrovaného partnerství	100
2) Definice registrovaného partnerství; vznik partnerství	102
3) Zánik partnerství	103
a) Zánik partnerství smrtí či prohlášením za mrtvého	103
b) Zánik partnerství za života partnerů - rozhodnutím soudu	104
4) Právní následky zrušení registrovaného partnerství	106
a) Osobní status po zrušení partnerství	106
b) Příjmení	106
c) Vyživovací povinnost po zrušení registrovaného partnerství	106
d) Další majetková práva	108
e) Dědění	109
5) Statistické údaje týkající se partnerství	109
B. Právní úprava PACSu ve Francii (se zaměřením na zánik PACSu)	110
1) Důvody přijetí PACSu	111
2) Definice PACSu; vznik PACSu	112
3) Zánik PACSu	115
a) Zánik PACSU smrtí partnera	115

b) Zánik PACSU uzavřením manželství	116
c) Zánik PACSU z vůle stran	116
d) Zánik společným prohlášením	117
e) Zánik jednostranným projevem vůle	117
4) Právní následky zrušení PACSu	118
a) Osobní status po zrušení partnerství	119
b) Příjmení	119
c) Vzájemná materiální pomoc po zrušení PACSu	119
d) Další majetková práva	120
e) Dědění	120
5) Statistické údaje týkající se PACSu	121
Exkurs - Rozvody z pohledu statistiky	122
1) Období první poloviny 20. století	122
2) Vývoj rozvodů ve 2. polovině 20. století	124
90. léta a počátek 21. století	125
Příčiny rozvodů	126
3) Vývoj v posledních letech	128
Závěr	130

Seznam použitých zkratek

ABGB - Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - obecný občanský zákoník z roku 1811

C. civ. (či **CCF**) - Code civil neboli Code Napoléon z 23. 3. 1804 - francouzský občanský zákoník

C.O.J. - Code de l'organisation judiciaire - zákoník organizace soudnictví

ČSÚ - Český statistický úřad

INSEE - Institut national de la statistique et des études économiques (Státní ústav statistiky a ekonomického výzkumu)

J.A.F. - juge aux affaires familiales - soudce pro rodinné věci

J.A.M. - juge aux affaires matrimoniales - soudce pro manželské věci

MN - manželská novela - zákon z 22. května 1919 č. 320/1919 Sb. z. a n.

NCPC - Nouveau Code de procédure civile - francouzský občanský soudní řád

OSŘ (či **o.s.ř.**) - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZO - obecný občanský zákoník

TGI - tribunal de grande instance

ZoR (či **ZOR**) - zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění zákonů č. 132/1982 Sb., 91/1998 Sb., 360/1998 Sb., 301/2000 Sb., 109/2002 Sb., č. 320/2002 Sb. a 321/2002 Sb.

ZPR - zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů

ZRP - zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

Úvod

Již samotný název rigorózní práce - Rozvod v českém a francouzském právu (komparativní studie) - naznačuje, že jejím předmětem je téma společensky a právně velmi zajímavé, jež provází problematiku rodiny a rodinného práva od nepaměti a které je stále aktuální. Je nepochybné, že v průběhu doby institut rozvodu v obou zemích doznává značných změn a přináší stále nové otázky a problémy, které je třeba řešit.

Rozvod, jako jediná možnost zániku manželství za života obou manželů, je institucí rodinného práva, která není pouhou doménou právních teoretiků, ale je to pojem související s každodenním životem. Vždyť dlouhodobé statistiky, sociologické a psychologické studie a samozřejmě i právní literatura poukazují na stále se zvyšující procento rozvodovosti. Dnes snad již není osoby, která by osobně, či alespoň díky svému okolí, neměla zkušenost s tímto společensky negativním jevem. Tento velmi často traumatizující proces se však bohužel netýká jen samotných manželů, jak by se mohlo na první pohled zdát. Bezpochyby ovlivňuje i jejich blízké okolí, zejména děti a jiné blízké příbuzné.

Ve své rigorózní práci si budu klást za cíl zkoumat základy právní úpravy rozvodu manželství v Česku a ve Francii, a to jak v minulosti, tak i současnosti, včetně pokusu o stručné nastínění možného vývoje této otázky v blízké budoucnosti. Práce bude rozdělena na šest částí (šest kapitol) a exkurs.

V kapitole I se budu věnovat historickému vývoji rozvodu manželství, a to jak u nás tak ve Francii. Pokusím se popsat jeho bohatý historickoprávní vývoj a jeho specifika v jednotlivých obdobích, která se značně odlišují od těch dnešních.

Kapitola druhá bude věnována současnému právní stavu rozvodu v České republice, jejich typům a jejich charakteristickým prvkům, včetně procesněprávní otázky rozvodu manželství.

V kapitole III se budu zabývat tím samým problémem, ale tentokrát z francouzského úhlu pohledu, samozřejmě včetně nejaktuálnější úpravy představované stěžejní novelou rozvodu z roku 2004 (účinné k 1. lednu 2005), která se prozatím dostatečně nevžila do právního povědomí francouzské právní veřejnosti, natož té laické.

V kapitole IV se budu stručně zamýšlet nad nejpodstatnějšími právními následky rozvodu u nás.

V páté kapitole budu pojednávat o možné budoucí právní úpravě v obou zemích, a tedy o navržených změnách, ke kterým s velkou pravděpodobností, alespoň v Česku, v budoucnu dojde.

Vzhledem ke své aktuálnosti a společenskoprávnímu významu zmíním v kapitole VI problematiku, která svým způsobem úzce souvisí s rozvodem manželství a jejíž existence vyvolala značně kontroverzní reakce napříč celou společností. Pojednám tedy o zániku registrovaného partnerství a tzv. Pacte Civil de Solidarité.

V exkursu budu zkoumat statistické údaje za období 20. a počátku našeho století, které mají vztah k rozvodu, tedy nejenom celkové kvantum rozvodů, ale i jejich příčiny apod.

Kapitola I

K historii rozvodu manželství v Česku a ve Francii

Úvodem této kapitoly je nutno zdůraznit, že právní skončení (zrušení) manželství za života manželů prošlo historicky dlouhým a různorodým vývojem v závislosti na kulturních tradicích jednotlivých zemí a vlivu církve. V podstatě se rozvod manželství stává běžnou záležitostí v Evropě až ve druhé polovině 20. století. Do té doby však úprava rozvodu v Česku i ve Francii doznala v průběhu několika století řadu změn.

A. Dějinné základy právní úpravy rozvodu na území České republiky

Poněkud obsáhlejší pohled na historický vývoj právní úpravy rozvodu manželství na našem území není samoučelný. Názorně ukazuje, že některé aspekty se s časem nemění, ale na druhé straně dokládá, jak se postupně mění náhled na rozvod manželství.

V předchozích stoletích bylo na manželství nahlíženo několikerým způsobem, a to v důsledku existence sociální diference obyvatelstva. U šlechticů býval vstup do manželství výsledkem majetkových a rodových kalkulací; láska zde hrála ve většině případů menší úlohu než v kterékoli jiné společenské vrstvě, zejména té poddanské, i když i u té majetkové záležitosti představovaly nezanedbatelnou roli. Až koncem předminulého století se do popředí dostává otázka vzájemného osobního vztahu mezi manžely. Svou roli také sehrály dvě světové války, nástup žen do zaměstnání, jejich

relativní ekonomická nezávislost na manželovi, která jim umožňuje agresivnější rozvodové chování. V posledních třiceti letech více než 50 % návrhů na rozvod podávají ženy. Omezil se rovněž výrazně vliv římskokatolické církve na manželství. Její zásadu "Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj" už většina manželů nebere zase tak vážně. K něčemu napomohla i liberálnější právní úprava rozvodu. Začneme ale hezky od začátku.

1) Vliv kanonického práva

Manželství patří mezi instituce, jež byly a jsou pro svou mimořádnou důležitost předmětem zájmu jak státu, tak církve.

Manželské právo bylo po dlouhá staletí doménou katolické církve a kanonického práva (to bylo základem úpravy rodinných a manželských vztahů prakticky do roku 1949). Manželské právo kanonické spočívalo na základních principech, které vyplývaly z křesťanské věrouky - monogamii, svátostném pojetí manželství a jeho nerozlučitelnosti.¹

Křesťanská církev se setkávala u většiny národů s patriarchálními rodinnými poměry, kde prosazování monogamie bylo mimořádně obtížným úkolem a u panujících vrstev byla ještě dlouho zatlačována mnohoženstvím, provázeným velmi bujarým sexuálním životem. Lidé jako svatý Václav, který dokonce nechtěl mít ani jednu manželku, se vyjímali mezi feudálními velmoži této doby jako nepochopitelní podivíni. Jinak bylo pravidlem, že si vladaři feudálních států a náčelníci družin vozili s sebou celé harémy souložnic a užívali dosyta všech žen ve svém mocenském okruhu; umožňovalo to i otroctví, které tu přechodně existovalo. Není proto divu, že se prosazování křesťanských manželských zásad stalo předmětem třenic a rozbrojů. Katolická církev od těch dob oslavuje množství mučedníků, kteří se stali obětí zvláště feudálních velmožů proto, že příliš dotíravě peskovali jejich

¹ Veselá Renata: Vývoj rodinného práva do r. 1938, Masarykova univerzita, Brno, 1993, str. 3

excesy právě na tomto poli; např. svatý Vojtěch musel utéci ze země, aby ušel tomuto osudu. "Omezení na jednu ženu, zákaz předmanželských sexuálních styků, povinnost věrnosti pro muže stejně jako pro ženu, zákaz zapuzování manželek, zdrženlivost v sexuálních stycích a omezení libovůle při výběru ženy rozsáhlou soustavou manželských překážek, to vše byly zásady, jež stály v příkrém rozporu s dosavadním způsobem života. U nás např. (nehledíme-li k pravděpodobně obdobným pokusům již ve Velkomoravské říši, o nichž však nic bližšího nevíme) zásadně postoupil církvi tato práva Boleslav II. roku 992 jako pokání za příkoří, jež v zemi potkala svatého Vojtěcha, ale ještě půlstoletí potom, roku 1039, při odvážení ostatků Vojtěchových z Hnězdna musel biskup Šebíř vymoci nový dekret na knížeti Břetislavovi, jímž bylo znovu přikázáno dodržovat křesťanské zásady v manželském a rodinném životě."²

"Kniže vstal a takto hovořil: vaše manželství, která až dosud měli jste jako v nevěstinci a společná jako mezi zvířaty, necht' napříště řídí se kanonickým řádem tak, aby manželka spokojila se jedním mužem a muž jednou ženou zákonitě před církví provdanou.

Za druhé, kdyby manželka mužem nebo muž manželkou opovrhl a nesvár mezi nimi dospěl až k roztržce, nechci, aby ten z nich, který by se nechtěl vrátit do dřívějšího svazku zákonitě uzavřeného, podle řádu naší země jako rušitel manželství byl uveden v rabství, nýbrž spíše tísni našeho nezměnitelného příkazu, necht' je to osoba jakákoliv, budiž uvržen do vyhnanství do Uher a nebudiž nikterak dovoleno, aby do země se vracel a se vykoupil, aby nákazou jedné ovce boží stádo ovcí se neposkvřilo..."³

Dekrety Břetislavovými byla tedy zakotvena forma vzniku manželství (byl uznáván jen sňatek uzavřený před církví) a s tím souvisela nerozlučitelnost manželství. Už tehdy se

² Klabouch Jiří: Manželství a rodina v minulosti, Orbis Praha 1962, str. 59 - 60

³ Minulost našeho státu v dokumentech, Dekreta knížete Břetislava I., Nakladatelství Svoboda 1971, str. 31

objevuje postih cizoložství žen a rozhodování manželských sporů bylo zcela svěřeno církevním soudům, tehdy ještě za využití ordálů. V podstatě tyto rysy právní úpravy zůstaly trvalým základem dalšího vývoje.

Manželství vznikalo slibem před církevním hodnostářem a mohlo zaniknout jen prohlášením za neplatné, a to opět pouze z důvodů stanovených kanonickým právem. Teprve v době stavovské byl v kališnické církvi a v ostatních protestantských církvích možný rozvod manželství.

Rozhodování o manželských sporech náleželo až do doby Josefa II. církevním soudům, ať již katolickým či do roku 1620 i kališnickým. Tyto spory se nejčastěji týkaly nedodržení manželského slibu (závazku uzavřít sňatek), přičemž žalobci byli často muži, kteří si tak vynucovali sňatek s bohatými nevěstami či alespoň odstupné. Běžné byly také spory o neplatnost manželství, opuštění manžela či rozvody.

Potíže vznikaly zvláště při stíhání bigamie, protože evidence sňatků, především u osob nižšího společenského postavení, byla více než pochybná. Městské právo sice hrozilo za bigamií muži stětím a ženě zahrabáním za živa, ale v praxi byly případy takových trestů ojedinělé a obvykle byli pachatelé trestáni mírněji: např. výpraskem a vyhnáním z města. Církevní soudy také většinou potvrdily nový sňatek a současně rozhodly o výchově dětí i alimentálních povinnostech.

"Od manželky se vyžadovala věrnost manželovi a její cizoložství bylo stíháno jak soudně, tak i svémocí manžela, který měl právo beztrestně zabít nevěrnou manželku i jejího milence. Vyžadovalo se jen, aby je přistihl při tzv. horkém oučinku a musel zabít oba přistižené. Podobné právo měl i otec vůči vlastní dceři a jejímu milenci.

Z toho, co bylo výše řečeno, se podává, že právní postavení ženy v manželství vycházelo z kanonických zásad a z představy, že je zcela podřízena moci svého muže."⁴ Její

⁴ Malý Karel: *České právo v minulosti*, Orac 1995, str. 75 - 76

podřízenost byla vyjádřena i v tom, že slib poslušnosti skládala manželovi i před oltářem.

Dále je nutno podotknout, že kanonické právo připouštělo pouze zrušení manželského společenství rozvodem. "Přitom pouze rozlučka manželství znamenala podle kanonického práva zrušení manželství za života manželů. Právní podstata rozvodu manželství *od stolu a lože* spočívala v tom, že manželům bylo dovoleno žít odděleně (*separace*), nebylo jim však umožněno uzavřít nové manželství. Rozvod *od stolu a lože* se uplatňoval tam, kde právní úprava zrušení manželství za života manželů vycházela z konfesní příslušnosti manželů"⁵ (to znamená, že tzv. rozlučka byla možná jen u křesťanů-nekatolíků a Židů).

Legitimní manželství, uzavřená nekřtěnými osobami, dovoľovala však církve anulovat ve prospěch víry, pokud jeden z manželů přestoupil ke křesťanství a druhý ohrožoval jeho náboženský život (tzv. *privilegium Paulinum*). Stejně tak bylo zásadně rozlučitelné za života obou manželů platné manželství katolíků v případě, kdy manželé spolu ještě neobcovali. Je evidentní, že tak intimní okolnost mohla být málokdy bezpečně známa jiným osobám než manželům samým, takže se vždy dalo tvrdit, že manželství nebylo konzumováno a bylo velmi složité dokázat opak. Je nepochybné, že to byla vážná trhlinka do dogmatu nerozlučitelnosti. Svátostné, tj. katolické manželství konzumované nicméně rozlučitelné nebylo; mohlo však být prohlášeno za neplatné a byl to právě tento způsob, který přes veškeré teologické poučky v praxi feudální společnosti rozlučitelnost manželství nahrazoval.

Neplatnost manželství nastávala totiž podle kanonického práva nejen při existenci vylučujících překážek (např. trvajících manželský svazek, nedostatečný věk, impotence, příbuzenství 1., 4., popř. 7. stupně - omezení stupněm příbuzenství se totiž v průběhu doby měnilo), ale spojovalo je také s tzv. vadou konsenzu. Při tom se mohl napadat nedostatek

⁵ Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999, str. 60

formálních náležitostí při provedení svatebního obřadu, ale mohlo se také tvrdit, že konsenz byl učiněn v důsledku omylu nebo donucení. A kanonické právo uznávalo, že manželství je neplatné rovněž tehdy, jestliže se strana zmýlila ve stavovské příslušnosti protistrany nebo vůbec v jakékoli jiné vlastnosti, jenž ji v jejich očích výlučně individualizovala. Podobně bylo vadou konsenzu, jestliže byl vynucen fyzickým násilím nebo výhrůžkami způsobilými zastrašit i muže (někteří sem řadili i strach z rodičů). Je snadno pochopitelné, že tak flexibilní pojetí pojmu omylu a donucení připouštělo jejich velmi širokou aplikaci, a že v důsledku toho nebyla nerozlučitelnost nepřekonatelnou překážkou pro ty společenské vrstvy, které měly dostatek finančních prostředků k tomu, aby vedly složitý kanonický proces o neplatnost s mnoha advokáty a poplatky.

Zatímco *dispenzační pravomoc* (promíjení překážek v konkrétních případech) soustředil ve svých rukou převážně papež, náležely spory o rozvod a neplatnost manželství v první instanci konzistorním soudům v jednotlivých diecézích a do Říma šla pouze odvolání jako k poslední instanci. Kanonické procesy byly vleklé, komplikované a neobyčejně nákladné. "Všechna jednání při kanonických soudech probíhala písemně v latinském jazyce a ve sporech o neplatnost manželství se zřizoval vždy tzv. *defensor matrimonii* jako úřední obhájce platnosti manželského svazku, čímž se řízení ještě více zdražovalo. Kanonický proces byl ovládán tzv. *zákonnou teorií důkazní*, takže soud byl při splnění požadovaných předpokladů vázán uznat stranami tvrzenou skutečnost za pravdivou. Nebylo tedy pro obratného advokáta až tak složité vyhledat a prokázat nějaký ten omyl nebo donucení, a bylo to přímo hračkou, jestliže byly obě strany srozuměny a usilovaly o prohlášení neplatnosti třeba simulovanými výpověďmi o nepravdivých skutečnostech. Přestože byl kanonický systém hodnocení důkazů vypracován na racionálním základě, byla výsledkem kanonického

procesu vždy jen formální pravda, kterou strany na soudu doličily, a nikoli materiální pravda, skutečný stav, kterého by se soud vlastním vyšetřováním dopídl. Prohlášení manželství za neplatné bylo tedy při dobré vůli jen otázkou vytrvalosti a peněz, poněvadž se spory vlekly celá desetiletí."⁶

2) První rozvod v Čechách

Jako vůbec první rozvod v Čechách se uvádí ten mezi Přemyslem Otakarem I. a Adlétou z rodu Wettinů. Vzali se roku 1178 a v daném okamžiku mu nevadilo, že Adléta byla jeho dosti blízkou příbuznou; jejich příbuzenský poměr dosahoval čtvrtého stupně. Takto blízký příbuzenský vztah byl církvi pokládán za překážku uzavření sňatku, neboť již v 10. století byl církevním právem ustálen předpis, že neplatná jsou manželství mezi příbuznými do sedmého stupně. Roku 1199 Přemysl zapudil svou manželku a uzavřel nový sňatek. Nevěstou byla Konstancie - sedmnáctiletá dcera Bély III. z rodu Arpádovců a francouzské šlechtičny Anny (Anežky) de Chantillon. Potřebné formality provedl poslušný pražský biskup Daniel, který prohlásil manželství Přemysla a Adléty za neplatné. Důvodem rozchodu bylo nejspíš to, že Přemysla stárnoucí Adléta prostě omrzela, hledal choť mladší, a jakmile ji našel, neváhal si pomoci beze všech ohledů. Rozvodové řízení, které vedl pražský biskup Daniel, probíhalo pravděpodobně ve strahovském klášteře. Dlouholeté Přemyslovy manželky se silně dotklo. Nejprve se odmítla dostavit k jednání, pak se však rozhodla hájit své zájmy osobně. Vstup na jednání jí ale byl poněkud překvapivě znemožněn ozbrojenou mocí. Biskup vynesl rozsudek o zrušení Adlétina a Přemyslova sňatku. Adléta však nepovažovala celou záležitost za vyřizenou a obrátila se přímo k papeži se

⁶ Kloubouch Jiří: Manželství a rodina v minulosti, Orbis Praha 1962, str. 67 - 68
Pernoudová Régine: Žena v době katedrál, Vyšehrad 2002, str. 144 - 145

žádostí o přešetření svého případu. Spor se pak táhl déle než desetiletí. Kurie totiž odkládala rozhodnutí podle toho, jak ochotně podporoval český panovník její politiku v říši. Roku 1204, v důsledku změn mocenské konstelace v říši, uzavřel Přemysl smír s Filipem Švábským, jednou z podmínek ale bylo Přemyslovo usmíření s Wettiny a výslovné uznání manželství s Adlétou. Tak se ocitla Adléta po několikaletém exilu se svými dětmi opět v Praze jako královna. Konstancie tedy musela ustoupit, ale jak se zdá, patrně vůbec nebyla zapuzena. Adlétin návrat představoval tedy jen taktický manévr. Při nejbližší příležitosti byla Wettinka znovu vypovězena. V roce 1206 rozhodla také kurie konečně ve prospěch Konstancie. Ani potom se Adléta nevzdala, roku 1207 vyvolala ještě nové vyšetřování případu kurií; konečné rozhodnutí o neplatnosti sňatku padlo až o tři roky později, v roce 1210. Počátkem února následujícího roku zemřela Adléta v klášteře svatého Kříže v Míšně.⁷

3) Rozvod u Husitů a u Jednoty bratrské

České náboženské hnutí již ve 14. století silně kritizovalo zlořády v sexuálním životě, které vystupovaly na povrch především v době obrovského rozmachu prostituce - za vlády Karla IV. Dále se ohrazovalo proti naprosté demoralizaci kléru, zejména vyššího, a nevázanosti života vyšších společenských vrstev. Naproti tomu čeští reformátoři zdůrazňovali hodnotu čistoty ve vztazích mezi mužem a ženou, vyzdvihovali příklady mravní vážnosti mezi manžely a požadovali přísné trestání hříchů státní mocí. To byl postoj Štítného, Jana Husa, Jakoubka, ale i jejich žáků a následovníků.

Že to mysleli vážně, dokládají následující příklady. V kostelích bývali, pro zamezení rozptylování, oddělováni muži

⁷ Čechura J., Hlavačka M., Maur E.: *Ženy a milenky českých králů*, Akropolis Praha 1994, str. 26 - 30

od žen; cizoložství, ale dokonce i tanec, byly pokládány za smrtelné hříchy, jenž měly být přísně trestány. Když se husité zmocnili nějakého města, bylo vždy jedním z jejich prvních opatření zrušení nevěstinců, což bylo ukládáno i nepřátelům jako podmínka příměří. Husitská vojska se vyznačovala nesmírnou kázní a jakýkoli prohřešek proti mravům byl přísně potrestán. Jak markantně se v tomto směru odlišovala od nepřátel, můžeme vyvodit např. z toho, že po dobytí saského města Plavna husíty tamní německý kronikář s překvapením zaznamenal, že vojáci "ničeho neučinili paním".

Konzistoř pod obojí od roku 1422 prováděla rozvody dosti neformálně, ne podle složitých předpisů kanonického procesu, a snad i benevolentněji. Nicméně neexistují prameny o tom, že by husité pražského i tábořského směru připouštěli rozlučitelnost manželství takovým způsobem, že by manželství zaniklo za života manželů a bylo jim dovoleno uzavřít nové manželství. Svědčí proti tomu i to, že ani Táboři, ani Pražané nikdy nezapochybovali o svátostné povaze manželství ve smyslu učení katolické církve, a vcelku tedy, kromě mírnější praxe v některých méně důležitých otázkách, se v podstatě neodchýlili od základních principů katolické církve v oblasti manželských vztahů. Experiment revolučního Tábora o rozbití monogamní rodiny byl brzy korigován společenskými poměry, které zdaleka nevytvářely podmínky pro tak dalekosáhlou reformu. Kališnická církev se již v 15. století opět navrátila v manželských věcech ke stanovisku v podstatě katolickému a její konzistoř podobojí pak soudila rozvody, neplatnosti atd. podle kanonického práva.

O svátostném charakteru manželství zapochyboval z českých myslitelů pouze Petr Chelčický, ale jinak i Jednota českých bratří založila své stanovisko k manželství na úsilí, které navádí k důslednému dodržování zásad katolické církve, které ovšem v praxi feudálního života zůstávaly velmi vzdáleny od skutečnosti.

Také Bratří dávali přednost panictví, ale tolerovali, aby se oženil ten, komu je jasné, že by nedokázal odolávat žádostivostem. V manželství měli příslušníci Jednoty zachovávat přísnou zdrženlivost; pod hrozbou vyloučení z Jednoty bylo zakázáno každé smyslné dráždění, manželé měli mít oddělené ložnice a stýkat se mohli jen po vzájemné dohodě, ale bez rozkoše a jen za účelem zplození dětí. Manželství nepokládali za nerozlučitelné; rozvod připouštěli podle Matouše pro cizoložství a dále pro neshody ve víře.⁸

4) Zánik manželství u Židů

"Zcela izolovaně probíhal v našich městech manželský a rodinný život Židů. Ti žili od křesťanů odděleni nejen prostorově, protože měli vyhrazeny zvláštní městské čtvrti, ale nemohli s nimi navazovat ani osobní příbuzenské svazky. Podle učení katolické církve byl sňatek křesťana s nekřesťanem přísně zakázán a podobně zase z hlediska židovského panovala přísná výlučnost vyvoleného národa.

Zánik manželství u Židů byl ve srovnání s křesťany poměrně snadný. Instituce křesťanského rozvodu od stolu a lože nebyla židovskému právu známa a manželství mohlo zaniknout i za života obou manželů rozlukou. Původní úplná volnost ženy i muže z manželství vystoupit byla postupem doby omezována hlavně v ženin neprospěch, ale přece bylo možné dosáhnout rozluky poměrně snadno. Nebylo třeba ani procesního řízení a stačilo, když muž vydal ženě propouštěcí list, jehož sestavení bylo komplikováno pouze složitými formálními požadavky, které předpisoval Talmud."⁹

⁸ Klabouch Jiří: *Manželství a rodina v minulosti*, Orbis Praha 1962, str. 76 - 79

⁹ Klabouch Jiří: *Manželství a rodina v minulosti*, Orbis Praha 1962, str. 94 - 95

5) Vývoj v období habsburské monarchie (1783 - 1918)

Císař Josef II. hned na počátku své vlády důrazně naznačil, že se nemíní vázat církevními dogmaty proti zájmům státu, a v roce 1781 vydal *toleranční patent*. Ten povoloval činnost evangelickým církvím a připouštěl také katolickou církví zatracované sňatky evangelíků s katolíky. Poté, co byla v roce 1782 zrušena závaznost zásnub, uznávaná kanonickým právem, bylo jasné, že císař nehodlá couvnout ani před samostatnou úpravou těch vztahů, které byly přímo normovány katolickou církví, a dokonce samotný papež se vydal za císařem do Vídně, aby ho přesvědčil o upuštění od dalších reforem. I přes tuto intervenci vyšel, dne 16. ledna 1783 pod č. 117 Sbírkou zákonů soudních, *manželský patent Josefa II.*, kterým císař přenášel rozhodování o manželských sporech na státní soudy a rušil církevní jurisdikci v manželských věcech, která u nás trvala od 10. století. Zásady, na nichž spočívalo josefínské manželské právo, zůstaly základem manželského práva na našem území až do roku 1919.

Manželský patent z roku 1783 respektoval náboženskou povahu manželského svazku katolíků, že přinášel odlišnou úpravu pro příslušníky různých vyznání a snažil se vyhovět odchylným názorům jednotlivých církví. Pro římské katolíky přijímal nerozlučitelnost manželství a připouštěl pro ně pouze separaci (rozvod) od stolu a lože. Pro protestanty připouštěl úplný rozvod (*divortium*), pokud nešlo o smíšené manželství s katolíky. Pro židovská manželství patent předpisy neobsahoval, pro židy byla uzákoněna zvláštní úprava, připouštějící úplný rozvod (rozluku) jejich manželství na podkladě dohody stran až v roce 1791.¹⁰

Všeobecný občanský zákoník (ABGB) z roku 1811 platil na našem území až do 1. 1. 1950. "Podle ABGB bylo původně nadále možno manželství uzavřít pouze v církevní formě. Upravoval

¹⁰ Klabouch Jiří: *Manželství a rodina v minulosti*, Orbis Praha 1962, str. 120, 121

jednak separaci manželů od stolu a lože se zachováním manželského svazku, jednak úplný rozvod se zánikem manželství. Rozvod zůstal upraven odlišně dle náboženství manželů. Při oboustranně katolickém manželství zůstal nedostupný"¹¹ (a to až do roku 1919). V oblasti smíšených manželství, kde vláda na nátlak Vatikánu podala nyní úřední výklad některých nejednoznačných ustanovení občanského zákoníku a dekretem dvorní kanceláře z roku 1814 (který byl novelizován v roce 1835) vytvořila novou manželskou překážku tzv. *katolicismu*, která spočívala v tom, že po rozluce smíšeného manželství (kterou občanský zákoník na rozdíl od manželského patentu povoloval) se sice evangelická strana směla znovu oženit, nikoli však strana katolická, která byla vázána i rozloučeným manželstvím tak dlouho, dokud byl její bývalý evangelický manžel naživu.

"Dne 18. srpna 1855 byl podepsán *konkordát* s Vatikánem a císařským patentem z 8. října 1856 č. 185/1856 ř. z. byla zrušena platnost ABGB v manželských věcech pro římské katolíky. Úplný rozvod byl napříště vyloučen i pro manželství, kde jedna strana byla katolického vyznání, i když dodatečně z katolické církve vystoupila. (Přes sedmdesát let vzdorovalo rakouské manželské právo nepřetržitým útokům církevní hierarchie, avšak nyní stát kapituloval před církevními požadavky na celé čáře).

Tzv. "květnovými zákony" č. 47/1868 a 49/1869 ř. z. však byla platnost ABGB obnovena pro římskokatolické manželství a byly upraveny poměry konfesně smíšených manželství. Jurisdikce v manželských věcech náležela již trvale od té doby civilním soudům."¹²

Na sklonku 60. let 19. století se návrh předsedy konfesijního výboru Rechbauera a poslance Sturma pokusil

¹¹ Haderka Jiří: K dějinným základům právní úpravy rozvodu na území Československa, *Právní obzor* 1990, str. 421

¹² Haderka Jiří: K dějinným základům právní úpravy rozvodu na území Československa, *Právní obzor* 1990, str. 421 - 422

zavést jednotné manželské právo pro všechny občany bez rozdílu vyznání, byl předepsán civilní sňatek u okresních soudů a vedle separace od stolu a lože byla povolena i rozluka z důvodu cizoložství, zlomyslného opuštění manžela, úkladů o život a odsouzení k pětiletému žaláři. Souhlas sněmovny byl jistý a Taaffe (předseda vlády), který byl ochoten použít proti reformě manželského práva všech účinných prostředků, neměl jinou možnost, než odstranit návrh ze světa tím, že udrží předlohu mimo program jednání, dokud se říšská rada nerozejde, neboť se blížil konec volebního období a podle jednacího řádu rakouského parlamentu všechny předlohy zákonů, které nebyly v předchozím zasedání vyřízeny, nepřecházely do následující sněmovny v tom stádiu projednávání, v jakém byly zanechány, ale musely projít celou legislativní procedurou znovu od počátku. Tento návrh tedy neprošel a vláda propustila jen bezvýznamný zákon č. 51/1870 ř. z. o manželství bezkonfesních osob. Ty byly při úplném rozvodu postaveny na roveň protestantům.

Částečný výsledek se dostavil odstraněním konkordátního manželského režimu, když v roce 1870 vypověděl konkordát pro jeho porušování Rakouskem sám papež.

Následovaly další reformní pokusy, které také neuspěly, s výjimkou Uher, kde Weckerleho vláda uzákonila zákonný článek XXXI/1894 o právu manželském, s účinností od 1. 1. 1895. Do té doby platily v Uhrách pro katolíky a pravoslavné jejich církevní předpisy, pro protestanty patent Josefa II. a pro židy dvorský dekret č. 15940/1863. ABGB se v Uhrách uplatnil pouze dočasně, po potlačení povstání, v letech 1852 - 1861. Od Weckerleho reformy skončila také v Uhrách jurisdikce církevních orgánů v manželských věcech. Manželství se dle této úpravy uzavíralo obligatorně v civilní formě. Ani pro separaci, ani pro rozvod neplatily konfesní rozdíly.

Rodinněprávní úprava dávala v Uhrách jasně výraz tomu, že muž je hlavou rodiny a zakotvovala jeho nadprávi nejen v

osobních, ale i v majetkových vztazích. To bylo velmi podobné úpravě ABGB, který koncipoval manželství jako svazek nerovnoprávných subjektů, žena měla podle něj podřízené postavení. Manžel byl prohlášen za hlavu rodiny, žena měla být podřízena jeho moci a musela mu pomáhat v hospodářství, obydlí a plnit jeho nařízení.

Rakousko se nezdarem snah o uskutečnění reformy manželského práva zařadilo k nejzaostalejším státům v Evropě. V platnosti zůstalo odlišné právo pro katolíky, evangelíky a židy, a tyto kategorie obyvatel zůstávaly od sebe přísně odděleny; § 64 ABGB zakazoval sňatky židů a bezkonfesních s křesťany a udržoval je tak v izolaci od ostatního obyvatelstva. Sňatky mezi katolíky a evangelíky byly sice možné, ale stále se vyskytovala diskriminace evangelické strany.¹³

Nicméně "boj" mezi katolickým učením a reformátory stále pokračoval, a to nejen na poli politickém. "Např. roku 1905 byl po celé Vídni nalepen plakát a ve všech nevěreckých vídeňských novinách uveřejněna proklamace spolku tak zvaných rozvedených, podepsaná 26 židy a 8 sociálními demokraty, žádající, aby byl stanoven zákon, kterým by se dovolovaly sňatky mezi židy a křesťany, aby byl stanoven zákon, aby každý komu jeho manželka omrzela, ji mohl propustit a ještě za života jejího vzít si druhou, popřípadě i tuto propustit a vzít si ženu třetí.

Dalším příkladem je duch cynického vztahu k ženě, který hluboko pronikl šlechtické prostředí a zůstal s ním již trvale spjat. U nás ještě roku 1919 argumentoval docela vážně hrabě Vojtěch Sternberg proti rozlučitelnosti manželského svazku tím, že její zavedení znemožní veškerá dobrodružství s vdanými ženami, která jsou jedinou poezií života, poněvadž nikdo už nebude moci riskovat flirt s manželkou jiného, když už si

¹³ Klabouch Jiří: Manželství a rodina v minulosti, Orbis Praha 1962, str.132, 141 - 143, 146

Haderka Jiří: K dějinným základům právní úpravy rozvodu na území Československa, Právní obzor 1990, str. 422, 423

nebude jist, že se žena nemůže odpoutat od svého manžela a může se mu zavěsit na krk."¹⁴

Jak je patrné, zůstala základní ustanovení ABGB nadále tatáž až do konce monarchie a vzhledem k tzv. recepční normě č. 11/1918 z. a n. ji přežila do roku 1919, ne-li až do roku 1949. ABGB pak platil jako Obecný občanský zákoník (OZO). V § 93 ABGB vyloučil možnost smluvního zániku manželského společenství, a to jak ve vztahu k separaci od stolu a lože, tak ve vztahu k úplnému rozvodu.

"Separace od stolu a lože byla upravena ve dvou variantách:

a) *Separace se souhlasem obou manželů.* Mohl ji povolit pouze soud. Předcházet však muselo oznámení úmyslu a motivů duchovnímu, který byl povinen podniknout trojí smírčí pokus s manžely. Nedošel-li úspěchu, vydal o tom manželům písemné potvrzení. To jim teprve umožňovalo, aby se obrátili na soud. Zákon č. 3/1869 ř. z. místo působnosti duchovních dal na výběr manželům soudní smírčí pokusy. Po absolvovaném smírčím zprostředkování byli manželé povinni soudu potvrdit osobně, že jsou dohodnuti o separaci i o majetkových otázkách. Soud pak separaci povolil, aniž zkoumal její důvod a učinil případně ještě opatření ohledně dětí (§§ 103-106, 132 ABGB).

b) *Separace jednostranná.* I v tomto případě muselo předcházet smírčí jednání. Bylo-li bezvýsledné nebo obviněná strana se nedostavila, mohl se navrhovatel obrátit na soud s návrhem důkazů o existenci separačního důvodu a tento byl soud povinen zjišťovat. Separací důvody byly exemplifikativně vypočítány, přičemž šlo o závažná provinění proti navrhovateli (§§ 107-109, 132 ABGB). V rozsudku o separaci bylo vždy třeba vyslovit vinu. Jednostranné separace se tedy nemohl domáhat manžel, proti němuž svědčil uplatněný důvod.

¹⁴ Klabouch Jiří: *Manželství a rodina v minulosti*, Orbis Praha 1962, str. 157, 109

Obnovení soužití museli manželé oznámit soudu (§ 110 ABGB).

Rozluka byla diferencována, jak jsem již uvedl, podle konfese manželů. Její nepřipustnost pro katolíky plynula z § 111 ABGB. Pokud jde o nekatolické křesťany, vypočítával důvody úplného rozvodu taxativně § 115 ABGB takto: cizoložství odpůrce; spáchání zločinu, pro který byl odpůrce odsouzen do žaláře nejméně na pět let; zlomyslné opuštění navrhovatele odpůrcem; odpůrcovy úklady, nebezpečné životu a zdraví navrhovatele; odpůrcovo opětné zlé a těžké nakládání s navrhovatelem; nepřekonatelný odpor, pro který oba manželé žádali o zrušení manželství. Ustanovení § 119 ABGB při tom vylučovalo z možnosti uzavřít nové manželství po úplném rozvodu osoby, u nichž bylo zjištěno, že předcházející rozvod způsobily např. cizoložstvím. Mimo to § 120 ABGB upravoval čekací dobu z důvodu těhotenství, po kterou rozvedená žena nesměla uzavřít další manželství.

Úplný rozvod pro osoby židovského vyznání byl upraven takto: 1. Připouštěla se rozluka na základě dohody manželů, jestliže smírčí pokus u rabína byl marný a manželé i před soudem setrvali na svém úmyslu (§§ 133 - 134 ABGB) a muž vystavil ženě rozvodový list.

2. Dále se připouštěl jednostranný rozvod, který však byl možný pouze na návrh muže pro cizoložství ženy (§ 135 ABGB)."¹⁵

6) Vývoj v období od první republiky

Tak zvaná "první republika" převzala po habsburské monarchii právní stav, který už dlouhou dobu vyvolával velkou nespokojenost a vedl k rozsáhlému hnutí za reformu. Dne 22. května 1919 došlo k přijetí zákona č. 320/1919 Sb. z. a n., kterým se měnilo ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství -

¹⁵ Haderka Jiří: K dějinným základům právní úpravy rozvodu na území Československa, Právní obzor 1990, str. 423 - 425

neboli, jak se mu zkráceně říkalo, "manželské novely" (dále jen MN) či rozlukového zákona. MN upravila možnost právního zrušení manželství jednotně bez ohledu na vyznání manželů. MN rozlišovala rozvod od stolu a lože a rozlukou.

Za první republiky nedošlo k úplné unifikaci manželského práva a přes přijetí MN platila v tomto ohledu namnoze dřívější právní úprava z dob staré monarchie, ať už šlo o OZO nebo zákonný článek XXXI/1894 (na bývalém uherském území).

Manželství mohlo být uzavřeno buď civilní formou, která byla preferována, nebo v církevní formě.

"V podstatě zůstala zachována právní úprava separace od stolu a lože. Pokud šlo o dohodnutou, dobrovolnou separaci dle § 103 a násl. OZO, pak podle § 27 MN smírčí pokusy se staly výhradně věcí soudu a nesporné řízení s tím související bylo posléze obsaženo v zákoně č. 100/1931 Sb. z. a n. Co se týče jednostranné separace dle § 107 a násl. OZO, došlo k novele a smírčí činnost přešla rovněž výhradně na stát.

K příkladmo uvedeným důvodům jednostranně požadované separace dle § 109 OZO přibýly i tzv. rozlukové důvody podle § 13 MN. Co se týče úplného rozvodu, pak MN vytvořila jednotnou úpravu pro české země a odstranila konfesní princip, když nová úprava platila pro všechny občany bez rozdílu náboženství. Úplný rozvod byl nazván rozlukou a touto manželství úplně zanikalo."¹⁶

Pro české země byla rozluka upravena v § 13 MN. O rozlukou manželství bylo možno žalovat z těchto důvodů: "dopustil-li se druhý manžel cizoložství; odsouzení do žaláře na tři léta, nebo na dobu kratší pro trestný čin vyšlý z pohnutek, nebo spáchaný za okolností svědčící o zvrhlé povaze; zlomyslné opuštění manžela a nevrácení se na soudní vyzvání do šesti měsíců; ukládal-li druhý manžel o manželův život nebo zdraví; nakládal-li jím vícekrát zle, ubližoval-li mu těžce, nebo

¹⁶ Haderka Jiří: K dějinným základům právní úpravy rozvodu na území Československa, Právní obzor 1990, str. 425, 426

opětovně ho na cti urážel; vedl-li zhýralý život; pro trvale nebo periodicky probíhající chorobu duševní, která trvá tři léta; pro těžkou duševní degeneraci vrozenou nebo získanou, čítaje v ni těžkou hysterii, pijáctví nebo navyklé nadužívání nervových jedů (dnes by se řeklo toxikomanie, narkomanie), jež trvá dvě léta; pro padoucí nemoc (epilepsie), trvající aspoň rok s nejméně šesti záchvaty v roce nebo spojená s duševní chorobou; dále pro hluboký manželský rozvrat, že na manželích nelze spravedlivě požadovati, aby setrvali v manželském společenství - rozlukou nelze vysloviti k žalobě manžela, který rozvratem je převážně vinen; pro nepřekonatelný odpor - žalobě lze vyhověti jen tehdy, připojí-li se k žádosti o rozlukou třebas i dodatečně také druhý manžel, rozluky netřeba ihned povolovat, nýbrž lze napřed uznati rozvod od stolu a lože a to třebas vícekráté."¹⁷

Po celou dobu platnosti této právní úpravy se celkový počet povolených rozluk pohyboval na velmi nízké úrovni. Bylo tomu tak z mnoha důvodů. Nemalou roli, vedle vlivu církve na manželství, hrálo také postavení žen v manželství (muž byl přece hlavou rodiny) a nepochybně i jejich ekonomická závislost na manželovi. Žena, jejíž manželství bylo zrušeno rozlukou, se tak dostala do obtížné sociální situace. Rovněž její společenské postavení mohlo rozlukou značně utrpět.

Na území České republiky byly Obecným občanským zákoníkem a jeho zmíněnou novelou rozvod od stolu a lože a rozluka upraveny až do 1. 1. 1950, kdy nabyl účinnosti zákon o právu rodinném. Právní úprava rozvodu byla poměrně přísná.

Tento právní předpis výrazně zasáhl do úpravy rozvodu manželství v několika směrech. V první řadě ustoupil od další úpravy rozvodu od stolu a lože. Institucionálně se pro zrušení manželství (tj. institut označovaný dříve za "rozlukou") se všemi právními následky používá pojmu "rozvod". V tomto smyslu

¹⁷ Hrušáková Milana: Rozvod a paragrafy, Computer Press 2001, str. 4 - 5

je tedy třeba nejen v této právní úpravě, ale i ve všech následujících právních úpravách termín "rozvod" chápat.

"Přijetím zákona o právu rodinném došlo v právní úpravě rozvodu i k další významné změně, spočívající v podstatném zjednodušení hmotněprávní úpravy rozvodu: byl zcela opuštěn kasuistický přístup, tj. nebyly nadále kasuisticky vyjádřeny a taxativně uvedeny rozvodové důvody. Naopak, za právní důvod rozvodu manželství byl napříště uznán pouze rozvrat manželství, a to rozvrat kvalifikovaný slovy "hluboký a trvalý, projevující se navenek", to jest objektivně. Současně byla upravena vina, jednak v souvislosti s rozvratem manželství, jednak byla stanovena povinnost, event. možnost, jejího vyslovení ve výroku rozsudku o rozvodu. Právní význam viny na rozvratu manželství měl dalekosáhlé důsledky pro toho z manželů, který rozvrat manželství zavinil "výlučně" (§ 30 odst. 2 ZPR - zákon o právu rodinném): bez souhlasu druhého, tj. nevinného manžela, nemohlo k vyslovení rozvodu soudem vůbec dojít, takové manželství bylo nerozlučitelné (zatímco MN z roku 1919 neumožňovala jen rozluky na návrh manžela, který byl "převážně" vinen rozvratem). Zákon vycházel z následné ochrany toho z manželů, který rozvrat manželství nezavinil. Od výroku o vině odviselo zejména přiznání výživného pro dobu po rozvodu. Zákon o právu rodinném tedy na jedné straně objektivizoval rozvodový důvod, na straně druhé zachoval právní význam subjektivního prvku, totiž viny."¹⁸

Další vývoj byl ovšem ovlivněn úvahami o správnosti stanovení předpokladů rozvodu manželství. V praxi začalo docházet k tomu, že když soud nepovolil rozvod, protože nevinný manžel se rozvodu bránil, provinivší se manžel jednoduše opustil společnou domácnost a založil novou faktickou rodinu bez rozvodu. Vznikala tak tzv. mrtvá manželství.

¹⁸ Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999, str. 60

K významné změně právního stavu proto došlo velmi brzy. "Zákonodárce zmírnil dopad "výlučné viny" manžela požadujícího rozvod, s nímž manžel nevinný nesouhlasil. Zákonné opatření č. 61/1955 Sb., které nabylo účinnosti dne 1. 1. 1956, oslabilo dosavadní absolutní ochranu nevinného manžela (tj. jeho veto rozvodu). Citovaný předpis novelizoval § 30 ZPR tak, že i bez souhlasu nevinného manžela mohl nyní soud povolit rozvod manželství k návrhu manžela výlučně vinného, pokud byly splněny stanovené podmínky: manželé již dlouhou dobu spolu nežili a povolení rozvodu vyžadoval závažný společenský zájem. K tomu bylo dodáno, že k takovým případům má docházet pouze výjimečně.

Další problematika souvisí s rozhodováním o právech a povinnostech rodičů k jejich dítěti pro dobu po rozvodu."¹⁹ V případě že se v manželství narodily děti, nemohlo být manželství rozvedeno až do té chvíle, dokud nebyla pro dobu po rozvodu upravena práva a povinnosti rodičů ohledně nezletilého dítěte. Rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem vydával opatrovnícký soud. Manželé sami nemohli vyvolat toto opatrovnícké řízení. Zákonný postup byl takový, že jestliže rozvodový soud byl přesvědčen o tom, že manželství bude nutno rozvést, sám dal opatrovníckému soudu podnět k tomu, aby upravil poměry nezletilých dětí pro dobu po rozvodu a teprve poté rozvod povolil.

I procesní normy zaznamenaly postupem let zajímavý vývoj. Je důležité upozornit na to, že na našem území šlo vždy bezvýjimečně o soudní rozvod, nikoli advokátský. Zákonodárce však kolísal a měnil svůj úsudek ohledně smírčích pokusů, resp. povinnosti soudu pokusit se o smír manželů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (ZOR) - s účinností od 1. 4. 1964 - ve své původní podobě (tedy až do 1. 8. 1998) opustil princip viny na rozvodu. Zákonodárce dospěl moudře k závěru, že manžel výlučně vinný či nevinný na rozvodu je

¹⁹ Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999, str. 61

bytostí spíše pohádkovou. Značné množství rozvádějících se manželů navíc počátkem 60. let začalo společně požadovat upuštění od výroku o vině. "Nová úprava zeslabila též ochranu nezletilého dítěte rozvádějících se rodičů: nadále soud při svém rozhodování o tom, zda jsou splněny předpoklady pro rozvod manželství, měl pouze "přihlédnout" k zájmům nezletilého dítěte (§ 24 věta druhá ZOR v původním znění).

Došlo i ke změně procesních předpisů, kde se předpokládalo, že k zahájení rozvodového řízení může dojít teprve potom, kdy proběhne zvláštní obligatorní "řízení o smíření manželů". V poměrně krátké době se toto řízení (až na výjimky) stalo v praxi zcela formální záležitostí.²⁰ Proto pozdější novela OSŘ z roku 1973, provedená zákonem č. 49/1973 Sb., příslušná ustanovení o tomto řízení zrušila.

Průběh rozvodového řízení zaznamenal velký posun. Řízení z roku 1975 vůbec nebylo srovnatelné s rozvodovým řízením z roku 1985 a stejně tak rozvod v roce 1995 byl opět o mnoho jednodušší. V roce 1975 v řízení o rozvod manželství s nezletilými dětmi soud obvykle nerozhodoval při prvním jednání, pokoušel se o smír mezi manžely, vyslyšel řadu svědků a podrobně zkoumal příčiny rozvratu. O deset let později, jestliže oba manželé souhlasili s rozvodem, nebyl mezi nimi spor o svěření dětí do výchovy, prohlásili, že si nerozumí a že spolu nevedou společnou domácnost, skončilo jednání zhruba za půl hodiny a jako hlavní příčina rozvratu byla konstatována "neshoda zájmů a povah".

"Srovná-li se československá právní úprava rozvodu manželství s právními úpravami ostatních socialistických zemí, a pokud jde o evropské kapitalistické státy, s těmi, které provedly modernizaci svého rozvodového zákonodárství, je celkem patrné, že naše právní úprava rozvodu manželství patřila (ve své době) k nejjednodušším."²¹

²⁰ Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999, str. 61

²¹ Radvanová Senta: Analýza současné zákonodárné a soudní praxe, Socialistická zákonost 1989, str. 32

B. Dějinné základy právní úpravy rozvodu ve Francii

Během historickoprávního vývoje instituce rozvodu manželství na území dnešní Francie se střídala období svobodnější úpravy s obdobími rigorismu, tedy jakési mravní přísnosti.

1) Období římského práva

Rozvod byl v Římě zcela běžnou záležitostí, a to i v tzv. starším období. Staří Římané, kteří si žen alespoň teoreticky vážili, přiznávali zásadně kterémukoli z manželů právo ukončit manželství z jakýchkoli důvodů buď vzájemnou dohodou (tj. rozvodem - *divortium*), nebo i jen jednostranným ústním nebo písemným prohlášením (*repudium*). Ve skutečnosti ovšem manželka, která byla v manželově moci, své právo k rozvodu uplatnit nemohla, protože manžel disponoval její osobou, měl právo dát ji přivést nazpět, jestliže mu utekla, a vůbec jí mohl v rozvázání manželství násilím zabránit. Manželství volné, tj. bez manželské moci nad ženou, mohlo být rozloučeno jednostranným projevem muže či ženy, a to projevem neformálním. Až později Octavian Augustus podmínky rozvodu zpřísnil a vyžadoval projev před sedmi dospělými občany římskými jako svědky: projev býval ústní, nebo se odevzdával zapuzovací list. I přes jeho moralistické tendence se však neodvážil rozvody zakázat.

Manžel mohl svou ženu zapudit (podle starých zákonů z důvodu nevěry, otrávení, krádeže klíčů od vinného sklepa...). Později byla svoboda rozvodu absolutní, neexistoval žádný legitimní výčet, ani nějaký soudní dozor nad motivy zániku manželství. Čím se tehdejší právo lišilo od současnosti, je to, že rozvod nebyl prohlášen soudem, ale mimosoudním, čistě soukromoprávním aktem.

Demoralizace manželských vztahů se měnila stále více v naprostou nevázanost. Rozvody se staly úplně všední

záležitosti a střídání manželů pravým sportem; žena, která celý život setrvala jen u jednoho muže (univira) byla předmětem obecného posměchu. Mnoho rozvodů proběhlo na základě dohody jen proto, aby mohlo dojít k uzavření nového výnosného či politického sňatku. Morální zavržení takového jednání se nenosilo. Seneca např. píše, že zná ženy, které počítají roky, ne jako ostatní podle jmen konzulů ve funkci, ale podle jména manžela, kterého v té které době právě měla.

Právo doby císařské zavedlo zpřísnění ve formě výčtu důvodů, které rozvod ospravedlňují. Na neodůvodněné rozvody a na rozvody zaviněné byly stanoveny majetkové tresty. Od 4. století n. l. působí křesťanská ideologie, která chápe manželství jako svátost a trvá na jeho nerozlučitelnosti. Je zakázáno se rozvést oboustranným souhlasem, povoluje se pouze jednostranný rozvod ze zákonného důvodu, na kterém druhý manžel nenese vinu, např. mužova impotence, upadne-li muž do válečného zajetí a je po pět let nezvěstný, nevěra jednoho z manželů, spiknutí proti císaři, úklad o život jednoho z manželů, hanebné chování manželky (šla-li do lázní s muži, opustila-li v noci dům, prodávala-li se na místech určených k obveselení). Justinián také ztěžuje uzavírání druhého manželství, zejména majetkovými újmami. I v době, kdy dochází ke zhroucení římského impéria a kdy je křesťanské náboženství povinné, zůstává rozvod stále součástí právního řádu. Rozvod zmizí ve Francii až ve středověku.²²

2) Rozvod ve středověku

Laické právo v době francké bylo dosti nejasné. Zdá se, že zapuzení ženy manželem bylo tolerováno, ale určité zákony ukládaly peněžité tresty muži, který svou manželku zapudil

²² Szramkiewicz Romuald: Histoire du droit français de la famille, Dalloz 1995, str. 8
Kínci J., Urfus V., Skřejpek M.: Římské právo, C.H.Beck 1995, str. 139
Lévy J.-P.; Castaldo A.: Histoire du droit civil, Dalloz 2002, str. 128 - 129
Klabouch Jiří: Manželství a rodina v minulosti, Orbis Praha 1962, str. 34, 43 - 44
Renaut M.-H.: Histoire du droit de la famille, Ellipses 2003, str. 79

bezdůvodně. Zapuzení muže manželkou bylo zakázáno, porušení zákazu bylo trestáno zabitím ženy na hnojišti. Na druhé straně existovala rodinná solidarita: manželovi, který zapudil svou manželku nebo s ní zle zacházel, hrozila odvěta ze strany ženiných rodičů, a tato hrozba často vyústila k zaplacení peněžité sumy. Nicméně v této době neexistovala pevná pravidla a je pravdou, že mravy této doby byly poměrně drsné.

Kanonické právo však až do velké francouzské revoluce zajistí obrat, zavede *princip nerozlučitelnosti manželství*. Tato zásada byla snadno přijatelná pro křesťany. Většina náboženství se dívala na rozvod negativně a snažila se ho omezovat, ale pouze křesťanství šlo tak daleko, že ho úplně zakázalo. I proto trvalo poměrně dlouho, než se tato zásada definitivně prosadila, k čemuž došlo kolem roku 1200. Obrat nastal již v polovině 9. století, kdy došlo k pokusu o rozvod, který byl naoko zastírán jako neplatnost manželství, mezi králem Lotharem II. a jeho ženou Teutbergou. Neústupný papež Mikuláš I. však tomuto pokusu v roce 862 zamezil. Ve stejné době se pro nerozlučitelnost vyslovuje arcibiskup Hinkmar z Remeše. Na počátku 13. století papež Innocenc III. zakázal rozloučení manželství Filipa II. Augusta. V roce 1234 dekretál papeže Řehoře IX. posvětil tento postoj. Od té doby rozvod mizí z kanonického práva. Slovo *divortium* přetrvává, ale pouze ve významu neplatnosti manželství nebo rozvodu od stolu a lože.²³ "Kanonické právo připouštělo rozvod od stolu a lože, pokud se stal společný život nesnesitelným. Vyžadoval rozhodnutí soudu. Žena mohla žádat rozvod z jakéhokoli důvodu, manžel pouze pro nevěru manželky."²⁴

Nezrušitelnost manželství byla kritizována a zpochybňována humanismem a reformací. *Martin Luther* se jasně "vyslovil proti jakémukoli omezování manželství, prohlásil je za přirozenou potřebu lidí a sám, ač původně augustiniánský

²³ Lévy J.-P.; Castaldo A.: *Histoire du droit civil*, Dalloz 2002, str. 131 - 132

²⁴ Renault-Brahinsky: *Droit de la famille*, Gualino éditeur 2003, str. 85

mnich, uzavřel sňatek s bývalou jeptiškou. Luteránská teologie rozbila důsledně katolickou konstrukci svátosti manželství a na její místo postavila pojmání manželství jako čistě vnějšího, tělesného a společenského svazku muže a ženy, který nemá s náboženskou vírou co dělat. Rozlučitelnost manželství s přípuštěním nového sňatku bylo u luteránů možné.²⁵ Luther uznává čtyři případy rozvodu (nevěru, impotenci, neplnění manželských povinností nebo zlomyslné opuštění či dlouhotrvající nevěstnost manžela za současného zanechání ženy bez prostředků). Méně je známo, že Melanchthon a Luther šli ještě mnohem dále a že vydali dobrozdání dokonce k aprobaci mnohoženství (Jindřichu VIII.) s odůvodněním, že její Bible nezakazuje, třebaže si přáli, aby jejich vyjádření zůstalo utajeno. Kalvín povoluje rozvod jen z důvodu nevěry a opuštění společné domácnosti. Proto katolická církev v odpověď na reformaci princip nerozlučitelnosti znovu potvrdila na Tridentuském koncilu.

V 18. století mnozí filozofové (Voltaire, Diderot) i právníci (Montesquieu) napadali nezrušitelnost, jiní myslitelé a právníci obhajovali její zachování. Předrevoluční názor zůstal věrný názoru hlásanému katolickou církví, tedy rozvod nevyžadoval.²⁶

3) Období po Revoluci

Dne 20. září 1792 byl přijat důležitý zákon znamenající radikální zlom se starým rodinným řádem, totiž znovu zavedl rozvod a zrušil rozvod od stolu a lože. Důvody se uváděly dva; již ústava z roku 1791 považovala manželství za občanskou smlouvu a nerozlučitelný závazek by se považoval za ztrátu

²⁵ Klabouch Jiří: *Manželství a rodina v minulosti*, Orbis Praha 1962, str. 79

²⁶ Renaut M.-H.: *Histoire du droit de la famille*, Ellipses 2003, str. 78

Klabouch Jiří: *Manželství a rodina v minulosti*, Orbis Praha 1962, str. 79

osobní svobody. Postavení ženy se značně přiblížilo rovnoprávnosti s mužem.

Existovaly tři druhy rozvodů: 1) *Rozvod na základě vzájemné dohody* (divorce par consentement mutuel), který nemusel být prohlášen soudem. 2) *Rozvod na žádost jednoho z manželů* neboli pro pouhé tvrzení nepřizpůsobivosti povah, bylo to tedy jakoby římské zapuzení. 3) *Rozvod z důvodů stanovených a povolených zákonem*. Bylo uznáváno sedm možností zdůvodnění žádosti o rozvod: šílenství; odsouzení k potupnému a svobody zbavujícímu trestu; zločin; zlé nakládání nebo těžké urážky; zřejmá mravní zpustlost; nepřítomnost po dobu pěti let; opuštění druhého manžela po dobu dvou let. Tato rozsáhlá škála vycházela z římského práva, reformace a učení 18. století. V případě rozvodu na základě vzájemné dohody, manželé museli svolat zasedání alespoň šesti blízkých osob, rodičů či přátel (jakousi rodinnou radu), tři vybíral muž a tři žena. Před tímto *rodinným soudem* manželé jednotlivě vyložili svá stanoviska a vyslechli připomínky všech šesti radních. Pokud zůstali u původního, tedy u ukončení svazku, obecní (matriční) úředník jim vyhotovil spis (listinu). Ve lhůtě od jednoho do šesti měsíců manželé požádali tohoto úředníka, aby vynesl rozhodnutí o rozvodu.

Co se týče rozvodu pro nepřekonatelný odpor či nesmiřitelnost povah, zákon vyžadoval, aby během tří řízení ve lhůtě šesti měsíců rodinná rada vyslechla obě strany. V případě neusmíření byl rozvod prohlášen matričním úředníkem nejméně osm dní a nejpozději šest měsíců po posledním třetím sezení. Žadatel mohl uplatnit jako důvod jen nepřizpůsobivost povah.

Ještě rychlejší a jednodušší byl rozvod z důvodu uvedeného v zákoně. Nebyla vyžadována žádná "zkušební lhůta". Rozvod byl prohlášen přímo obecním úředníkem, pokud rodinná rada vydala předtím souhlasné stanovisko, nebo pokud byl předložen důkaz existence jedné z uvedených příčin

rozlučitelnosti (např. odsuzující rozsudek). Bylo možné podrobit rozhodnutí rodinné rady odvolání u obvodního soudu (tribunal de district), který měl věc rozhodnout ve lhůtě jednoho měsíce. Poté obecní úředník už mohl prohlásit rozvod.

Zákon se rovněž zabýval osudem dětí po rozvodu a přitom rozlišoval jeho příčiny. V případě vzájemně dohodnutého rozvodu nebo rozvodu pro nesmiřitelnost povah, děti mladší sedmi let připadaly matce, děti starší sedmi let byly svěřeny otci, tedy jen chlapci, dívky zůstávaly u matky. V ostatních případech, rodinná rada rozhodla o tom, komu děti budou ponechány.

Manželé mohli uzavřít nové manželství až po roce, jen u manželství z důvodů uvedených v zákoně byla tímto omezena jen žena.

Závěrem bych k tomuto období dodal, že výše nastíněný vývoj v porevolučním období není jednoznačný v tom smyslu, že můžeme v jiné literatuře najít určité drobné odchylky, které se netýkají třech typů rozvodu, ale detailů v rámci jednotlivých druhů (např. lhůty, role obecního úředníka, výchovy dětí po rozvodu atp.).

V letech 1792 až 1804 bylo přijato asi patnáct zákonů snažících se usnadnit rozvod: byly zkráceny lhůty, byla zrušena veškerá kontrola a šestiměsíční separace se změnila v rozvod.²⁷

4) Code civil (občanský zákoník) z roku 1804

Celá porevoluční úprava vzala za své uzákoněním občanského zákoníku (*Code civil* neboli *Code Napoléon*, zkráceně CCF) z 23. 3. 1804. "Ten ve své původní podobě odstranil rozvod pro nepřizpůsobivost povah a šílenství. Rozvod na základě vzájemného souhlasu byl sice zachován a byl upraven v čl. 275 - 294 CCF, ale se značnými omezeními. Vyžadoval se k

²⁷ Renaut M.-H.: *Histoire du droit de la famille*, Ellipses 2003, str. 79 - 80

Szramkiewicz Romuald: *Histoire du droit français de la famille*, Dalloz 1995, str. 79 - 80

němu souhlas ascendentů, byl provázen záповědí nového manželství po dobu tří let a polovina majetku manželů připadala jejich dětem. Jinak byl rozvod možný pouze na sankčním principu z důvodu závažných provinění proti manželským povinnostem. Byly jimi cizoložství, odsouzení k tělesnému a difamujícímu trestu a posléze násilnosti, zlé zacházení a těžké urážky."²⁸ Code civil znal i jiné ztěžující překážky rozvodu, jako věkové omezení (manžel musel být starší 25 let, žena musela být ve věku mezi 21 a 45 lety), délku manželství (více než dva roky a méně než dvacet let), opětovný sňatek rozvedených nebyl možný, nevěrná manželka si nemohla vzít svého milence a navíc byla odsouzena k uvěznění v polepšovně na tři měsíce až dva roky. O rovnoprávnosti manželů již v CCF nemohlo být ani řeči. Rozvod musel prohlásit soud, který musel ověřit tvrzení obou stran. CCF znovu zavedl rozvod od stolu a lože, který se ale mohl po třech letech přeměnit v úplný rozvod.²⁹

Za napoleonské éry rozvody zůstaly výjimečným jevem a jejich počet se odhaduje pouze na několik set případů. Sám Napoleon se osobně angažoval při úpravě rozvodu a část literatury tvrdí, že si připravoval možnost ukončení manželství s Josefínou Beauharnaisovou. Ve skutečnosti v jeho případě k použití CCF nedošlo. "Dne 2. dubna 1810 s velkou pompou oslavoval svou svatbu s arcivévodkyní Marií Luisou, dcerou rakouského císaře Františka I. Bylo to druhé manželství Napoleona I., protože se už v roce 1796 oženil s Joséphinou Beauharnaisovou. Bezdětné manželství bylo rozvedeno v roce 1809. Bonaparte se pro rozvod rozhodl v říjnu 1809 a 30. listopadu oznámil Joséphine v Tuilleriích svůj úmysl anulovat manželství. "Stále tě miluji," řekl údajně, "ale v politice nemá místo srdce, nýbrž pouze hlava". Ačkoliv Joséphine prosila Napoleona, aby změnil svoje rozhodnutí, vyhlásil

²⁸ Haderka Jiří: Rozvod v současném světě, díl 2.: Kapitalistické státy Evropy, sev. Ameriky a Oceánie, str. 104

²⁹ Renaut M.-H.: Histoire du droit de la famille, Ellipses 2003, str. 80 - 81

Lévy J.-P.; Castaldo A.: Histoire du droit civil, Dalloz 2002, str. 134 - 135

církevní soud pařížské diecéze jejich sňatek (církevní), který se uskutečnil narychlo den před korunovaci, za neplatný, protože prý při obřadu chyběli potřební svědci."³⁰ Rozvod na základě vzájemné dohody mezi nimi nepřicházel v úvahu. Josefíně bylo 46 let; k rozloučení manželství nakonec došlo politickým aktem, tzv. senatusconsultem. Manželství s Marií Luisou nebylo projevem vzájemných sympatií, ale důsledkem politických a dynastických úvah. Spojení s arcivévodkyní pomohlo Napoleonovi zajistit legitimitu jeho císařství. Kromě toho věřil v narození dědice.

5) Zánik a znovuzavedení rozvodu

Bourbonská restaurace rozvody odstranila vůbec. Charta ze 4. 6. 1814 prohlásila katolicismus opět za státní náboženství a zákon z 8. 5. 1816 (loi Bonald) úplně rozvody zakázal. Jediným lékem na nešťastná manželství byl rozvod od stolu a lože. Rozvod je znovu obnoven až na konci 19. století, kdy 27. 7. 1884 došlo k přijetí tzv. loi Naquet. Vedle rozvodu od stolu a lože se rozvody připouštěly jako sankční opatření proti vinnému manželu: "a) cizoložství dle čl. 229 - 230 CCF, přičemž u ženy stačilo prosté cizoložství, kdežto u muže až do roku 1945 se žádaly přitěžující okolnosti, které je provázely. b) Odsouzení jednoho z manželů z důvodu trestného činu, přičemž muselo jít o závažný postih; tím se mýnil trest odnětí svobody na doživotí nebo dlouhodobě (čl. 231 CCF). c) Spáchání násilnosti, zlého zacházení nebo těžkých urážek dle čl. 232 CCF, což na rozdíl od obou předchozích důvodů absolutní povahy byl důvod relativní, podléhající soudcovskému hodnocení."³¹ Tato úprava přetrvala až do roku 1975, i když pokusů o reformu tohoto stavu byla řada. I tak se podařilo dílčími novelami jistých změn dosáhnout. Např. zákon z 15. 12. 1904 povolil

³⁰ CD-ROM Kronika lidstva (heslo: rozvod > Francie 2. 4. 1810)

³¹ Haderka Jiří: Rozvod v současném světě, díl 2.: Kapitalistické státy Evropy, sev. Ameriky a Oceánie, str. 104

uzavření nového sňatku nevěrného manžela s partnerem podílejícím se na nevěře. Zákon z 6. 6. 1908 ukládal soudci, aby na žádost jednoho z manželů přeměnil rozvod od stolu a lože po třech letech na rozvod. Toto umožnilo prosadit rozvod proti manželu, který se rozvádět nechtěl. Zákon z 26. 3. 1924 zrušil zákaz opětovného sňatku rozvedených manželů. Na druhé straně došlo k určitému zpřísnění, a to za vichistické vlády zákonem z 2. 4. 1941 (zákaz rozvodu v prvních třech letech po svatbě, delší čekací lhůty atp.). Nařízení z 12. 4. 1945 hlavní obsah opatření zákona z 2. dubna 1941 zrušilo.

Sedmdesátá léta 20. století byla charakterizována zásadní reformní úpravou. Ta byla obsažena především v "zákonu č. 75-617 z 11. 7. 1975 o reformě rozvodu (Loi portant réforme du divorce). Dále to byl dekret č. 75-1124 z 5. 12. 1975 ohledně řízení o rozvodu a odluce od stolu a lože (décret portant réforme de la procédure du divorce et de la séparation de corps). Tato úprava začala platit od 1. 1. 1976 a byl jí nahrazen celý šestý titul první knihy CCF."³²

Vzhledem k tomu, že se jednalo o započetí zásadního reformního proudu, budou základní prvky této úpravy osvětleny v kapitole III týkající se současné právní úpravy rozvodu ve Francii. Navíc na pozadí dalšího, tedy skutečně nejnovějšího právního vývoje rozvodu (ke kterému došlo dne 26. května 2004 přijetím zákona č. 2004-439 o rozvodu manželství) bude popsáno dokončení reformy rozvodu ve Francii, která se snaží reflektovat připomínky francouzské společnosti. Praxe totiž ukázala, že reforma ze 70. let ne zcela vyhovovala potřebám „moderního soužití“ muže a ženy .

³² Haderka Jiří: Rozvod v současném světě, díl 2.: Kapitalistické státy Evropy, sev. Ameriky a Oceánie, str. 104 - 106

Kapitola II

Současná právní úprava rozvodu v České republice

Manželství je v § 1 zákona o rodině (ZoR) definováno jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Výrazem trvalého společenství se nemá na mysli, "že manželství musí trvat od uzavření po dobu života obou manželů, i když by tento stav byl jistě ideální. Zákon počítá s tím, že lidé nejsou dokonalí a ne každý dokáže žít po celý život v jednom svazku. Z tohoto důvodu ZoR počítá i s rozvodem manželství, který představuje právně jedinou možnost zániku (zrušení) manželství za života obou manželů.

Pojem trvalost je třeba chápat jako určitou dlouhodobost, jako rozhodnutí muže a ženy žít spolu, a to nikoliv jen krátkodobě, na zkoušku atd. Uzavře-li někdo manželství, nemůže si myslet, že bez dalšího své rozhodnutí změní. Můžeme se setkat s názorem, že manželé mohou do 24 hodin, podle jiné verze do tří, pěti ... dní od uzavření sňatku od manželství odstoupit a že se tím manželství ruší. Tato představa je však mylná, jde pouze o právní pověru a v zákoně se s takovým ustanovením nikde nesetkáme."³³ Tato pověra má i jisté racionální jádro. Představa o tom, že se manželé mohou rozejít bez dalšího do 24 hodin po uzavření sňatku, vyplývá zajisté ze vzpomínky na překážku tělesné nemohoucnosti (nemohoucnost byla v minulosti jednou ze zákonných překážek manželství), která se měla podle vžitých představ projevit o svatební noci. Ještě dodnes bývá v některých venkovských krajích zvykem vyvěsit po svatební noci veřejně prostěradlo. Krvavá skvrna na něm má prokázat nejen to, že nevěsta nesla věneček k oltáři oprávněně, ale rovněž má demonstrovat, že její manžel projevil schopnosti potřebné k tomu, aby ji o něj připravil.³⁴

Snoubenci (muž a žena, kteří chtějí spolu uzavřít manželství - § 2 ZoR), kteří vstupují do manželství, se ve většině případů domnívají, že jejich manželství bude trvat celý život. Bohužel však často dochází k tomu, že po uplynutí jisté doby buď oba nebo některý z manželů zjistí, že mu rodinný život nevyhovuje, partner nesplňuje jeho představy, anebo si nalezne jiného partnera. V takovém případě přichází v úvahu rozvod manželství.³⁵

Zatímco při uzavření manželství stačí souhlasné prohlášení snoubenců, že spolu dobrovolně vstupují do manželství, učiněné před civilním nebo církevním úředníkem (§ 4 a § 4a ZoR), manželství už tak jednoduše souhlasným prohlášením zrušit nelze. O zrušení manželství rozvodem rozhoduje vždy soud, který v soudním řízení zkoumá, zda jsou splněny zákonné podmínky, a poté žalobě o rozvod vyhoví nebo ji zamítne, protože pro rozvod neshledá patřičný důvod. "Zákon o rodině klade zcela jednoznačně požadavek, aby o tom, zda jsou vztahy manželů tak vážně rozvráceny, že manželství již nemůže plnit svůj účel, rozhodoval objektivní orgán - soud."³⁶

Česká právní úprava rozvodu manželství (včetně své procesní stránky) je při komparačním pohledu jednou z nejstručnějších, nejjednodušších a zjevně nejliberálnějších úprav. Na druhé straně rozvod manželství není institucí státem podporovanou.

Základní koncepce naší právní úpravy rozvodu manželství je vytvářena jediným rozvodovým důvodem, jímž je tzv. kvalifikovaný rozvrat manželského společenství (§ 24 odst. 1 ZoR). Takovým rozvratem je míněn rozvrat hluboký a trvalý, kdy již nelze očekávat obnovení manželského soužití. Tento rozvrat se projevuje navenek, je tedy objektivně seznatelný a prokazatelný (hovoří se o tzv. objektivním důvodu). Jde o to,

³³ Choděra Oldřich: Partnerství, manželství a paragrafy, Grada Publishing 2002, str. 10

³⁴ Adamová Karolína - Mates Pavel: Právní pověry, Linde 1997, str. 54, 58 - 59

³⁵ Choděra Oldřich: Partnerství, manželství a paragrafy, Grada Publishing 2002, str. 96

³⁶ Radimský J. - Radvanová S.: Zákon o rodině - komentář, Panorama Praha 1989, str. 78

jak rozvrácení osobních - psychických, sexuálních, ale rovněž i materiálních vztahů manželů, posoudí soud, na který se manžel či manželé obrátí. Nejedná se tedy o jeho hodnocení ze strany manžela či manželů.

Za podmínky existence kvalifikovaného rozvratu může soud na návrh některého z manželů manželství rozvést (§ 24 odst. 1 ZoR). Soud nemůže manželství rozvést v případě, že manželé mají nezletilé dítě a rozvod by byl v rozporu se zájmem tohoto dítěte daným zvláštními důvody (§ 24 odst. 2 ZoR), které obvykle spočívají v jeho fyzickém nebo psychickém zdravotním stavu.

Řízení o úpravě poměrů rodičů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu je separováno od řízení o rozvodu manželství. To nemůže být rozvedeno dříve (to znamená, že rozhodnutí o rozvodu nemůže nabýt právní moci dříve), než nabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu, které vydá soud péče o nezletilé.

V zákoně o rodině došlo, co se týče rozvodu manželství, k důležité novelizaci zákonem č. 91/1998 Sb., která nabyla účinnosti 1. srpna 1998. Novela, snažící se přiblížit evropskému standardu rozvodového zákonodárství, napomohla určitému zlepšení, a to ve třech základních otázkách. Zavedla rozvod po vzájemné dohodě manželů; zakotvila tzv. tvrdostní (*protitvrdostní*) klauzuli, čímž zvýšila ochranu manžela bránícího se rozvodu; posílila ochranu nezletilého dítěte při rozvodu manželství jeho rodičů. Zatímco do 1. července 1998 existovala v ČR jen jediná úprava rozvodu manželství, dnes je možné hovořit o třech variantách rozvodu: o rozvodu v základní podobě (rozvod se zjišťováním příčin rozvratu) a jejích dvou variantách (rozvod bez zjišťování příčin rozvratu a ztížený rozvod).³⁷ Můžeme se setkat i s jinou terminologií, užívají se

³⁷ Knappová a kol. (část zpracována M. Zuklínovou): Občanské právo hmotné, ASPI 2002, str. 59, 60 - 61
Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999, str. 61 -62

pojmy sporný rozvod (pro rozvod se zjišťováním příčin rozvratu); nesporný rozvod (pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu); ztížený rozvod. Je však nutné podotknout, že "názvosloví sporný - nesporný rozvod" je třeba odmítnout, neboť se jedná pouze o nesprávný slang a nikoli o řádnou právní terminologii. Bohužel mnohá současná právní literatura těchto pojmů používá.

1) Základní podoba rozvodu: rozvod se zjišťováním příčin rozvratu

Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu je základní úpravou rozvodu manželství. Uplatní se tam, kde mezi manžely panuje jednota, pokud jde o samotný rozvod, kde se tedy oba chtějí rozvést, kde ale nejsou doposud vyřešeny všechny otázky rozvodu a zejména porozvodového uspořádání, případně zde neexistují skutečnosti umožňující uplatnění tzv. tvrdostní klauzule.

Podle ustanovení § 24 odst. 1 ZoR může soud manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Obecně můžeme tedy říct, že musí jít o takový rozvrat manželství, z něhož je zřejmé, že mezi manžely definitivně došlo k zániku jejich manželského soužití a manželství se pro ně (nebo alespoň pro jednoho) stalo pouze formální záležitostí.³⁸

Z uvedené formulace § 24 ZoR vyplývá, že na rozvod není právní nárok (dikce zákona "soud může"). Jinak řečeno, "podá-li některý z manželů (popřípadě oba) návrh na zrušení manželství rozvodem, nevzniká mu tím vůči soudu právní nárok, aby bylo manželství rozvedeno."³⁹ Soud může (ale nemusí) návrhu

³⁸ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, MU v Brně 2001, str. 121

Hrušáková M.: Rodinné právo v aplikační praxi, Edice právních rozhledů 2000, str. 5

³⁹ Radimský J. - Radvanová S.: Zákon o rodině - komentář, Panorama Praha 1989, str. 82

vyhovět, jestliže shledá kvalifikovaný rozvrat manželství. § 24 odst. 2 ZoR upravuje tzv. tvrdostní klauzuli. Ta dopadá na případy, kdy manželé mají dosud nezletilé děti. Tato klauzule znamená, že i když bude spolehlivě prokázán hluboký a trvalý rozvrat manželství v rozsahu, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, nelze manželství rozvést, pokud by to bylo v rozporu se zvláštním zájmem nezletilého (zvláštní důvody mohou spočívat "ve zdravotním stavu dítěte, kdy např. invalidní dítě je výrazně psychicky vázáno na oba své rodiče, kdy péče o nemocné dítě je náročná a mohou ji zajišťovat pouze oba rodiče."⁴⁰ Nejde však jen o fyzickou péči, jde i o plné zajištění materiální, kterého by se dítěti, jenž by zůstalo jen s jedním rodičem, nemuselo po rozvodu dostávat). Kvalifikovaný rozvrat soud zjišťuje - viz výše, resp. žalující manžel je povinen existenci takového rozvratu prokázat, a to zpravidla včetně uvedení a prokázání příčin, které k rozvratu vedly a soud je povinen vzít tyto příčiny v úvahu.

2) První varianta: rozvod bez zjišťování příčin rozvratu

ZoR v § 24a umožňuje rozvádějícím se manželům "poklidný" rozchod současně s komplexním vyřešením všech právních následků spojených s rozvodem manželství. Tato podoba rozvodu ovšem klade na všechny zúčastněné, včetně jejich případných právních zástupců, značné nároky. Je namístě jen v těch případech, kdy již na obou stranách došlo k akceptaci stanoviska, že rozvod je pro všechny zúčastněné menší zlo, než setrvávat v pokaženém manželství a vztahy mezi manžely již nejsou příliš poznamenány pocitem křivdy, ublíženosti, nenávisti, snahy pomstít se druhému partnerovi. Na druhou stranu dohoda týkající se vyřešení veškerých právních následků rozvodu ještě předtím, než soud skutečně vysloví rozsudek o

⁴⁰ Holub M. - Nová H.: Zákon o rodině a předpisy související, Linde 2000, str. 37

rozvodu manželství, otvírá dostatečný prostor pro uvážení rozváděných manželů, zda jim rozvod skutečně za to stojí.

Podstata smluveného rozvodu spočívá v tom, že za splnění konkrétních předpokladů stanovených § 24a ZoR, zákon konstruuje nevyvratitelnou domněnku, že manželství je hluboce a trvale rozvráceno a tuto skutečnost už není zapotřebí soudu dokazovat a soud tedy příčiny rozvratu nezjišťuje. Je nutné, aby manželství trvalo alespoň rok, manželé spolu šest měsíců nežili a druhý manžel se k návrhu připojil. Požadavek, aby manželství trvalo nejméně jeden rok zdůrazňuje skutečnost, že i když se přihlíží k vůli manželů manželství rozvést, je třeba zamezit neuváženým rozvodům a koneckonců i neuváženým sňatkům (...pokud nám to spolu nepůjde, tak se prostě na základě dohody rozvedeme...).

Předpoklad délky trvání manželství musí být splněn ke dni podání žaloby.

Druhou podmínkou je, že manželé spolu nežijí nejméně šest měsíců. Neznamená to ale, že by manželé museli mít formálně oddělené bydliště, ale vztahy mezi manželi jsou takového charakteru, že je zde narušena podstata manželského společenství, zejména po osobní stránce. Druhý předpoklad nebude soud nijak prověřovat, když bude mít k dispozici shodné prohlášení obou manželů, že spolu nežijí šest měsíců, byť by to nebyla tak úplně pravda. Ve smyslu ustanovení § 120 odst. 4 OSŘ soud může vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků. Soud se sice nemusí spokojit pouze se souhlasným tvrzením účastníků, jde však o natolik osobní záležitost, že stěží lze očekávat dokazování této skutečnosti výsledkem svědků nebo jinými důkazy. Také tento předpoklad musí být splněn ke dni podání návrhu na rozvod.

Třetím požadavkem je souhlas druhého manžela s rozvodem a jeho připojení se k návrhu. Manžel se může připojit k žalobě již v době jejího podání nebo kdykoli později a rozvod podle § 24 se tak změni na rozvod podle § 24a a nebude třeba

prokazovat existenci kvalifikovaného rozvratu, tj. nebude nutné sdělovat soudu, proč se manželé rozvádějí.⁴¹

Kromě výše uvedeného je zapotřebí, aby manželé dle § 24a ZoR předložili soudu smlouvy v písemné formě, na nichž jsou jejich podpisy úředně ověřeny. Především jde o smlouvu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů manželů (§ 24a odst. 1 písm. a) ZoR). Je nezbytné vzájemně vypořádat společné jmění manželů, ale i všechna ostatní majetková práva, resp. povinnosti. Jestliže manželé nic společného nemají, je nutné tuto skutečnost shodně tvrdit.

Dále má být, opět na základě § 24a odst. 1 písm. a) ZoR, předložena smlouva obsahující vypořádání práv a povinností společného bydlení. Nemusí jít vždy jen o společné nájemní bydlení, může se jednat o bydlení na základě některého jiného obligačního titulu, věcněprávního nebo jiného titulu. Není rozhodné, jestli titul svědčí oběma manželům či jen jednomu z nich (druhému svědčí jen titul odvozený).

§ 24a odst. 1 písm. a) ZoR počítá i s tím, že lze případně dohodnout i plnění výživného pro dobu po rozvodu.

Teorií ani soudní praxí dodnes nebylo jednoznačně stanoveno, jestli soud může do obsahu uvedených smluv zasahovat, anebo zda jde o smluvní (autonomní) projevy vůle, jež je třeba respektovat. Vždy se nicméně musí zamyslet nad tím, zda je smlouva platná.

Manželé mající společné nezletilé dítě musí ještě předložit soudu, který rozhoduje o rozvodu, i rozhodnutí soudu péče o nezletilé, schvalující dohodu manželů (rodičů) o úpravě poměrů společných dětí pro dobu po rozvodu. Tuto povinnost jim ukládá § 24a odst. 1 písm. b) ZoR.

Počátek právních účinků všech výše uvedených smluv, resp. rozhodnutí, nastává až dnem, kdy nabude právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství. Jestliže tedy k rozvodu manželství z

⁴¹ Hrušáková Milana: Rozvod a paragrafy, Computer Press 2001, str. 22 - 23

Knappová a kol. (část zpracována M. Zuklínovou): Občanské právo hmotné, ASPI 2002, str. 62 - 63

jakéhokoli důvodu nedojde, stanou se tyto smlouvy právně nezávaznými.

Je důležité upozornit, že i v případě této formy rozvodu se uplatňuje obecné pravidlo o možném zamítnutí návrhu na rozvod pro překážku danou zájmem nezletilých dětí ze zvláštních důvodů dle § 24 odst. 2 ZoR.

Tato varianta rozvodu se někdy nesprávně označuje za rozvod na základě dohody, popř. za konsenzuální rozvod. Při konsenzuálním rozvodu rozvrat manželství žádnou roli nehraje. Význam konsenzuálního rozvodu spočívá v tom, že manželé projevují vůči státnímu orgánu společnou vůli zrušit manželství stanovenou právní formou a že jejich společné vůli dotyčný státní orgán vyhoví. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu má odlišný smysl a účel. Má zjednodušit procesní postup (hlavně proces dokazování) a vést rozvádějící se pár k tomu, aby si za urychlení rozvodového řízení dohodl relevantní majetkové otázky předem tak, aby jejich řešení následně nezatěžovalo soud. Jednoduše řečeno, tam, kde se sice manželé shodnou, že jejich manželství má být rozvedeno, ale nemohou, či nechtějí se dohodnout ani na úpravě poměrů k nezletilému dítěti, ani na řešení majetkových otázek, nepřipadá rozvod podle § 24a ZoR v úvahu.⁴²

3) Druhá varianta: stížený rozvod podle §24b ZoR (rozvod s "překážkami")

Právní stav existující před 1. 8. 1998 znamenal pro slušného člověka, který vstupoval do manželství s plnou odhodlaností přičinit se o jeho zdar, úplné zhroucení všech nadějí, jestliže se jeho partner prostě a jednoduše rozhodl, že s tímto svazkem skončuje. Nebylo zde žádných brzd a

⁴² Knappová a kol. (část zpracována M. Zuklínovou): Občanské právo hmotné, ASPI 2002, str. 63

protivah. Někdo na této úpravě mohl i dost vydělat, a to na úkor slabšího, tedy toho jedince, co přestal vydělávat peníze (opustil zaměstnání) a převzal péči o domácnost a o děti. Proto je spravedlivé, že dochází v jisté míře k ochraně proti tomuto jednání, a to ustanovením § 24b ZoR (a dalšími doplňkovými ustanoveními, jako např. § 93 ZoR).⁴³

Přichází v úvahu situace, kdy žalovaný manžel nebude s návrhem na rozvod souhlasit a bude chtít manželství zachovat. Soud tedy na základě § 24b ZoR může zamítnout žalobu o rozvod tehdy, jestliže druhý manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel (§ 18 ZoR - povinnost manželů žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí), nesouhlasí s rozvodem a rozvodem by mu byla způsobena zvláště závažná újma. Tato námitka spolu se skutečností, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, bude mít za následek, že návrh na rozvod bude zamítnut. Tato úprava ale neznamena zavedení principu viny, tj. že by tvrdostní klauzule byla uplatňována vůči manželovi, který rozvrat "zavinil". "Ustanovením se chrání pouze ten z manželů, vůči němuž by rozvod znamenal citelnou nespravedlnost z hlediska ekonomických dopadů, ale i s ohledem na dlouholeté manželství a závislost jednoho z manželů a konečně i důsledky důchodové, bytové, pojistné a osobní."⁴⁴ V drtivé většině se toto ustanovení týká manželství starších osob (má pomoci hlavně starším osobám), kdy pár spolu strávil většinu svého života, vychoval děti, které se již osamostatnily. Jako příklady můžou být uvedeny situace, kdy si bohatý podnikatel našel mladou krásnou milenku a podal žalobu o rozvod dlouholetého manželství v situaci, kdy u manželky byla zjištěna zhoubná nemoc, prognóza dalšího vývoje nebyla zcela jasná atd. Nebo

⁴³ Haderka F. J.: K problematice ustanovení § 24b odst. 1 zákona o rodině, Právní praxe 1999, str. 386 - 387

⁴⁴ Dvořáková Závodská J. a kolektiv: Manželství a rozvody, Linde 2002, str. 76 - 77
Zuklínová Michaela: Co je nového v zákoně o rodině, Právní praxe 5/1998, str. 262

bohatý podnikatel se chce rozvést kvůli milence. Jeho manželka po 38 letech společného života, kdy po celou dobu manželství, díky náročnému povolání manžela, pečovala o domácnost a vychovávala tři děti, nemohla sehnat kvalifikované zaměstnání. Pochopitelně její povolání nemohlo být náročné a ani finančně dostatečně ohodnocené, z čehož vyplývá nízký důchod. Rozvodu se tedy takováto žena bránila a soud žalobu o rozvod zamítl.

§ 24b odst. 2 ZoR (odkazující na § 24 ZoR) ale stanoví, že nebude-li rozvodu stát v cestě překážka zvláštního zájmu dítěte, tak po uplynutí tří let odděleného žití manželů soud i takové manželství rozvede. Může tedy nastat situace, kdy je manžel, který usiluje o rozvod, známo, že druhý manžel důvodně rozvod odmítá a že on sám jako případný žalobce rozvrat především způsobil, vyčkal v odděleném žití tři roky, a po jejich uplynutí podal novou žalobu o rozvod; námitky druhého manžela proti rozvodu se po uplynutí tří let stanou bezvýznamnými.⁴⁵

4) Rozvodové řízení

Občanský soudní řád neobsahuje samostatnou úpravu rozvodového řízení a jde tedy o běžné sporné řízení, pro které platí stejná ustanovení (až na nepatrné výjimky, které se týkají pouze tohoto řízení) jako např. pro žalobu na náhradu škody.

Určitými specifiky jsou následující příklady. § 100 odst. 2 o.s.ř., který ukládá soudu, aby vedl manžele k odstranění příčin rozvratu a usiluje o jejich smíření. § 110 o.s.ř. říká, že pokud to manželé shodně navrhnou nebo se nedostaví bez předchozí omluvy k jednání anebo to jeden z manželů navrhne a druhý se nedostaví bez předchozí omluvy k jednání, soud vždy řízení o rozvod přeruší. Dalším specifikem je § 204 odst. 3

⁴⁵ Knappová a kol. (část zpracována M. Zuklínovou): Občanské právo hmotné, ASPI 2002, str. 64

o.s.ř. Podle něj není přípustné prominutí zmeškání lhůty k odvolání a neplatí zde ani pravidlo z odstavce 2, které pamatuje na případy, kdy rozhodnutí neobsahuje poučení o odvolání nebo obsahuje nesprávné poučení, že odvolání není přípustné. V těchto případech je odvolací lhůta tříměsíční, ale pro rozvod toto pravidlo neplatí, zřejmě z důvodu snahy o určitou právní jistotu a neprodlužování rozvodu manželství. Dalšími specifiky jsou § 93 odst. 1 o.s.ř. (vedlejší účastník v tomto řízení není možný); § 107 odst. 5 o.s.ř. (soud zastaví řízení, pokud zemřel manžel před pravomocným skončením řízení); § 230 odst. 1 písm. a) o.s.ř. - žaloba pro zmatečnost není přípustná proti rozsudku, kterým bylo vysloveno, že se manželství rozvádí; § 237 odst. 2 písm. b) o.s.ř. - dovolání není přípustné pokud jde o rozsudek, kterým se manželství rozvádí; § 222 odst. 1 o.s.ř. - jestliže odvolatel vezme odvolání zpět, právní moc napadeného rozhodnutí nastane, jako kdyby k podání odvolání nedošlo - toto pravidlo ale neplatí u rozsudku, kterým bylo vysloveno, že se manželství rozvádí...⁴⁶

Některé právní úpravy, např. francouzská, mají pro rozvodové řízení těchto výjimek podstatně více. Novela o.s.ř. z roku 2001 pro zahájení soudního řízení používá pojem žaloba, nikoli tradičního pojmu návrh.

Řízení o rozvod manželství může být zahájeno jen žalobou jednoho z manželů. Jde o ryze osobní právo manžela, a proto soud nemůže zahájit řízení bez návrhu, tedy z úřední povinnosti. Jde o rozhodnutí o osobním stavu (§ 80 písm. a) o.s.ř.).

Příslušným soudem je podle § 88 písm. a) o.s.ř. okresní soud, v jehož obvodu měli oba manželé poslední společné bydliště v ČR, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů. Pokud manželé společné bydliště neměli, je příslušnost soudu dána obvodem, v němž má bydliště druhý

⁴⁶ Plecítý VI. - Salač J.: Základy rodinného práva, Eurounion, s.r.o. Praha 2001, str. 52 - 54

manžel, tedy žalovaný. Není-li takového soudu, je příslušným soudem soud, v jehož obvodu bydlí žalobce.

V žalobě o rozvod je třeba uvést "označení soudu, jeho adresu, jména, příjmení, adresy a rodná čísla účastníků řízení - obou manželů. Žaloba musí též obsahovat údaje a data o místě uzavření sňatku, údaje o jménech a data narozených dětí, sdělení, zda již byl podán návrh na úpravu poměrů nezletilých dětí na dobu po rozvodu. Také je třeba vylicít průběh manželství, jeho současný stav a důvody, které podle názoru žalobce vedly k rozvratu. Žaloba musí obsahovat i závěrečný návrh. Žaloba se vydává ve dvojím vyhotovení a musí být opatřena kolkem (v současné době v hodnotě 1000 Kč) na úhradu soudního poplatku a musí být vlastnoručně podepsána. Měla by být připojena kopie oddacího listu, případně kopie návrhu na úpravu poměrů nezletilých dětí na dobu po rozvodu."⁴⁷

Délka soudního řízení od podání žaloby do právní moci rozsudku o rozvodu je závislá na řadě faktorů, takže jakýkoliv aritmetický průměr je údajem velmi nespolehlivým. Záleží i na tom, zda se mezi rodiči o dítě bojuje nebo jsou o porozvodových poměrech dohodnuti. Je třeba počítat zhruba s jedním rokem, když všechno půjde dobře, ale rozvodové řízení se může protáhnout i na několik let. Samotné jednání o rozvod může být velice stručné a krátké. Zejména u rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu určitě netrvá déle než třicet minut a jsou známa i desetiminutová jednání. Navíc podle § 115a o.s.ř. od 1. 1. 2001 k projednání věci samé není nutné nařizovat jednání, jestliže ve věci lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí, takže lze předpokládat, že smluvené rozvody by bylo možno absolvovat bez přítomnosti u soudu.

⁴⁷ Francová Marie: Rozvod manželství, Právo a rodina, 4/2003, str. 13

I když tento postup nebyl zpočátku odbornou veřejností stoprocentně přijímán, současná právní praxe potvrzuje nárůst použití tohoto ustanovení jak ze strany soudců, tak i advokátů. Pokud se rozvádí manželé mající nezletilé děti, nejdříve dojde k řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, a to za účasti obou rodičů. Po právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí může soud rozhodnout o rozvodu manželství i bez nařízení jednání (tedy bez osobní účasti rozvádějících se manželů). Z osobní zkušenosti vím, že takovýto postup je dnes zcela běžný např. v Praze, Táboře, Hodoníně atd.

V případě rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu to však tak snadno nepůjde, protože tam o.s.ř. počítá s výsledkem účastníků jako základním důkazem o existenci kvalifikovaného rozvratu. I v těchto případech může jednání trvat dvacet minut, ale také může několikrát dojít k odročení a rozvod se tak protáhne na řadu let. Je nutné poznamenat, že není zcela možné generalizovat, neboť záleží např. i na tom, v jakém kraji či městě (Praha a jiné) k rozvodu dochází.

Soud o rozvodu rozhoduje rozsudkem. Buď žalobě vyhoví, nebo ji zamítne. V případě vyhovění manželství zanikne dnem právní moci rozsudku. Proti rozhodnutí soudu prvního stupně je možné podat *opravný prostředek* v 15-denní lhůtě. Jde o lhůtu procesní. Běží od doručení rozsudku a je splněna, pokud nejpozději v poslední den lhůty je odvolání odevzdáno k poštovní přepravě. Odvolací soud rozsudek soudu I. stupně buď potvrdí, zruší nebo změní.

Účastníci se mohou po vyhlášení rozsudku vzdát práva na odvolání a soud může hned na místě doručit pravomocný rozsudek podle § 158 odst. 3 o.s.ř. Manželé tak z jednacích síní vycházejí pravomocně rozvedeni. Proti pravomocnému rozsudku o rozvodu už není možné podat mimořádné opravné prostředky (žalobu o obnovu řízení, pro zmatečnost - § 230 odst. 1 písm. a), dovolání - § 237 odst. 2 písm. b)). Je tomu tak logicky

proto, že po právní moci rozsudku o rozvodu může kterýkoli z manželů již druhý den uzavřít nové manželství.

Ohledně práva na náhradu nákladů obecně platí, že účastníci nemají ze zákona toto právo. Soud však může na základě § 144 o.s.ř. přiznat tuto náhradu nákladů nebo jejich část tehdy, odůvodňují-li to okolnosti případu nebo poměry účastníků.⁴⁸

Jak již bylo uvedeno, došlo k oddělení opatrovnického a rozvodového řízení. § 25 ZoR uvádí, že manželství nelze rozvést, ať se jedná o rozvod se zjišťováním příčin rozvratu, rozvod bez zjišťování příčin rozvratu či ztížený rozvod, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 o.s.ř.

⁴⁸ Hrušáková Milana: Rozvod a paragrafy, Computer Press 2001, str. 31 - 34

Kapitola III

Současná právní úprava rozvodu ve Francii

Nejprve bude v této kapitole popsána právní úprava rozvodu z roku 1975, která velmi podstatným způsobem ovlivnila vývoj institutu rozvodu a která dala nosný základ i současnému znění rozvodového práva. Úprava ze sedmdesátých let 20. století byla podstatně novelizována v roce 2004 (s účinností k 1. lednu 2005). Bez nástinu novelizace z roku 1975 je tudíž pochopení aktuálního stavu (tedy velkého posunu rozvodového práva) téměř nemožné

A. Reforma rozvodu z roku 1975

Francouzská úprava rozvodu manželství je od druhé poloviny 70. let minulého století obsažena především v zákonu č. 75-617 z 11. 7. 1975 o reformě rozvodu (Loi portant réforme du divorce). Dále je to dekret č. 75-1124 z 5. 12. 1975 - ve znění pozdějších předpisů - ohledně řízení o rozvodu a odluce od stolu a lože (décret portant réforme de la procédure du divorce et de la séparation de corps). Účinnost zákona nastala 1. 1. 1976 a předpisem byl nahrazen celý šestý titul první knihy Code civil (dále C. civ.), tedy francouzského občanského zákoníku. Přesněji řečeno, úprava rozvodu byla a dodnes je obsažena v člancích 229 - 310 C. civ.

Rozvod může být *definován* jako "rozloučení manželství za života obou manželů, které je prohlášeno soudcem z důvodů uvedených v zákoně. Je nutno ho odlišovat od rozvodu od stolu a lože, který je prohlášen ze stejných důvodů, ale jenž pouze

určitým způsobem uvolňuje manželské pouto, aniž by ho úplně zrušil."⁴⁹

Reforma provedená zákonem z 11. 7. 1975 zavedla několik způsobů pro domáhání se rozvodu a právní úpravu rozvodu tedy obohatila (do té doby, od roku 1884, znalo francouzské pozitivní právo jen jeden typ rozvodu, a to rozvod z důvodu provinění - *divorce pour faute*). Čl. 229 C. civ. počítal se třemi základními typy rozvodu. Jednalo se o a) rozvod na podkladě vzájemné dohody (*divorce par consentement mutuel*), b) rozvod pro rozvrat soužití (*divorce pour la rupture de la vie commune*), c) rozvod z důvodu provinění (*divorce pour faute*).

1) Rozvod na podkladě vzájemné dohody (*divorce par consentement mutuel*)

Právní úprava obsahovala dvě varianty rozvodu na podkladě vzájemné dohody manželů, které byly označovány jako "dohodnutý rozvod" (*divorce - convention*) a "rezignační rozvod" (*divorce - résignation*). V prvním případě se jednalo o rozvod ke společnému návrhu obou manželů, v druhém případě šlo o rozvod k návrhu jen jednoho manžela, akceptovaný druhým manželem. Rozvod na podkladě vzájemné dohody se uplatnil v situaci, kdy oba manželé chtěli opustit manželství a shodli se i ohledně důsledků rozvodu. Druhá varianta byla často určena i pro manžele, kteří z důvodu náboženského přesvědčení nebo pro své morální zásady nedokázali dát výslovný souhlas k rozvodu, i když oba věděli, že jejich soužití nemá naději. Tento způsob byl někdy nazýván jako *divorce par double aveu*, tedy rozvod na základě dvojího, oboustranného doznání.

⁴⁹ Carbonnier Jean: *Droit civil (la famille)*, Presses Universitaires de France, 2002, str. 529
Courbe Patrick: *Le divorce*, Dalloz, 1999, str. "avant-propos"

a) Rozvod k souhlasnému návrhu manželů (divorce sur demande conjointe des époux - též divorce sur requête conjointe)

Tato varianta rozvodu byla obsažena v čl. 230 - 232 C. civ.

Čl. 230 C. civ.: "Jestliže manželé společně navrhnou rozvod, nemusí přitom uvádět jeho důvod; jsou pouze povinni předložit soudu ke schválení návrh dohody, která upraví jeho důsledky.

Návrh na rozvod mohou předložit buď advokáti obou účastníků nebo jejich společný advokát.

Rozvodu vzájemnou dohodou se nelze dožadovat během prvních šesti měsíců trvání manželství."

Čl. 231 C. civ.: "Soudce je povinen prozkoumat návrh s každým z manželů zvlášť, a pak za jejich společné účasti. Na to předvolá společného advokáta nebo advokáty účastníků.

Jestliže manželé setrvávají na svém úmyslu se rozvést, soudce jim sdělí, že návrh je třeba opakovat po tříměsíční lhůtě na uvážení.

Nebude-li návrh opakován do šesti měsíců po uplynutí této lhůty na rozmyšlenou, společný návrh se stává neúčinným."

Čl. 232 C. civ.: "Soudce vysloví rozvod, jestliže dospěje k přesvědčení, že vůle každého z manželů je opravdová a že každý dal svůj souhlas svobodně. V tomtéž rozhodnutí schválí dohodu, upravující následky rozvodu.

Schválení však může odmítnout a rozvod nepovolí, jestliže zjistí, že dohoda nedostatečně zabezpečuje zájmy dětí nebo jednoho z manželů."⁵⁰

Účastníkům se těmito ustanoveními umožnilo, aby se rozešli decentně a bez vášně. Z citovaných článků vyplývaly následující podmínky. Podmínka týkající se šestiměsíční lhůty (čl. 230 odst. 3 C. civ.). Toto časové omezení mělo za cíl snížit počet ukvapených rozvodů a nechávalo novomanželům

⁵⁰ Code civil, Dalloz, édition 2003, str. 265 - 266

Haderka Jiří: Rozvod v současném světě, díl 2.: Kapitalistické státy Evropy, sev. Ameriky a Oceánie, str. 103

dostatek času, aby si rozvod dobře rozmysleli. Dále směřovalo k zamezení uzavírání tzv. "bílých manželství", která jsou uzavírána pro to, aby druhý manžel nefrancouzského původu mohl obdržet francouzské občanství, a krátce po jeho získání jsou rozloučena.

Zákonodárce se dále bránil proti zneužívání této formy tím, že šlo o proceduru časově poměrně náročnou. Nejdříve muselo dojít ke čtyřem jednáním před soudem: napřed s jedním účastníkem, pak s druhým, poté s oběma současně a posléze s advokáty. Nato následovala obligatorní tříměsíční deliberační lhůta, a teprve pak bylo možno v řízení pokračovat.

Soudce se nezabýval příčinami rozvratu, ale byl povinen zkoumat bezvadnost projevu vůle obou účastníků. Byly známy případy, kdy došlo k vzájemné dohodě, aniž by projev vůle jednoho z manželů byl zcela svobodný a pod nátlakem přistoupil na podmínky, se kterými by za normálních okolností nesouhlasil. Např. "Marine a Jean-Pierre se rozváděli po vzájemné dohodě; Marine měla na rozdíl od Jean-Pierra velmi málo peněz, ale on jí vyhrožoval, že v případě jejího nesouhlasu odhalí před soudem její nevěru a bude požadovat, aby děti po rozvodu zůstaly s ním. Za této situace Marine přistoupila na cokoli a vzdala se jakýchkoli, např. finančních, nároků z obavy, že by přišla o děti."⁵¹

Soudce mohl přikročit dle čl. 251 C. civ. k pokusu o smír mezi účastníky. I když ke smíru nedošlo, mohl ve dvou skupinách případů odepřít povolení rozvodu (čl. 232 C. civ.), a to shledal-li vady projevů vůle účastníků v souvislosti s dohodou o rozvodu; shledal-li nepřiměřenost dohod (prozatímní či konečné) týkajících se dětí a majetkových otázek pro dobu po rozvodu.

⁵¹ Chaveau V. - Poivey-Leclercq: Le droit de la famille - guide juridique, Seuil 2001, str. 280
Renault-Brahinsky: Droit de la famille, Gualino éditeur 2003, str. 88

b) Rozvod na návrh jednoho z manželů, přijatý druhým manželem (divorce demandé par un époux et accepté par l'autre - nebo-li divorce sur double aveu)

Tato varianta byla upravena v čl. 233 - 236 C. civ.

Čl. 233: "Jeden z manželů může navrhnout rozvod s uvedením souboru skutečností, týkajících se obou manželů, které činí pokračování v jejich soužití nesnesitelným."

Čl. 234: "Jestliže druhý manžel tyto skutečnosti před soudem uzná, soud povolí rozvod, aniž rozhodne, kdo je vinen. Rozvod, povolený tímto způsobem, vyvolává tytéž důsledky, jako rozvod na podkladě viny, sdílené oběma manžely."

Čl. 235: "Jestliže druhý manžel neuzná tvrzené skutečnosti, soud rozvod nepovolí."

Čl. 236: "Prohlášení učiněné manžely nelze použít k důkazu v jiných právních věcech."⁵²

Tato varianta rozvodu, někdy teorií považována za samostatný rozvodový důvod, připadala v úvahu, když jeden z manželů požádal o rozvod a druhý tuto žádost přijal. Nicméně, na rozdíl od rozvodu k souhlasnému návrhu, manželé souhlasili s rozvodem, ale již se nemohli dohodnout o jeho následcích. Byl to tedy soud, kdo rozhodl o všech otázkách osobních (např. výchova dětí, jméno manželky) a majetkových (např. majetkové vypořádání, výživné).⁵³ Přesto byla velmi často tato metoda používána i v případech, kdy se manželé dohodli i o následcích rozvodu, neboť tato forma rozvodu byla o hodně rychlejší.

Manžel, který inicioval rozvod, musel napsat určité písemné pojednání, ve kterém popsal stav manželství a skutečnosti nepřipouštějící pokračování ve společném životě. Popisovaly se skutečnosti a ne chyby či zavinění. Jednalo se o konstatování příčin neúspěchu a o jakési psychologické shrnutí. Takovýto písemný elaborát byl zaslán doporučeně

⁵² Code civil, Dalloz, édition 2003, str. 268 - 269

Haderka Jiří: Rozvod v současném světě, díl 2.: Kapitalistické státy Evropy, sev. Ameriky a Oceánie, str. 109

⁵³ Les différents types de divorce: www.divorce-famille.net/reforme-du-divorce.html

druhému manželovi, a ten se k němu vyjádřil.⁵⁴ Druhý manžel písemné vyjádření druhého manžela buď mohl odmítnout (výslovně nebo mlčky, když do jednoho měsíce po obdržení vyjádření nezaslal svou reakci), což způsobilo neplatnost žádosti o rozvod, nebo mohl akceptovat obsah písemného vyjádření, načež soud mohl manželství rozvést.⁵⁵

2) Rozvod pro rozvrat soužití (divorce pour rupture de la vie commune)

Rozvod pro rozvrat soužití byl upraven v Code civil v článcích 237 až 241.

Čl. 237: "Kterýkoli z manželů se může domáhat rozvodu pro dlouhotrvající rozvrat soužití, jestliže manželé fakticky žijí odděleně po dobu šesti let".

Čl. 238: "Totéž platí pro případ, že duševní schopnosti druhého manžela byly vážně narušeny po dobu šesti let, že soužití mezi manžely neexistuje a nemůže podle rozumného očekávání být obnoveno ani v budoucnu.

Soudce je oprávněn podle vlastní úvahy návrh zamítnout bez použití čl. 240, jestliže by rozvod přivodil nebezpečí příliš závažných důsledků pro nemoc druhého manžela."

Čl. 239: "Manžel, který se domáhá rozvodu pro rozvrat soužití, je povinen hradit všechny závazky z něho vyplývající. V návrhu je povinen uvést způsob, jímž splní své závazky vůči druhému manželovi a dětem."

Čl. 240: "Prokáže-li druhý manžel, že rozvod přivodí buď pro něho, se zřetelem k jeho věku a trvání manželství, nebo pro děti, hmotné nebo morální důsledky výjimečné tvrdosti, soud návrh zamítne.

Může jej zamítnout z vlastní úvahy v situaci uvedené v čl. 238."

⁵⁴ Acher T., Stasi L.: Droit civil - personnes, incapacités, famille, Paradigme 2002, str.136 - 137

⁵⁵ Murat-Sempietro Marie-Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 12

Čl. 241: "Rozvrat soužití může uplatnit jako důvod rozvodu pouze manžel, který podal původní návrh, tzv. hlavní návrh.

Druhý manžel je oprávněn podat protinávrh, v němž prokazuje zavinění navrhovatele. Tento protinávrh je přípustný pouze v případě rozvodu, nikoliv ve vztahu k manželské odluce (rozvodu od stolu a lože). Vyhoví-li soud protinávrhu, zamítne hlavní návrh a povolí rozvod z důvodu provinění manžela, který rozvodové řízení vyvolal."⁵⁶

Rozvod pro rozvrat soužití byl v roce 1975 nejvíce diskutovanou částí novely. Ale jeho okrajové používání v praxi (zhruba 1,5 % ze všech rozvodů), a zejména jeho právní úprava nasvědčují tomu, že představoval relativně poklidnou variantu rozvodu. Ta umožňovala jednomu manželů zrušit manželství přes odpor druhého manžela, kterému nešlo nic vytknout. Články 237 až 241 C. civ. činily vyslovení rozvodu složitým, neboť úprava původního návrhu byla striktním ustanovením a žalovanému poskytovala více procedurálních řešení.

K rozvodu mohlo dojít buď z důvodu rozvratu soužití - nejméně šestiletého faktického odděleného žití manželů, nebo z důvodu narušení duševních schopností manžela trvajících také minimálně šest let. K rozvodu tedy došlo, ale jen za splnění podmínky, že druhý manžel na sebe vzal finanční závazky, tedy jakousi formu pomoci. Ta mohla spočívat v určitém majetku nebo určité rentě, která mohla být přehodnocena v případě potřeby žalovaného manžela nebo v případě změn finančních možností dlužníka. V takovém případě došlo k rozvodu, aniž by se vyžadoval důkaz zavinění.

Literatura k tomu nabízí příklad z praxe - po desetiletém manželství Georginy a Clauda, Georgina spadla na lyžích a zůstala v komatu po dobu dvou let. Claude o ni pečoval a staral se o děti. Po té, co se probudila z komatu, byla velmi

⁵⁶ Code civil, Dalloz, édition 2003, str. 269 - 272

Haderka Jiří: Rozvod v současném světě, díl 2.: Kapitalistické státy Evropy, sev. Ameriky a Oceánie, str. 110 - 111

zdravotně oslabena, nemohla již pracovat, číst, normálně konverzovat. Normální manželský život nepřicházel v úvahu. Po šesti letech se čtyřicetiletý Claude rozhodl, že znovu začne žít. Bylo tedy nutné, aby prokázal lékařskými nálezy, že je jeho žena nemocná.⁵⁷

Jak jsem již podotkl, tento typ rozvodu byl nejméně používanou formou. Kromě již zmíněného (např. nemalé finanční břemeno pro navrhovatele) to bylo zapříčiněno i čl. 251 C. civ. - povinné smírčí pokusy, čl. 252 a 252-1 C. civ. - procedura usmíření mohla trvat až šest měsíců. I splnění předpokladů čl. 237 - 238 C. civ. nevedlo automaticky k rozvodu, ale soud mohl návrh na rozvod i přes jejich existenci zamítnout ať již ex offio, nebo při dovolání se klauzule proti tvrdosti odpůrcem. Pro čl. 238 C. civ. se navíc vyžadovalo provedení expertízy o duševním stavu odpůrce třemi znalci z oboru psychiatrie.

3) Rozvod z důvodu provinění (divorce pour faute)

Před reformou z roku 1975, rozvod z důvodu provinění byl jedinou možností rozvodu manželství. Od roku 1975 se tohoto typu rozvodu může domáhat i vinný manžel. Jde-li o vinu oboustrannou, nemluví se již o vzájemné vině (faute réciproque), ale o sdíleném provinění či ukřivdění (torts partagés). Soud se snaží analyzovat celkovou situaci, příčiny vedoucí až k rozvodu, a to jakou měrou se manželé podílejí na nezdaru manželství. Čl. 242 - 245 C. civ. tuto variantu upravovaly následovně.⁵⁸

Čl. 242: "*Rozvodu se lze domáhat pro chování, přičitatelné druhému manželu, jestliže toto představuje závažné nebo opakované porušení povinností, vyplývajících z manželství a činí pokračování v soužití nesnesitelným*".

⁵⁷ Fenouillet Dominique: Droit de la famille, Dalloz 1997, str. 104

Chaveau V. - Poivey-Leclercq: Le droit de la famille - guide juridique, Seuil 2001, str. 290

⁵⁸ Bénabent Alain: Droit civil - la famille, Litec 2003, str. 182

Čl. 243: "Může se ho domáhat jeden z manželů, jestliže druhý manžel byl odsouzen k některému z trestů dle článku 131-1 trestního zákona" (tedy k trestu odnětí svobody na doživotí nebo na určitou dobu - minimálně na 10 let, maximálně na 30 let).

Čl. 244: "Usmíření manželů, které nastalo po výskytu uplatněných skutečností, brání tomu, aby se jich dovolali jako důvodu rozvodu.

Soud v takovém případě návrh zamítne. Nový návrh lze však podat na podkladě okolností, které se udály nebo byly odhaleny po usmíření a dřívější okolnosti lze pak uplatnit na podporu nového návrhu.

Dočasné udržování nebo obnovení soužití se nepovažuje za usmíření, jestliže vyplývá pouze z nutnosti nebo pokusu o usmíření, nebo z potřeb týkajících se výchovy dětí."

Čl. 245: "Provinění manžela, který se domáhá rozvodu, nebrání projednání jeho návrhu; může však chování, vytýkané druhému manželů, zbavit povahy závažnosti, která by je činila podkladem pro rozvod.

Toto provinění může také druhý manžel uplatnit na podporu protinávrhu na rozvod. Jestliže je vyhověno oběma návrhům, je rozvod povolen pro sdílenou vinu.

I když není podán protinávrh, lze rozvod povolit pro sdílenou vinu obou manželů, vyjde-li najevo provinění, přičitatelné jim oběma."⁵⁹

Od roku 1975 Code civil nedefinuje pojem provinění (faute). Používá pouze v čl. 242 termínu "chování přičitatelné druhému". Jeden z manželů může zažádat o rozvod tímto způsobem, když na straně druhého manžela je zavinění. Tato vina může být definována jako porušování manželských povinností. Z pojmu manželství vyplývá každému z manželů určitý počet povinností, jejichž porušování zapříčiní

⁵⁹ Code civil, Dalloz, édition 2003, str. 274 - 277
Cornu Gérard: Droit civil - la famille, Montchrestien 2003, str. 572

manželský nesoulad, který se může stát později důvodem rozvodu. Jako příklad mohou být uvedeny násilí vůči manželu nebo dětem, urážky či slovní násilí, alkoholismus, podvodná jednání vůči druhému manželu, jednání, kterými se nerespektuje osoba manžela a dětí.⁶⁰ Dalšími příklady provinění jsou uváděny opakovaná nevěra nebo nevěra spáchaná za zvláště raňujících podmínek (od roku 1975 zákonodárce nepovažuje nevěru za nezvratný - absolutní - důvod rozvodu a zároveň zrušil trestní sankce, které se k nevěře předtím vztahovaly; z hlediska trestního práva, nevěra ženy byla vždy postižitelná, nevěra muže pouze v případě, kdy k ní došlo v domácnosti manželů), přílišné finanční výdaje na úkor společného života, soustavná kritika rodiny, odmítání styku s rodinou, přátelé druhého manžela, příslušnost v sektě atd.

Existují páry, kde jeden z manželů je skutečně obětí nepřijatelného chování ze strany druhého manžela, ale takovéto situace jsou v menšině. Typičtější jsou případy jako u Charlotty a Luca, kteří jsou manželé již deset let. Jako řada jiných párů, měli problémy a Luc byl čtyři roky bez práce. Zaměstnání sice poté našel, ale jeho výdělek nedosahoval bývalé mzdy. Charlotte čím dál víc platila Lucovy výdaje, což bylo doprovázeno nepříjemnými poznámkami. Luc, který je uzavřen sám do sebe, na tyto poznámky nereagoval, ale kvůli nedýchateľné atmosféře se vracíval domů pozdě. Charlotte řešila situaci tím, že podala žádost o rozvod kvůli manželovu odcizování se. Své tvrzení doložila prohlášením svých "dobrých přátel", kteří byli rozhořčeni jeho častou nepřítomností. Luc reagoval a uvedl důkaz řady drobných agresí a soud vyslovil rozvod z důvodu provinění obou manželů (*aux torts réciproques*).

Před reformou z roku 1975 se rozlišovaly příčiny rozvodu *kategorické* (nezvratné) a *fakultativní*. Nezvratné důvody nevyžadovaly důkaz porušování manželských povinností: nevěra a

⁶⁰ Courbe Patrick: *Droit de la famille*, Armand Colin 1997, str. 141

trest odnětí svobody. Soud musel manželství rozvést, aniž mohl zasáhnout do řízení svým uvážením. Fakultativní příčiny vyžadovaly, aby žalobce dokázal závažné porušování manželských povinností. Po roce 1975 se uplatňují jen fakultativní důvody, až na jednu výjimku. Tou je odsouzení k trestu odnětí svobody, která je považována za nezvratnou příčinu. Soud tedy téměř ve všech případech může uplatnit své uvážení.

Tato varianta rozvodu byla doporučována z důvodů *psychologických* - protistrana vinného manžela často potřebovala slyšet ze strany soudu, že právě ona je obětí - a *finančních* - výlučně vinný manžel ztrácel právo na kompenzační plnění (*prestation compensatoire*) dle čl. 280-1 C. civ. Vinný manžel často také nesl náklady soudního řízení a náklady druhého manžela na advokáta (čl. 700 nového o.s.ř. - Nouveau Code de procédure civile - NCPC).⁶¹

Ještě lze dodat, že i k této variantě rozvodu byly zavedeny smírčí pokusy dle čl. 251 C. civ. Dále bylo možné, na základě čl. 248-1 C. civ., že manželé mohli souhlasně navrhnout, aby se soud omezil v rozhodnutí jen na konstatování, že rozvodový důvod je dán, aniž se uvedlo, v čem spočívá.

B. Reforma rozvodu v roce 2004

Jak bylo uvedeno výše, reforma rozvodu z roku 2004 byla vyvolána potřebami francouzské společnosti, neboť její náhled na problematiku rozvodů se během třech desetiletí opět značně posunul kupředu. Na základě četných anket veřejného mínění a odborných diskusí bylo zjištěno, že nová právní úprava by měla umožnit zejména následující požadavky - rozvod rychlejší, levnější a se zjednodušenou procesní procedurou.⁶²

⁶¹ Chaveau V. - Poivey-Leclercq: *Le droit de la famille - guide juridique*, Seuil 2001, str. 286 - 287
Rubellin-Devichi: *Droit de la famille*, Dalloz 2001, str. 189

Renault-Brahinsky: *Droit de la famille*, Gualino éditeur 2003, str. 97 - 98

⁶² Vallas-Lenerz Emmanuelle: *Divorce Le guide pratique*, Prat 2008, str. 6

Proto byl dne 26. května 2004 přijat zákon č. 2004-439, o rozvodu manželství, který byl zapracován do Code civil a který se snaží „napravit nedostatky“ třicet let staré legislativy. Zákon z roku 2004 by měl tedy znamenat novou etapu rozvodového práva, která nemá za cíl způsobit revoluci v daném odvětví, jen se má pokusit jej liberalizovat, modernizovat, zjednodušit a „oddramatizovat“⁶³.

Novela účinná od 1. ledna 2005 se projevuje v oblasti hmotněprávní i procesní.

I po této modifikaci můžeme nadále hovořit o pluralitě rozvodů. Už po roce 1975 existovaly tři typy rozvodů. Od roku 2004 byl okruh zákonných rozvodových typů zákonodárcem rozšířen o jeden nový institut - zákon tedy počítá se čtyřmi typy rozvodu. Taktéž došlo k přejmenování těch ostatních, jak ostatně vyplývá z čl. 229 C. civ.

Code civil tedy upravuje rozvod po vzájemném souhlasu (*divorce par consentement mutuel*), rozvod oboustranným akceptováním manželského rozvratu (*divorce pour acceptation du principe de la rupture du mariage*), rozvod pro definitivní narušení manželského pouta (*divorce pour altération définitive du lien conjugal*) a rozvod z důvodu provinění (*divorce pour faute*).

1) Rozvod na podkladě vzájemné dohody - nebo-li rozvod po vzájemném souhlasu (divorce par consentement mutuel)

Na prvním místě stojí zákonodárcem privilegovaný rozvod po vzájemném souhlasu (*divorce par consentement mutuel*), který se dříve nazýval rozvod k souhlasnému návrhu manželů (či na základě společné žádosti - *sur demande conjointe*, též zvaný *sur requête conjointe*). Tento typ je preferován pro svůj nekonfliktní základ.

⁶³ Murat-Sempietro Marie-Pierre, Trambouze Violaine: *Le divorce après la loi du 26 mai 2004*, Litec 2006, str. 1
Chemin Anne : *La prudente réforme du divorce entre en vigueur en janvier*, Le Monde du 30. 12. 2004, str. 6

Čl. 230 C. civ.: „Rozvod může být navržen manžely společně, pokud existuje shoda ohledně rozvratu manželství a následcích rozvodu a současně manželé předloží soudu ke schválení dohodu upravující následky rozvodu.“

Čl. 232 C. civ.: „Soud schválí tuto dohodu a manželství rozvede, pokud nabude přesvědčení, že vůle manželů je skutečná a že jejich souhlas byl učiněn svobodně a jasně.“

Soud nemusí schválit dohodu a manželství rozvést, pokud je přesvědčen, že dohoda nedostatečně chrání zájmy dětí nebo jednoho z manželů.⁶⁴

Čl. 231 C.civ. byl zrušen, přesto např. čl 250 C. civ. částečně převzal ustanovení týkající se povinného zastoupení advokáty nebo jedním společným advokátem.

Tato forma je nadále užívána v situaci, kdy oba manželé chtějí opustit manželství a shodují se i ohledně důsledků rozvodu.

To, že se manželé musí dohodnout nejen na samotném faktu rozvodu, ale i na veškerých jeho důsledcích osobních (jméno manželky, rodičovská zodpovědnost) a majetkových (výživné rozvedenému manželovi, likvidace a rozdělení majetkového společenství manželů) nejlépe vystihuje tento typ rozvodu⁶⁵.

Zákonodárce od roku 2004 upřednostňuje tento rozvodový typ tím, že citelně zkrátil a zmírnil proceduru, čímž jednoznačně došlo k urychlení rozvodu. Zákon z roku 2004 tedy zachoval princip dohodnutého rozvodu, nezbytnost soudní ingerence, ale odstranil do té doby nezbytnou tříměsíční lhůtu na uváženu.⁶⁶ Taktéž zrušil jedno ze dvou povinných stání před soudem. Dnes je navíc možné využít tento rozvodový způsob už následující den po uzavření manželství a nemusí se čekat šest měsíců, jako tomu bylo doposud.

⁶⁴ Code civil, Dalloz, édition 2005, str. 291

⁶⁵ Elischer David: Nová právní úprava rozvodu ve Francii; Právní fórum 7/2005, str. 261

⁶⁶ Murat-Sempietro Marie-Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 5-6

Soudní ingerence je nadále představována činností soudce pro rodinné věci (*juge aux affaires familiales - JAF*). Pokud se tento soudce domnívá, že obsah dohody (upravující zejména styk s dětmi, výživného, kompenzační dávky, vypořádání majetku) je v rozporu se zájmy dětí nebo jednoho z manželů, může zrušit nebo pozměnit určitá ustanovení dohody se souhlasem stran a za přítomnosti jednoho nebo obou advokátů, nebo stanovit druhé jednání s poučením, že strany musí předložit novou dohodu⁶⁷, nejpozději však ve lhůtě 6 měsíců, jinak je žádost o rozvod považována za neplatnou⁶⁸.

2) Rozvod oboustranným akceptováním manželského rozvratu
(divorce accepté či divorce pour acceptation du
principe de la rupture du mariage)

Tento typ rozvodu nahrazuje druhý případ staré úpravy rozvodu na podkladě vzájemné dohody, tedy rozvod na návrh jednoho z manželů, přijatý druhým manželem.

Novelizované znění počítá pouze s jedním typem rozvodu na podkladě vzájemné dohody. Divorce accepté už není považován za součást rozvodu na podkladě vzájemné dohody a stává se samostatným rozvodovým typem a jedním ze tří druhů sporného rozvodu (spolu s rozvodem z důvodu provinění a rozvodem pro definitivní narušení manželského pouta).⁶⁹

Čl. 233 C. civ.: „Rozvod může být navržen jedním nebo druhým manželem nebo oběma manželi společně, jestliže uznají existenci manželského rozvratu, aniž by popisovali skutečnosti vedoucí k tomu rozvratu.

⁶⁷ Murat-Sempietro Marie-Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 7

Vallas-Lenerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008, str. 117

⁶⁸ Le divorce réformé: www.droit.pratique.fr/popPrint.php?nType=9&idCont=151783&other=null

La réforme du divorce: www.avocat.net/divorce/dossier-juridique/la-reforme-du-divorce.html

⁶⁹ Murat-Sempietro Marie-Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 6 a 11

Tuto akceptaci již nelze vzít zpět, a to ani formou odvolání "

Čl. 234 C. civ.: „Soud manželství rozvede a rozhodne o jeho následcích, jestliže nabude přesvědčení, že každý z manželů vyslovil svůj souhlas svobodně.“⁷⁰

Tento rozvod je charakterizován tím, že manželé akceptují manželský rozvrat a princip rozvodu jako jeho východisko (fáze nesporná), nicméně nejsou schopni se domluvit na jeho následcích osobní či majetkové povahy (sporná část - kdy přichází ke slovu soudce).

Manželé už nebudou povinni se dovolávat důvodů, jež činí společný život nesnesitelný, jak tomu bylo doposud. Cílem tohoto ustanovení je ukončit často ostudné prání špinavého prádla před soudem, a tím umírnit celé řízení.⁷¹

Reformou z roku 2004 tedy došlo ke zjednodušení, když není nadále vyžadováno písemné vyjádření jednoho manžela obsahující popis skutečností způsobující nesnesitelnost manželského soužití a následný souhlas druhého manžela. Naopak dnes mají manželé možnost podat společnou žádost o rozvod. Pokud je žádost podána pouze jedním z manželů, k akceptaci druhého manžela postačí vyjádření během soudního líčení, ovšem za podmínky, že je zastoupen advokátem. Jednou vyslovený souhlas s rozvodem již nelze vzít zpět, a to ani cestou odvolání.

Pokud druhý manžel odmítne dát souhlas s rozvodem, nezbude druhému manželů než využít rozvodu z důvodu provinění nebo rozvodu pro definitivní narušení manželského pouta.⁷²

⁷⁰ Code civil, Dalloz, édition 2005, str. 291

⁷¹ Elischer David: Nová právní úprava rozvodu ve Francii; Právní fórum 7/2005, str. 261

Vallas-Lenerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008, str. 137

⁷² Les procédures de divorce: www.divorcefacil.com/les-procedures-de-divorce.html

3) Rozvod pro definitivní narušení manželského pouta (divorce pour altération définitive du lien conjugal)

Rozvod pro definitivní narušení manželského pouta nahrazuje rozvod pro rozvrat soužití (*divorce pour rupture de la vie commune*). Přesto je zachována jeho podstata - manžel požaduje rozvod manželství, přestože druhý manžel třeba s rozvodem nesouhlasí a ani se nijak neprovinil proti manželským povinnostem. Úprava je obsažena v člancích 237 a 238 C. civ..

Čl. 237 C. civ.: „Rozvod může být navržen jedním z manželů, pokud je manželské pouto definitivně narušeno.“

Čl. 238 C. civ.: „Definitivní narušení manželského pouta vyplývá z přerušení společného života manželů, pokud žijí odděleně po dobu dvou let od podání žádosti o rozvod.“⁷³

Tento typ rozvodu dává možnost se rozvést manželovi, který nemůže prokázat nějaké provinění druhého manžela a který ani od druhého manžela neobdrží souhlas k rozvodu. Postačí mu, když prokáže odloučení trvajícím minimálně dva roky.

Zákon nedává odpověď na otázku, co se rozumí pojmem přerušení společného života. Judikatura však hovoří o tom, že se jedná o přerušení citového a materiálního života bez reálné možnosti nápravy tohoto stavu.⁷⁴

Pokud jsou naplněny zákonné podmínky, soud musí manželství rozvést.

Rozdíl oproti předchozí úpravě spočívá ve zkrácení zákonné lhůty týkající se manželského odloučení ze šesti na dva roky. Taktéž byla odstraněna tzv. protitvrdozní klauzule (bývalý článek 240 C. civ.), která představovala určitou ochranu pro manžela, který byl proti rozvodu. Ochrana spočívala v povinnosti soudu zamítnout žádost o rozvod, pokud by jeho důsledky zvláště závažným způsobem ohrožovaly zájmy (materiální

⁷³ Code civil, Dalloz, édition 2005, str. 292

⁷⁴ Vallas-Lenerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008, str. 147, 149

i morální) druhého manžela. Ochrana byla též obsažena v povinnosti manžele navrhovatele hradit náklady řízení a poskytovat určitou formu pomoci druhému manželu i po zániku manželství. To již neplatí.

Zákonodárce tímto skutečně nastolil skutečné právo na rozvod, naznačil postoj netrvat násilně na zachování manželství. Na druhé straně lze tuto situaci vyvážit novým ustanovením článku 266 C. civ. pamatující na náhradu škody (např. „odškodnění“ v souvislosti s vysokým věkem druhého manžela, který neumožňuje nalézt adekvátní zaměstnání; „odškodnění“ závažné citové újmy způsobené rozvodem dlouholetého manželství). Pokud je rozvodem zapříčiněn rozdíl v životní úrovni bývalých manželů, může soudce taktéž určit kompenzační dávku (*prestation compensatoire*). Ta může být určena i samotnými manželi.⁷⁵

Současná úprava též neobsahuje výslovné ustanovení ohledně vážného narušení duševních schopností druhého manžela. Dnes dojde v obdobných případech k rozvodu tehdy, když je přerušeno společného žití po dobu dvou let.

4) Rozvod z důvodu provinění (divorce pour faute)

Reforma z roku 2004 zachovala rozvod z důvodu provinění (s určitými obměnami), přestože bylo možno zaznamenat určité názory požadující jeho zrušení. Přestože se jednalo o nejkonfliktnější typ rozvodu, byl druhým nejčastěji užívaným druhem rozvodu ve Francii, a to ve zhruba 40 % případů. V minulosti totiž docházelo k jeho nadužívání. Byl aplikován nejen proto, že svým způsobem obsahoval společenskou sankci, morální vítězství druhého manžela, nepříznivé finančními důsledky pro „vinného manžela“, ale i v případech, kdy nebyly

⁷⁵ Elischer David: Nová právní úprava rozvodu ve Francii; Právní fórum 7/2005, str. 261

Vallas-Lenerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008, str. 144-145

Murat-Sempietro Marie-Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 16, 20-21

dány podmínky rozvodu pro rozvrat soužití - tedy zejména předpoklad šestiletého faktického nesoužití.

I proto se zákonodárce pokusil v roce 2004 učinit jej méně atraktivním. Zejména zrušil následky spojené s tímto rozvodem a ulehčil přístup k ostatním typům rozvodu.

Na druhé straně se můžeme setkat s názorem, že je nadále žádoucí zachování tohoto typu, neboť slouží k rozvodu manželství, které je charakteristické vážným nebo opakovaným porušováním manželských povinností.⁷⁶

Čl. 242 C. civ.: „Jeden z manželů může požadovat rozvod, jestliže druhý manžel závažně nebo opakovaně porušuje manželské povinnosti a tím působí společné soužití nesnesitelným.“

Čl. 243 C. civ. byl zrušen; články 244 a 245 C. civ. zůstaly nezměněny.

Čl. 245-1 C. civ.: „Na žádost manželů se soud může spokojit s konstatováním, že existují příčiny rozvodu, aniž by prohlásil provinění jednotlivých stran.“

Čl. 246 C. civ.: „Pokud je zároveň podán návrh na rozvod pro definitivní narušení manželského pouta a žádost o rozvod z důvodu provinění, soud se bude nejprve zabývat žádostí o rozvod z důvodu provinění.“

Pokud ji zamítne, bude se zabývat žádostí o rozvod pro definitivní narušení manželského pouta.⁷⁷

Reforma z roku 2004 tedy zachovala podstatu tohoto rozvodového typu - závažné nebo opakované porušování manželských povinností (např. povinnost věrnosti, povinnost žít spolu, povinnost vzájemné pomoci, vzájemného respektování a úcty apod.), čímž se zároveň působí vzájemné soužití nesnesitelným.

⁷⁶ Murat-Sempietro Marie-Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 23

Elischer David: Nová právní úprava rozvodu ve Francii; Právní fórum 7/2005, str. 262

⁷⁷ Code civil, Dalloz, édition 2005, str. 292 - 293

Takovým porušením může být tedy např. nevěra, narození nemanželského dítěte druhému manželu, špatné zacházení, domácí násilí, týrání, brutalita, neplnění úkolů spojených s výchovou dětí, opakované urážky, hrozba smrti, nepříspěvání na chod společné domácnosti, mrhání společnými úsporami.

Zákon z 26. května 2004 zrušil závažné důsledky rozvodu pro vinného manžela. Novela tak zavedla určitou rovnováhu mezi všemi typy rozvodu a jejich následky. Jedná se o další projev obecného pacifikačního charakteru novely; nadále by nemělo docházet k nelitostným přím, při kterých by se jednotlivé strany nesmiřlivým způsobem snažily o rozvod z důvodu provinění právě druhé strany (v minulosti např. platilo, že vinnému manželovi nebylo přiznáno výživné apod.).

Na druhé straně zákon v případě souběhu dvou žádostí o rozvod - z důvodu provinění a pro definitivní narušení manželského pouta - upřednostňuje žádost podanou dle ustanovení pro rozvod z důvodu provinění. Teprve poté, kdy ji soud zamítne, rozhodne o té druhé.

Je nutné připomenout, že porušení povinností vyplývajících z manželského svazku automaticky neznamená rozsudek o rozvodu. Vždy záleží na posouzení konkrétní situace jednotlivým soudcem, který si sám musí zhodnotit, zda se jedná o porušení, které dosahuje nezbytné intenzity, která činí soužití nesnesitelným.⁷⁸

C. Procesněprávní úprava rozvodu

Některá ustanovení o rozvodovém procesu jsou obsažena přímo v Code civil. Většina procesních ustanovení byla ovšem vyložena v dekretu z 5/12 1975 ve znění pozdějších předpisů (hlavní novelizační úprava ve své době byla představována

⁷⁸ Murat-Sompietro Marie-Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 24 - 26

Elischer David: Nová právní úprava rozvodu ve Francii; Právní fórum 7/2005, str. 262
Les procédures de divorce: www.divorcefacil.com/les-procedures-de-divorce.html

dekretem č. 81-500 z 12/5 1981). Dekret z 5/12 1975 byl s úpravami vložen do nového francouzského občanského soudního řádu - Nouveau Code de procédure civile (dále NCPC).

I po novelizaci z roku 1975 zůstalo rozvodové řízení značně složité a komplikované. Často se stávalo, že soudní řízení manželský konflikt ještě zhoršovalo, bylo pro účastníky často vyčerpávajícím až traumatizujícím zážitkem.⁷⁹

I proto reforma představovaná zákonem z 26. 5. 2004 a dekretem č. 2004-1158 z 29. října 2004, týkající se reformy procesu v rodiněprávní oblasti, přináší procesní změny značného rozsahu.

Zákonodárce si přál prosadit užívání rozvodu na podkladě vzájemné dohody, proto pro tento typ citelně zkrátil a zjednodušil soudní řízení. Co se týče sporných rozvodů (tedy všech typů rozvodu kromě rozvodu na podkladě vzájemné dohody), reforma se též snaží zjednodušit procesní pravidla, více upřednostňuje dohody manželů uzavřené v průběhu řízení (aby byly co nejvíce eliminovány porozvodové spory) a zejména se pokouší vést řízení co možná nejméně konfliktním způsobem a za účelem dosažení dohody. Lze shrnout, že cílem reformy je „utišit či oddramatizovat“ rozvodové řízení. Proto na jedné straně vytvořila jakýsi společný procesní kmen pro sporné rozvody a na druhé straně umožňuje přechod od různých typů rozvodu k rozvodu nejméně konfliktnímu, tedy rozvodu po vzájemném souhlasu.⁸⁰

1) Pravomoc

Rozvodové věci patří do kompetence řádných civilních soudů, rozhodujících v úplném řízení. Stejně je tomu i s projednáváním a rozhodováním důsledků rozvodu (čl. 228 c.

⁷⁹ Elischer David: Nová právní úprava rozvodu ve Francii; Právní fórum 7/2005, str. 262

⁸⁰ Murat-Sempietro Marie- Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str.

civ.). Rozhoduje tedy tribunal de grande instance - TGI (pozn. - tento soud nemá český ekvivalent a nepřekládá se). Pro podstatnou část této agendy byl od roku 1975 vyčleněn tzv. soudce pro manželské věci, tedy *juge aux affaires matrimoniales* - J.A.M. Zákonem č. 93-22 z 8. ledna 1993 byl tento soudce nahrazen *soudcem pro rodinné věci*, tedy *juge aux affaires familiales* - J.A.F. Soudce pro rodinné věci však přejal kompetence, které měl před ním J.A.M.. J.A.F. tak soustředí ve svých rukou velkou část sporů vyplývajících z rodinného práva, kam samozřejmě patří i rozhodování o rozvodu. Je nutno podotknout, že jen on rozhoduje o rozvodu, ale může také rozhodnout, a to z vlastní iniciativy nebo na základě žádosti jedné strany sporu, že přenechá věc kolektivnímu soudnímu orgánu - složenému z J.A.F. a dalších dvou soudců.

Soudce pro rodinné věci je soudcem v rámci TGI. Podle čl. L.312-1 zákoníku soudního uspořádání (*code de l'organisation judiciaire* - C.O.J.) je některý soudce TGI zmocněn k rozhodování rodinných věcí. Předseda TGI určí jednoho nebo více J.A.F., jejich počet stanoví podle potřeby. J.A.F. je *samosoudce*. Má se také snažit o smíření manželů. Je specializovaným soudcem, což vyplývá z čl. L.312-1 C.O.J.⁸¹ (Ustanovení týkající se J.A.F. jsou v mnohém obdobná s naší právní úpravou, např. snaha o usmíření manželů, o rozvodu rozhoduje *samosoudce* apod.).

Zejména v minulosti jsme se mohli setkat s tzv. rodinnými senáty (*chambres de famille*), které neměly právní oporu, ale vznikaly spontánně nejprve v Bordeaux od roku 1963, pak se začaly rozšiřovat i jinde. S jejich dalším rozšiřováním se již delší dobu nepočítá, doposud však zrušeny nebyly. Tam kde stále existují, jsou složeny ze soudců pro rodinné věci, ale není to povinnost. Tyto rodinné senáty mohou mít širší pravomoci než J.A.F.

⁸¹ Lienhard Claude: *Le juge aux affaires familiales*, Dalloz 1994, str. 2 - 6
Brunaud Edmond: *Lu juge aux affaires familiales*, Sofiac 1997, str. 7

Na základě čl. 248 C. civ. jsou řízení o rozvodových věcech neveřejná, pokud se projednávají otázky příčin rozvodu, důsledky rozvodu a zatímní (přechodná) opatření. Výrok rozsudku se čte ve veřejném zasedání.

Co se týče místní příslušnosti soudu, ta je upravena v čl. 1070 NCPC. Místně příslušným je soud, v jehož obvodu má rodina bydliště. Pokud mají manželé odlišná bydliště, určuje se příslušnost soudu místem, kde pobývá manžel, u kterého bydlí nezletilé děti. V ostatních případech (např. v případě bezdětného manželství) je rozhodné bydliště manžela, který neinicioval žádost o rozvod. V případě souhlasného návrhu, je příslušným soud, v jehož obvodě má jeden z manželů bydliště a na němž se manželé dohodnou. Příslušnost soudu je určena bydlištěm určeným ke dni podání žádosti.

2) Zastoupení advokátem

Zastoupení advokátem je povinné pro toho účastníka, který činí první úkon (podání). V případě rozvodu na podkladě vzájemné dohody je možné si zvolit společného advokáta.

V ostatních případech, odpůrce je povinen být zastoupen advokátem až po obdržení „předvolání“ na konci smírčího řízení (assignation en divorce).

Udělení souhlasu rozvodu pro definitivní narušení manželského pouta během smírčího řízení je také nemožné bez přítomnosti advokáta.⁸²

3) Zatímní opatření

Zatímní opatření jsou aplikována zejména v průběhu řízení o sporném rozvodu. Nicméně i v případě rozvodu na podkladě vzájemné dohody budou užita, a to v případě neschválení

⁸² Vallas-Lernerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008, str. 12, 14

původní dohody o následcích rozvodu (až do doby vydání rozsudku o rozvodu).

Obecně lze podotknout, že je důležité uspořádat život rodiny po dobu, co probíhá rozvodové řízení, které může trvat několik měsíců, a pokud dojde k odvolání, i řadu let. Z tohoto důvodu může soudce pro rodinné věci použít zatímních (dočasných či přechodných) opatření, které jsou upraveny v čl. 254 - 257 C. civ. Hovoří se o "zatímních opatřeních", protože přetrvávají jen po dobu řízení. I tak jsou důležitá, neboť často předjímají opatření, která budou figurovat v rozsudku o rozvodu (např. otázky majetkové, bydlení, výchovy a výživy dětí apod.).

Proti rozhodnutí týkajícímu se zatímních opatření může být podáno odvolání do dvou týdnů od doručení (čl. 1119 NCPC).

Jsou rozlišovány dva druhy zatímních opatření: *neodkladná opatření* (mesures urgentes) a *běžná zatímní opatření* (mesures provisoires ordinaires). Neodkladná opatření jsou taková, která jsou stanovena již při podání původního návrhu. Předpokládají možnost fyzického nebo peněžního nebezpečí pro žadatele nebo pro jeho děti. Tato opatření mají zajistit manželovi samostatné bydlení, popř. i s jeho nezletilými dětmi. Ohledně finančního nebezpečí se přistupuje k opatřením jako je přiložení pečeti na společný majetek. Běžná zatímní opatření se mohou týkat manželů (povolení k oddělenému bydlení, prisouzení bytu, stanovení výživného...) nebo dětí (určení, kde budou bydlet, styk rodiče s dítětem, zaplacení výživného...).⁸³

K zatímním opatřením bude pojednáno i níže, zejména v rámci řízení o sporných rozvodech, neboť při nich dochází k častějšímu užití tohoto institutu.

⁸³ Code civil, Dalloz, édition 2003, str. 283 - 285
Nouveau Code de procédure civile, Dalloz 2003, str. 576
Courbe Patrick: Le divorce, Dalloz, 1999, str. 48
Renault-Brahinsky: Droit de la famille, Gualino éditeur 2003, str. 106

4) Průběh řízení u jednotlivých druhů rozvodu

a) Řízení týkající se rozvodu na podkladě vzájemné dohody

Zákon z 26. května 2004 podstatně pozměnil rozvodový proces, zejména co se týče rozvodu na podkladě vzájemné dohody.

K tomuto rozvodu lze dospět třemi různými způsoby. Nejčastěji k němu dochází na základě podané žádosti o rozvod na podkladě vzájemné dohody, což je i předmětem této části. Druhý způsob spočívá v konverzi rozvodu od stolu a lože na tento rozvodový způsob. Poslední možnost je představována přechodem (*passerelle*) dle čl. 247 C. civ. týkajícího se přechodu z jiného rozvodového typu právě na rozvod na podkladě vzájemné dohody.

Jak bylo již výše uvedeno, současná úprava zjednodušuje rozvodové řízení - lze oproti stávající úpravě dosáhnout rozvodu snadněji a rychleji.

Nadále se jedná o "*procédure gracieuse*", má tedy nespornou povahu (čl. 1088 NCPC).

Samotná žádost o rozvod je tvořena společnou žádostí manželů, jejíž součástí je dohoda o uspořádání porozvodových poměrů. Žádost je předložena advokáty či společným advokátem, na kterém se strany dohodly. Role společného advokáta je zcela odlišná, advokát se stává jakýmsi mediátorem.

Rozvodová procedura tudíž začíná podáním společné žádosti prostřednictvím advokátů nebo společným advokátem. Soud zkoumá žádost s každým z manželů zvlášť, poté za jejich společné účasti a následně za přítomnosti společného advokáta nebo obou advokátů (čl. 250 C. civ.).

Žádost neobsahuje skutečnosti, které jsou příčinou rozvodu. Naopak musí zejména obsahovat jméno, příjmení,

zaměstnání manželů, datum a místo uzavření manželství, příslušný soud, jméno či jména advokátů, jména a data narození dětí apod. (čl 1090 NCPC). K žádosti musí být vždy přiložena dohoda obsahující vypořádání majetkových poměrů manželů (pokud se týká nemovitostí, musí být sepsána notářem) a musí upravovat i ostatní následky rozvodu, např. kompenzační plnění, jméno manželů, bydliště dětí, jejich styk s rodiči, výchovu pro dobu po rozvodu.

Pokud jsou naplněny podmínky vyplývající z článku 232 C. civ., soud dohodu upravující následky rozvodu schválí a vynese rozsudek o rozvodu (článek 250-1 C. civ.)

Současná procedura je tedy o mnoho jednodušší, když se již nevyžaduje předložení dočasné dohody, a poté návrh definitivní dohody. Byla též zrušena lhůta na uváženou a jedno ze dvou povinných stání před soudem, které bylo vyžadováno u starého rozvodu na podkladě vzájemné dohody. (Před reformou z roku 2004 bylo postupováno následovně: návrh byl podán prostřednictvím společného advokáta nebo advokátů zastupujících jednotlivé manžele. K návrhu musela být připojena dočasná dohoda, která upravovala život manželského páru pro dobu rozvodového řízení (různé osobní a majetkové otázky). K návrhu musel být také připojen i návrh definitivní dohody ohledně úpravy důsledků rozvodu s případným uvedením notáře, který byl pověřen likvidací majetkového společenství účastníků. Při prvním dostavení se účastníků k soudu soudce vyslechl nejdříve manžele odděleně, a poté společně. Poskytl jim rady, které považoval za vhodné. Poté, za přítomnosti advokáta či advokátů, prozkoumal dočasnou dohodu a návrh definitivní dohody. Soudce nemohl dočasnou dohodu sám změnit, ale mohl požadovat její změnu nebo vypuštění těch ustanovení, která by byla v rozporu se zájmy dětí, a pak ji mohl schválit. Poté zkoumal návrh definitivní dohody, pokud byl k tomu návrh způsobilý. Účastníky také poučil o nutnosti opakovat rozvodový návrh ve lhůtě - došlo-li k opakovanému návrhu, pak při druhém

dostavení se k soudci po tříměsíční deliberační lhůtě, J.A.F. rozvod povolil a schválil obsah definitivní dohody. Pokud se domníval, že tato dohoda, i přes jeho připomínky, byla stále nevyhovující, tak o rozvodu nerozhodl a řízení odročil až do předložení nové vyhovující dohody, a to ve lhůtě šesti měsíců. Fakultativně mohlo být, během tohoto řízení, užito i smírčího pokusu).

Dnes tedy dochází pouze k jedinému soudnímu líčení. Výjimečně může dojít i k druhému stání, a to tehdy, když to soud považuje za vhodné, např. v případě neúplnosti spisu, nedostatečného smluvního ošetření zájmů dětí nebo druhého manžela apod.. V těchto případech soudce jednání odročí a poučí manžele, že do šesti měsíců musí předložit novou žádost (čl. 1100 NCPC). Soud zároveň může stanovit dočasná nebo-li zatímní opatření dle čl. 250-2 C. civ. (*mesures provisoires*), aby byly zajištěny zájmy manželů a dětí do doby rozhodnutí o rozvodu. Nicméně pravomoci soudu v této otázce jsou značně omezeny, protože soudce může schválit jen taková dočasná opatření, na kterých se manželé dohodly. Soud tedy nemá možnost sám stanovit zatímní opatření pouze na základě vlastního uvážení. V praxi dochází i k tomu, že advokáti připraví dopředu dohodu týkající se zatímních opatření pro případ, že by soud nerozhodl o rozvodu při prvním stání a jednání odročil.

Pokud do šesti měsíců od prvního jednání nedojde k podání nové dohody, nebo soudce neschválí ani novou dohodu, stává se návrh o rozvod neplatným (čl. 250-3 C. civ.).

Proti rozsudku o rozvodu nelze podat odvolání (čl. 1102 NCPC), ale může být podána do 15 dnů od vynesení rozsudku kasační stížnost (*pourvoi en cassation* - čl. 1103). Pokud k tomu nedojde, nabývá rozsudek právní moci uplynutím této lhůty. Právní moci může rozsudek nabýt i dříve, a to když se manželé vzdají práva na využití tohoto opravného prostředku.

Dle článku 1105 NCPC náklady soudního řízení jdou k tíži obou stran, pokud není manžely dohodnuto jinak.⁸⁴

b) Řízení týkající se sporných rozvodů

ba) Společný procedurální kmen

Novela zavádí společnou úpravu pro sporné rozvody, tedy pro všechny typy vyjma rozvodu na podkladě vzájemné dohody. Je vytvořen společný základ (jakýsi společný procedurální kmen), který je aplikován na všechny sporné rozvody, přičemž volba jednotlivého typu rozvodu se uskuteční až v okamžiku „selhání“ smírčího řízení.

Schématicky lze tedy rozdělit proces na dvě části. První fáze počíná podáním žádosti o rozvod (*requête en divorce*) a končí prvním stáním - smírčím řízením, při kterém se též rozhoduje i např. o fungování rodiny, bydlení, péči o děti, výživném během rozvodového řízení. Druhá fáze (*instance en divorce* - rozvodové řízení) začíná po prvním stání, když je druhá strana vyzvána prostřednictvím soudního úředníka k dostavení se k soudu (*assignation en divorce*) a je zakončena rozsudkem o rozvodu. Až na konci této druhé části řízení může dojít k vydání rozsudku, stejně tak konečných opatření (*mesures définitives*).⁸⁵

⁸⁴ Murat-Sempietro Marie- Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 33 - 40, 75, 93 - 94,

Vallas-Lenerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008, str. 123-128

Code civil, Dalloz, édition 2005, str. 294

Code de procédure civile - www. legifrance.gouv.fr

⁸⁵ Vallas-Lenerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008, str. 49

Elischer David: Nová právní úprava rozvodu ve Francii; Právní fórum 7/2005, str. 262

Cornu Gérard: Vocabulaire juridique, Quadrige/Puf 2003, str. 78

bb) První fáze

Podání žádosti o rozvod

Manžel, který se domáhá rozvodu, předloží žádost prostřednictvím advokáta, aniž ve své žádosti uvede konkrétní typ rozvodu či jakékoliv důvody rozvodu. Žádost naopak musí obsahovat návrh týkající se prozatímních opatření (čl. 251 C. civ., čl. 1106 NCPC). Toto ustanovení má za cíl umožnit advokátům a manželům při přípravě stěžejní části procesu - smírčího řízení - dočasně odstranit konfliktní atmosféru a v klidu se koncentrovat na přípravu budoucí úpravy styku s dětmi, majetkového vyrovnání, rodinného soužití během rozvodu apod.. Výběr typu rozvodu se provádí až při tzv. *assignation* (pozn. - jedná se o odborný termín, který je těžko přeložitelný do češtiny; návrhovatel „vyzývá“ protistranu k vyřešení sporu soudní cestou prostřednictvím soudního úředníka), ke které dojde po neúspěšném smírčím řízení.

O kolik je prvotní fáze současného rozvodové procesu jednodušší, vyplývá z následujících odstavců.

Šlo-li o podání návrhu jedním z manželů a přijetí rozvodu druhým manželem, pak k návrhu podaného advokátem muselo být připojeno osobní vyličení návrhovatele, v němž se snažil objektivně popsat situaci v manželství, aniž by se pokoušel hodnotit fakta a přičítat je jednomu nebo druhému manželu (bývalý čl. 1130 NCPC). Toto vyličení se doručovalo do dvou týdnů druhému manželů. Ten je mohl buď odmítnout a v tomto případě řízení končilo, nebo je mohl přijmout s tím, že případně připojí své vlastní vyličení, v němž, aniž by polemizoval s návrhovatelovým vyličením, podá prostřednictvím advokáta svou verzi (bývalý čl. 1132 - 1133 NCPC).

Jestliže šlo o návrh rozvodu pro rozvrat soužití trvajícím alespoň po dobu šesti let, pak se k návrhu podanému advokátem

připojovalo vyjádření o prostředcích, za něž navrhovatel zajistil během řízení a po rozvodu svou povinnost pomoci druhému manželu a splnění svých závazků vůči dětem (čl. 1123 NCPC). Žádalo-li se o rozvod pro duševní chorobu odpůrce, pak kromě tohoto vyjádření bylo nutno k návrhu připojit listinu potvrzující existenci duševní choroby protistrany. Pokud nebyly k dispozici veškeré náležitosti, tedy zprávy tří lékařů - psychiatrů, které nemoc potvrzovaly, rozvod nemohl být povolen (bývalý čl. 1125 NCPC).

Pokud se podával návrh na rozvod z důvodu provinění (bývalý čl. 1128 NCPC), nepřikládaly se další přílohy, ale návrh podaný advokátem musel obsahovat vylíčení fakt, která zakládala závažné nebo opakované porušení manželských povinností, která činila soužití nesnesitelným.

Po novele z roku 2004 tedy navrhovatel nemusí předkládat dříve obligatorní pojednání obsahující popis příčin rozvodu a nemusí si vybrat typ rozvodu hned v prvopočátku řízení.

Smírčí řízení

Dnes se běžně setkáváme v odborné literatuře s pokrokovým názorem, že smírčí řízení, které je povinné pro všechny sporné rozvody, nemá již za cíl odradit rozvádějící se pár od rozvodu, ale spíše je má vést ke klidnému vyřešení manželského sporu a dobrovolnému nalezení (alespoň částečného) řešení týkajícího se následků rozvodu, což ostatně vyplývá i z čl. 252 C. civ..

Během smírčího řízení soudce ve své kanceláři (ne v soudní síni „českého typu“) vyslechne nejdříve manžele odděleně, poté společně, následně za přítomnosti jejich advokátů (čl. -. C. civ.).

Během smírčího řízení může dojít k několika situacím. Jednání může být např. odročeno na osm dní, kdy je manželům poskytnuta lhůta k uvážení; v případě potřeby může soud

odročít jednání i na dobu delší. Soud může řízení i zastavit a nařídít nové smírčí řízení nejpozději do šesti měsíců. To nebrání nařízení provizorních opatření (čl. 252-2 C. civ.).

Taktéž může smírčí řízení vyústit v usnesení soudu o možnosti podat „žalobu o rozvod“ (*autorisation d'assigner*).

Soud vede během smírčího řízení manžele k tomu, aby dobrovolně uzavřeli dohodu upravující důsledky rozvodu. Vyzve je, aby během řízení navazujícím na řízení smírčí předložili takovou dohodu ke schválení (252-3 C. civ.).

Článek 252-4 C. civ. stanoví, že to, co bylo řečeno nebo napsáno u příležitosti smírčího pokusu, a to v jakékoliv formě, nelze použít proti žádnému z manželů nebo proti třetí osobě v dalším průběhu řízení.

Článek 253 C. civ. upravuje povinné zastoupení stran advokátem pro vyslovení souhlasu rozvodu oboustranným akceptováním dle článku 233 C. civ.. Takovýto souhlas již nemůže být odvolán ani formou odvolání a navíc tento rozvodový důvod již nelze měnit (čl. 257-1 C. civ.).

Pokud i na konci smírčího řízení manželé nadále trvají na rozvodu, soudce vynese „nařízení o neusmíření“ či „rozhodnutí o zastavení smírčího řízení“ (*ordonnance de non-cocniliation*), jehož součástí jsou i dočasná opatření.

Proti rozhodnutí o neusmíření je možné podat do 15 dnů odvolání, a to z důvodu soudní příslušnosti či dočasných opatření. Zde je nezbytné zastoupení advokátem (čl. 1112 a 1119 NCPC). Odvolání však nemá vůči zatímním opatřením odkladný účinek.⁸⁶

⁸⁶ Vallas-Lenerz Emmanuelle: *Divorce Le guide pratique*, Prat 2008, str. 49 – 53, 55

Code civil, Dalloz, édition 2005, str. 295

Code de procédure civile – www.legifrance.gouv.fr

Elischer David: *Nová právní úprava rozvodu ve Francii*; Právní fórum 7/2005, str. 262

Murat-Sempietro Marie- Pierre, Trambouze Violaine: *Le divorce après la loi du 26 mai 2004*, Litec 2006, str. 42 - 45

Dočasná ((pro)zatímní či přechodná) opatření

Na konci smírčího řízení soudce stanoví, s přihlédnutím k možným dohodám manželů, prozatímní opatření týkající se dětí, manželů či majetku. Jedná se tedy o opatření umožňující fungování rodiny až do okamžiku vynesení rozsudku o rozvodu (čl. 254 C. civ.).

Soud také může dle ustanovení článku 255 C. civ. např. ustanovit rodinného mediátora, který má napomoci usnadnit průběh rozvodu; rozhodnout o odděleném bydlení manželů; rozhodnout o užívání bydlení a zařízení domácnosti pro jednoho nebo oba manžele; umožnit vyzvednutí oblečení a osobních věcí; stanovit výživné pro druhého manžela; stanovit povinnost navštívit odborníky za účelem soupisu jmění; určit notáře, který navrhne vypořádání majetku.

Zatímní opatření mohou zaniknout, pokud nebude nařízeno jednání vedoucí k vynesení rozsudku do třiceti měsíců po usnesení soudu o neusmíření, tedy zejména v případě průtahů způsobených účastníky řízení.

Na druhé straně mohou být kdykoli během řízení změněny, jakmile vyvstane nová skutečnost.

V praxi se běžně stává, že mezi podáním žádosti o rozvod a smírčím řízením uplyne řádově jeden až tři měsíce. V některých případech však není možné nečinně čekat na nařízení smírčího jednání (např. v případě brutálního chování druhého manžela). Pro tyto situace dává článek 257 C. civ. soudci možnost ihned po podání návrhu o rozvod nařídit neodkladná opatření (*mesures d'urgence*), tedy např. souhlas s odděleným bydlištěm manželů, přiložení pečeti na společný majetek.⁸⁷

⁸⁷ Vallas-Lenerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008, str. 54, 95

Code civil, Dalloz, édition 2005, str. 295 – 296

Murat-Sempietro Marie- Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 43, 56

bc) Druhá fáze - samotné rozvodové řízení

Výše jsem již uvedl, že rozvodové řízení - řízení o samotném rozvodu - (*instance en divorce*) představuje druhou část rozvodové procedury. Je to výše uvedené rozhodnutí o zastavení smírčího řízení, které opravňuje manžele k podání „žaloby“, a to formou hlavního návrhu nebo vzájemným návrhem („vzájemnou žalobou“) či též protinávrhem.

Je to právě v tomto stádiu, kdy musí být určen typ rozvodu. Navrhovatel se musí rozhodnout, zda bude žádat o rozvod oboustranným akceptováním manželského rozvratu, rozvod pro definitivní narušení manželského pouta nebo rozvod z důvodu provinění. Tuto povinnost mu ukládá článek 257-1 C. civ.. Odstavec druhý doplňuje, že pokud se manželé vyslovili během smírčího řízení pro rozvod pro definitivní narušení manželského pouta, tento výběr již nelze měnit.

Článek 1113 NCPC stanoví, že po dobu tří měsíců následujících po rozhodnutí o zastavení smírčího řízení může být hlavní návrh podán pouze manželem, který podal i původní návrh. Jestliže tak neučiní, může dle článku 1111 NCPC hlavní návrh podat i druhý manžel během následujících dvaceti sedmi měsíců. Tato možnost je tedy limitována platností zatímních opatření, tedy maximálně třiceti měsíci (oproti stávajícím šesti měsícům - k prodloužení platnosti zatímních opatření došlo z důvodu splnění lhůty dvou let pro rozvod pro definitivní narušení manželského pouta). Marným uplynutím doby třiceti měsíců dočasná opatření zanikají.

Vzájemný návrh bývá podáván např. v případě rozvodu pro definitivní narušení manželského pouta; když manžel nesouhlasí s obsahem hlavního návrhu a podá protinávrh obsahující jeho požadavky; když jeden manžel navrhuje rozvod z důvodu provinění a druhý manžel je pro jiný typ rozvodu atp..

Jakákoliv žádost (podání) musí obsahovat návrh peněžního a majetkového vyrovnání, jinak by byla žádost dle článku 257-2 C. civ. odmítnuta. Článek 1115 NCPC upřesňuje, že musí být taktéž připojen seznam majetku včetně požadavků navrhovatele ohledně vypořádání společného majetku.

Pokud je taktéž požadováno kompenzační plnění, musí žadatel dle ustanovení článků 272 C. civ. a 1075-1 NCPC předložit čestné prohlášení obsahující jeho příjmy, majetek a popis jeho životní úrovně.

Návrh musí respektovat zásadu exkluzivity rozvodového typu dle článku 1077 NCPC. To znamená, že navrhovatel může určit pouze jeden rozvodový typ bez možnosti určení náhradního druhu rozvodu. Taktéž jednou vybraný rozvodový typ nelze měnit během řízení, tedy až na určité výjimky. Jednou z nich je případ změny žádosti o rozvod na návrh rozvodu od stolu a lože - článek 1076 NCPC (opačný postup zákon nepovoluje). Odstavec druhý článku 1077 NCPC umožňuje systém přechodů (tzv. *passerelles*) mezi jednotlivými typy rozvodu, přičemž odkazuje na úpravu článků 247 až 247-2 C. civ.. Ty stanoví, že manželé mohou, kdykoliv během řízení, žádat po soudci změnu žádosti na rozvod na podkladě vzájemné dohody; stejně tak původní žádost o rozvod pro definitivní narušení manželského pouta nebo z důvodu provinění může být změněna na žádost o rozvod oboustranným akceptováním manželského rozvratu. Možnosti přechodu před novelou z roku 2004 byly omezeny jen na jediný přechod, a to na rozvod na podkladě vzájemné dohody. Byla tedy nově vytvořena výše uvedená možnost přechodu mezi spornými rozvody. Přechod od rozvodu oboustranným akceptováním manželského rozvratu na rozvod z důvodu provinění nebo na rozvod pro definitivní narušení manželského pouta není možný. Novela se tak snaží umírnit napětí mezi manželi tím, že se mohou uchýlit k rozvodu méně konfliktnímu. Jistému oddramatizování napětí má, alespoň dle odborné literatury, pomoci i možnost přechodu od rozvodu pro definitivní narušení

manželského pouta na rozvod z důvodu provinění za situace, kdy návrhovatel žádal rozvod pro definitivní narušení, druhý manžel podal protinávrh z důvodu provinění; zde původní návrhovatel může svou původní žádost změnit na návrh rozvodu z důvodu provinění.⁸⁸

Je velmi zajímavé, že dle článku 248 C. civ. jsou jednání o příčině, následcích rozvodu a zatímních opatřeních neveřejná. Tímto opatřením má být chráněno rodinné soukromí. Zde můžeme spatřit velkou odlišnost od české úpravy, kde v praxi jen zcela výjimečně dochází k vyloučení veřejnosti a kde je naopak běžné probírání velmi citlivých skutečností i za přítomnosti diváků. Naopak je zde shoda ohledně veřejného vyhlášení rozsudku o rozvodu (článek 1074 NCPC).

bd) Dokazování

Čl. 259 až 259-3 C. civ. upravují některé otázky dokazování v rozvodovém řízení. Dokazování se může uplatnit např. v situacích, kdy je nutné prokázat, že manžel porušil manželské povinnosti, že manželé již spolu nežijí po dobu dvou let, kdy je třeba přesně doložit manželovy příjmy kvůli výživnému, prokázat zájmy dítěte apod. Důkazem může být cokoli (potvrzení, svědectví, dopisy...), důkazní prostředky nejsou v zásadě nijak omezeny, lze použít i doznání. Je však vyloučeno použít k důkazu korespondence jednoho z manželů s třetí osobou, byla-li získána násilím nebo podvodem (čl. 259-1 C. civ.). Dále se nepoužije důkazu získaného s porušením domovní svobody nebo s porušením práva na soukromí některého z účastníků (čl. 259-2 C. civ.). Taktéž je zapovězen výslech descendantů, což judikatura rozšířila i o descendantova manžela či druha.

⁸⁸ Murat-Sempietro Marie- Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 57 - 61

Code civil, Dalloz, édition 2005, str. 293

Code de procédure civile – www. legifrance.gouv.fr

be) Rozhodnutí soudu

Po zvážení všech pro a proti může JAF buď vynést rozsudek o rozvodu nebo žádost zamítnout. V druhém případě však může současně rozhodnout na podkladě článku 258 C. civ. o nákladech na domácnost, o bydlišti rodiny a výkonu rodičovské zodpovědnosti.

bf) Opravné prostředky

Proti rozsudku o rozvodu lze podat odvolání a kasační stížnost. Odvolání musí být učiněno do jednoho měsíce od doručení rozsudku. Proti rozhodnutí o odvolání lze podat kasační stížnost do dvou měsíců od doručení tohoto rozhodnutí.⁸⁹

bg) Speciální ustanovení k jednotlivým typům sporných rozvodů

Zákon z 26. května 2004 sice zavedl společná procedurální ustanovení pro sporné rozvody, nicméně jejich rozmanitost vyžaduje i zvláštní úpravu pro jednotlivé typy těchto rozvodů, i když ta je o mnoho stručnější. Některá ustanovení jsou uvedena v následující pasáži.

Rozvod oboustranným akceptováním manželského rozvratu

Procesní odlehčení a transformace rozvodu na návrh jednoho manžela a přijatý druhým byla již popsána výše, proto považují za zbytečné je znovu opakovat.

⁸⁹ Murat-Sempietro Marie- Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 61 - 66

Vallas-Lenerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008, str. 62 - 66

Co se týče nákladů řízení, použije se článek 1125 NCPC – náklady se rozdělí rovným dílem mezi manžele, pokud soudce nestanoví jinak.

Rozvod pro definitivní narušení manželského pouta

I tento rozvodový způsob byl již podrobně popsán výše, nicméně považují za důležité zdůraznit, že se již nepožaduje po navrhovateli, aby hradil veškeré náklady spojené s rozvodem, stejně tak i určitou formu pomoci pro dobu po rozvodu

Náklady řízení jdou k tíži navrhovatele rozvodu, pokud soudce nestanoví jinak (článek 1127 NCPC).

Rozvod z důvodu provinění

Článek 1128 NCPC umožňuje soudci, na žádost manželů, neuvádět v odůvodnění svého rozhodnutí chyby a provinění. Soudce se může spokojit s konstatováním, že existují skutečnosti vedoucí k tomuto typu rozvodu, aniž je bude uvádět. Toto ustanovení může velmi příznivě ovlivnit průběh rozvodu, který může proběhnout opravdu v klidné atmosféře, což samozřejmě příznivě ovlivní i jednání ohledně dětí apod..⁹⁰

D. Rozvod od stolu a lože (*séparation de corps*)

Francouzská právní úprava počítá i s rozvodem od stolu a lože nebo-li manželskou odlukou. Ty byly zachovány i po reformách z roku 1975 a 2004. "Rozvod od stolu a lože je uvolnění manželského svazku na základě soudního rozhodnutí,

⁹⁰ Murat-Sempietro Marie- Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006, str. 67-70, 321

kteřé zbavuje manžele povinnosti spolu žít."⁹¹ Tento institut je v praxi užíván např. z důvodů náboženských, kdy je pro věřící manžele nepředstavitelné se rozvést, nebo se též může jednat o snahu řešit manželskou krizi bez definitivního „rozloučení“ manželství.

Na základě čl. 296 C. civ. je možno manželskou odľuku povolit na návrh kteréhokoliv z manželů v týchž případech a za týchž podmínek jako rozvod. Podle čl. 297 C. civ. manžel, proti němuž byla podána žaloba o rozvod, může podat protinávrh dožadující se manželské odľuky. Manžel, proti kterému zase byla uplatněna manželská odľuka, může podat návrh na rozvod. Nicméně pokud je požadován rozvod pro definitivní narušení manželského pouta, protinávrh může směřovat pouze k rozvodu.

Rozvod od stolu a lože nepůsobí zánik manželství, ale zaniká jím povinnost k soužití (čl. 299 C. civ.) a vždy jím zaniká i majetkové společenství (čl. 302 C. civ.). Manželé nadále užívají společné příjmení, pokud není v rozsudku o manželské odľuce či pozdějším soudním rozhodnutím stanoveno jinak (čl. 300 C. civ.). Manželé jsou nadále povinni si pomáhat (např. přispívat na výživu druhého manžela).

Rozvod od stolu a lože zaniká smrtí jednoho z manželů nebo obnovením manželského soužití. Taktéž zaniká přeměnou v rozvod - podle článku 306 C. civ. je možné na návrh jednoho z manželů manželskou odľuku soudně přeměnit v rozvod, ale až poté, co rozľuka trvala dva roky; dle článku 307 C. civ. lze manželskou odľuku vždy přeměnit v rozvod na podkladě vzájemné dohody. Příčina manželské odľuky se pak stává příčinou rozvodu - čl. 308 C. civ.

Čl. 1129 NCPC říká, že řízení o manželské rozľuce se řídí ustanoveními o rozvodu. Dále konstatuje, že obnovení manželského soužití se označí na okraj manželského listu a rodných listů manželů.

⁹¹ Carbonnier Jean: Droit civil (la famille), Presses Universitaires de France, 2002, str. 656

Rozvod od stolu a lože tedy poskytuje další možné řešení, na rozdíl od české právní úpravy, nesouladu manželství.⁹²

Celkově lze shrnout, že přestože poslední novelizační znění značným způsobem rozvody ve Francii ulehčilo, je francouzská úprava rozvodu manželství v porovnání s českým právem nadále složitější, a to jak z pohledu práva hmotného (obsahuje více variant rozvodu), tak z pohledu práva procesního.

Rozvod je pro Francouze náročnější i z ekonomického hlediska. Odborníci z praxe poukazují na to, že v případě rozvodu na podkladě vzájemné dohody je nutné počítat s právními náklady ve výši zhruba 1 250 až 4 000 euro, u rozvodu pro definitivní narušení manželského pouta a rozvodu oboustranným akceptováním manželského rozvratu 3 500 až 6 500 euro a u rozvodu z důvodu provinění se sumou mezi 5 000 a 15 000 eur. Samozřejmě vždy záleží na složitosti jednotlivého případu a výběru konkrétního advokáta.

⁹² Murat-Sempietro Marie- Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004 , Litec 2006, str. 227 – 241, 321

Kapitola IV

Právní následky rozvodu v České republice

Předmětem tohoto oddílu není obsáhlé pojednání o všech následcích rozvodu. Právě naopak, cílem je pouze stručný nástin následků rozvodu, které se týkají osobních práv manželů, popřípadě osobně majetkových práv, společných majetkových práv bývalých manželů, eventuálně i jiných než společných majetkových práv. Obecně lze konstatovat, že rozvodem manželství zanikají všechna osobní práva a povinnosti, všechna práva a povinnosti osobně majetkového charakteru, která manželům náležely v době manželství.

1) Osobní status rozvedených manželů

Manželství zaniká dnem právní moci rozsudku o rozvodu. Tím dochází v oblasti osobních práv k podstatné změně osobního statusu manželů. Od právní moci rozsudku mají statut *rozvedeného občana* a nikdy už nebudou mít statut "svobodného". To má své podstatné důsledky např. v oblasti veřejného práva, tedy ve finančním právu či právu sociálního zabezpečení apod.

ZoR ukládá manželům určité vzájemné povinnosti i určitá reciproční práva - povinnost žít spolu, být si věrni, pomáhat si, společně pečovat o děti atd. (§ 18 ZoR); vzájemné zástupčí právo manželů v běžných záležitostech (§ 21 ZoR) - ta však rozvodem manželství zanikají.

2) Příjmení po rozvodu

Podle § 8 ZoR jsou snoubenci povinni při uzavírání manželství vůči oddávajícímu souhlasně prohlásit dohodu o jejich budoucím příjmení. Můžou nastat tři situace: příjmení

jednoho z nich bude jejich společným příjmením (v 90% případů mění při sňatku příjmení žena); každý z nich si může ponechat své dosavadní příjmení; jeden z nich bude spolu se společným příjmením užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí.

Pokud se tedy snoubenci dohodnou na společném příjmení, má manžel, který přijal příjmení druhého manžela, možnost uplatnit změnu svého dosavadního příjmení. Může, na základě § 29 ZoR, do jednoho měsíce po právní moci rozhodnutí o rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá zpět své dřívější příjmení, popř. že upouští od užívání společného příjmení vedle příjmení dřívějšího.

Rozvedený manžel se může vrátit k příjmení, které používal před uzavřením manželství. Je to jeho svobodná volba, druhý manžel ho k tomu nesmí nutit, ale také mu v tom nesmí bránit. Dřívější příjmení je to, které se měnilo při uzavření manželství. Není tudíž možné, aby např. potřetí rozvedená manželka, která již třikrát změnila příjmení na příjmení svých manželů, se po třetím rozvodu vrátila k příjmení, které užívala za svobodna.

Ke změně příjmení dojde přímo oznámením té matrice, v jejíž knize manželství je manželství zapsáno. Pokud je dodržena lhůta jednoho měsíce, matrika je povinna změnu učinit, aniž by vydala nějaké správní rozhodnutí, neplatí se ani žádný správní poplatek, protože změna příjmení se nepovoluje, ale nastává přímo ze zákona jen výše zmíněným oznámením. Pokud by však lhůta dodržena nebyla, může sice rozvedený manžel přijmout své dřívější příjmení i později, ale v tomto případě by se již nepostupovalo podle ZoR, ale podle obecných předpisů o změně příjmení, tedy podle § 72 zákona č. 310/2000 Sb., o matrikách. Podle tohoto ustanovení však není na změnu příjmení právní nárok, matriční úřad bude o změně rozhodovat a navíc bude nutné zaplatit správní poplatek.

Je nutné podotknout, že příjmení rozvedeného manžela se netýká příjmení společných dětí bývalých manželů.⁹³

3) Výživné rozvedeného manžela

Vyživovací povinnost patří do oblasti práva majetkového s výrazně osobním podtextem. Rozvodem vyživovací povinnost mezi manžely zaniká (§ 94 ZoR), ale za splnění zákonem stanovených předpokladů však může vzniknout tzv. *výživné rozvedeného manžela*, jehož účelem je vyrovnání nestejně možnosti zabezpečit si přiměřenou životní úroveň mající svůj původ v existenci manželství.

Dle § 92 ZoR může rozvedený manžel, který není schopen se sám živit, žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na *přiměřenou výživu* podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Pokud se manželé nedohodnou, rozhodne na návrh některého z nich soud. Vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí.

Neschopnost rozvedeného manžela sám se živit může spočívat ve špatném zdravotním stavu a s tím související neschopnosti pracovat, může dále spočívat v nemožnosti pracovního uplatnění (zejména u starších žen, které se plně věnovaly obstarávání společné domácnosti a péči o děti), v péči o invalidní dítě či o dítě, které nelze umístit v jeslích či mateřské školce z toho důvodu, že v místě jejich bydliště tato kolektivní zařízení nejsou, nebo pro nedostatek kapacity v těchto zařízeních atd. Přiměřenou výživou se nemá na mysli, že rozvedený manžel bude mít stejnou životní úroveň i po rozvodu. Při určování rozsahu příspěvku se přihlíží k odůvodněným potřebám oprávněného. Takovými odůvodněnými potřebami nelze rozumět jen náklady na stravování, ale náklady na všechny odůvodněné životní potřeby, dané věkem, zdravotním stavem,

⁹³ Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999, str. 68 - 69
Choděra Oldřich: Partnerství, manželství a paragrafy, Grada Publishing 2002, str. 104

způsobem života atd. Rozsah, v němž se tyto potřeby kryjí, má být přiměřený, což znamená, že půjde o běžné potřeby, odpovídající životní situaci oprávněného, a že naopak nepůjde o potřeby, jež by převyšovaly obvyklý standard. Dalším kritériem pro určení rozsahu příspěvku na výživu rozvedeného manžela jsou schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného manžela, a tak výše výživného se liší případ od případu. Současně s výše zmíněným hodnocením soud prověřuje i to, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání, výdělečné činnosti, majetkového prospěchu, popř. zda nepodstupuje nepřiměřená rizika (§ 96 odst. 1 ZoR).

Může se také výjimečně stát, že soud rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přizná proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely (§ 93 odst. 1 ZoR).

Nárok na výživné rozvedeného manžela je neomezen a trvá po dobu, po kterou existují důvody přiznání, nárok dle § 93 ZoR, tedy nárok na stejnou životní úroveň jako v době manželství, lze přiznat maximálně na dobu tří let od rozvodu (§ 93 odst. 2 ZoR).

Je možné, že se manželé dohodnou na tom, že povinnost druhého přispívat na výživu bude splněna poskytnutím jednorázové částky. V tomto případě je ale vyžadována písemná smlouva (§ 94 odst. 2 ZoR).

Dle § 94 odst. 1 ZoR zanikne právo na výživné, jestliže oprávněný manžel uzavře nové manželství nebo povinný manžel zemře. Uzavřením nového manželství totiž nastupuje vzájemná vyživovací povinnost manželů v novém manželství a smrtí povinného nepřechází jeho vyživovací povinnost na dědice.

Výživné nemusí být přiznáno vždy. Například nebude přiznáno, jestliže by to bylo v rozporu s *dobrymi mravy* (§ 96 odst. 2 ZoR). Pojem *dobrych mravů* je velmi vágní a bude proto

záležet na jednotlivých případech a samozřejmě i na příslušných soudcích. Rozpor s dobrými mravy může vzniknout během manželství (manželka opustila vzorného manžela - je hodný, pracovitý, bohatý - neboť si našla chudého studenta a v současné době žádá, aby jim bývalý manžel přispíval na domácnost) i v době po rozvodu (manželka se dopustila trestné činnosti a v důsledku toho ztratila zaměstnání, a tedy možnost výdělků).

Někdy se může stát, že povinný odmítá dobrovolně plnit, tedy že neplatí výživné. Důvodem může být nedbalost, nechť platit, averze vůči bývalému manželovi apod. V těchto případech má oprávněný možnost obrany. Může podat návrh na výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy nebo z jiného příjmu povinného. V úvahu připadá i prodej movitých věcí k vydobytí dlužného výživného. Zkušení právníci však upozorňují na to, že tato forma obrany je zdlouhavá. Výkon rozhodnutí sice bude soudem nařízen, ale rozhodnutí nenabývá právní moci ihned a s výplatou se čeká až do nabytí právní moci rozhodnutí. V tomto mezidobí bude oprávněný bez příjmů. Proto se doporučuje učinit trestní oznámení pro trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 213 trestního zákona. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo neplní, ať z nedbalosti či úmyslně, svou zákonnou povinnost vyživovat jiného. Protože zákon chrání zájmy oprávněného, připouští, že trestnost tohoto činu zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splní dříve, než soud začne vyhlašovat rozsudek.⁹⁴ Tato ustanovení jsou dosti motivující pro povinného, který si pod hrozbou odnětí svobody, v drtivé většině případů, pokračování v neplnění své povinnosti rozmyslí a nakonec se k platbě ještě rád odhodlá.

⁹⁴ Choděra Oldřich: Partnerství, manželství a paragrafy, Grada Publishing 2002, str. 104
Nová H. - Těžká O.: Vyživovací povinnost, Linde 1995, str. 162, 163
Holub M. - Nová H.: Zákon o rodině a předpisy související, Linde 2000, str. 210, 216

4) Další majetková práva

V oblasti majetkových práv nastávají zejména změny ohledně společného jmění manželů (SJM). Rozvodem manželství společné jmění manželů totiž zaniká (§ 149 občanského zákoníku) a je třeba provést jeho vypořádání. Pokud nedojde do tří let od zániku společného jmění k jeho vypořádání dohodou (ta má vždy přednost a nabývá účinnosti dnem právní moci rozvodu) nebo do tří let od jeho zániku nebyl podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně užívá. Jinak řečeno, kdo měl jednotlivou věc z původního společného jmění v okamžiku zániku lhůty tří let u sebe, ve svém používání, tomu náleží. To je po uplynutí tří let nezměnitelné.

Jestliže by se jednalo o ostatní movité věci nebo o věci nemovité, platilo by, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné.

Slovo "platí" poukazuje na to, že se jedná o nevyvratitelnou domněnku vypořádání, a po třech letech se už tohoto majetkového práva nemůže žádný z manželů účinně domáhat.

Ohledně bytové problematiky hraje důležitou roli § 705 občanského zákoníku. Ten říká, že se buď rozvedení manželé dohodnou o nájmu bytu a pokud ne, tak soud na návrh jednoho z nich rozhodne, že se zrušuje právo společného nájmu bytu. Současně určí, který z manželů bude byt dále užívat jako nájemce. Odstavec druhý pamatuje i na nájem družstevního bytu. Právo tento byt užívat zůstane tomu z manželů, který nabyl práva na nájem bytu před uzavřením manželství. V ostatních případech společného nájmu družstevního bytu rozhodne soud, a to jak o zrušení práva společného nájmu, tak i o tom, kdo z

nich bude dále nájemcem bytu. Samozřejmě soud musí vzít ohled na zájmy nezletilých dětí a stanovisko pronajímatele.

Lze konstatovat, že nic nebrání tomu, aby manželé, i když se nerozvádějí na základě vzájemné dohody, uzavřeli ještě během manželství či v průběhu rozvodového řízení smlouvu, která by se týkala třeba jen dílčí majetkoprávní otázky pro případ rozvodu manželství. Tato dohoda je však účinná až po právní moci rozsudku o rozvodu.⁹⁵ (Můžeme se však setkat i s odlišným názorem, tedy s tím, že takováto smlouva je neplatná).

5) Dědění

Rozvedený manžel ztrácí postavení zákonného dědice. Předpisy dědického práva vylučují smluvní uspořádání dědění pro případ rozvodu manželství. Rozvedený manžel může dědit po svém bývalém manželovi jen jako testamentární dědic, tedy v případě, že na něj bývalý manžel pamatoval v závěti. Může také, ve výjimečných případech, dědit na základě zákona jako tzv. spolužijící osoba - osoba žijící se zůstavitelem ve společné domácnosti.⁹⁶

⁹⁵ Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999, str. 69

⁹⁶ Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999, str. 69

Kapitola V

K možné budoucí právní úpravě rozvodů

A. Možná budoucí česká úprava

Současná právní úprava rozvodu manželství je, jak jsem se již dříve zmínil, obsažena v zákoně o rodině. Již několik let se však hovoří o novém civilním kodexu, jehož součástí by mohla být i právní úprava týkající se rodinného práva. Řada odborníků již od počátku debat ohledně kodexu poukazovala na to, že kodifikace je nutná, ale zároveň požadovali, aby k ní bylo přistoupeno rozvážně, vysoce odborně, se znalostmi všech právních souvislostí, bez subjektivizmu a parciálních zájmů. Zdůrazňovali, aby kodifikace byla objektivní, aby nebyl znemožněn pozdější legislativní vývoj a aby byly položeny solidní základy právní úpravy rodinného práva.⁹⁷ Tyto připomínky byly a stále jsou velmi důležité, neboť by nebylo dobré, aby se opakovala situace z roku 1998, kdy okamžitě po přijetí novely č. 91/1998 Sb. se mluvilo o další novelizaci ZoR, neboť se ukázalo, že novela není příliš kvalitní a není tou pravou reformou rodinného práva. Novelizace jen opravila dosavadní zákon, nově pojmenovala některé instituty, podstatněji reformovala jen rozvod manželství a majetkové manželské vztahy, což nesevčí o velmi dobré práci našich zákonodárců. Je tedy otázkou, zda bude ZoR včleněn do jednotného kodexu soukromého práva společně s právem občanským, obchodním a příp. pracovním⁹⁸, a nebo zda bude pokračováno v dalších novelizacích stávající úpravy a myšlenka nového kodexu bude odložena na pozdější dobu.

⁹⁷ Radvanová Senta: Kodifikace rodinného práva, Právní praxe 5/1995, str. 302

⁹⁸ Jurčík Radek: K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely ZoR, Rodinné právo 3/1999, str. 9

Radvanová Senta: Stav české rodiny a rodin. práva v současné době, Právní praxe 2-3/1999, str. 101

Odpověď na tuto otázku ještě není možná, ale lze podotknout, že je již vypracován návrh nového občanského zákoníku. Koncepce je taková, že "občanský zákoník bude reformován cestou úplné rekodifikace, která vytvoří normativní bázi pro celé soukromé právo. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, bude celý zrušen a úprava rodinného práva bude začleněna do občanského zákoníku. Přitom rodinné právo zde bude tvořit jediný celek, aniž bude rozděleno a kodexová úprava doplňována zvláštním zákonem."⁹⁹

Vývoj přípravy nového občanského zákoníku je možné sledovat např. na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti. Dle pracovní verze jeho návrhu z prosince 2007 je možné podotknout, že jeho druhá část má obsahovat úpravu rodinného práva, přičemž rozvod manželství má být obsažen v hlavě I, dílu pátém (§ 637 a násl.).¹⁰⁰

Návrh § 637 zní: "(1) Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno.

(2) Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu

a) se zájmem nesvéprávného dítěte manželů, který je dán zvláštními důvody, nebo

b) se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, přičemž mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu nežijí již po dobu delší, než jakou lze považovat za přiměřenou okolnostem.

(3) Mají-li manželé nesvéprávné dítě, soud rozhodující o rozvodu manželství toto manželství nerozvede, dokud soud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů".

Rozvod manželství rozhodnutím soudu představuje jediný způsob zániku manželství za života manželů. V navrženém znění

⁹⁹ Eliáš K., Zuklínová M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, Linde 2001, str. 107, 109

¹⁰⁰ Ministerstvo spravedlnosti: Návrh občanského zákoníku, <http://portal.justice.cz> - heslo návrh občanského zákoníku

se neuvádí, že rozhoduje soud, neboť o statusové věci manželů může rozhodovat pouze soud a nikdo jiný. Navrhovaná úprava se od té dnešní příliš neliší. Rozdíl spočívá v ochranné lhůtě manžela a vymezení stavu, kdy manželé spolu nežijí.

Jediný rozvodový důvod (tzv. kvalifikovaný rozvrat manželských vztahů) zůstane zachován. Přetrvá i pojetí tzv. protitvrdoštní klauzule (chrání zejména nesvéprávné dítě) - nicméně bude chránit i manžela, který nezapříčinil rozvrat, po dobu okolnostem přiměřenou, tedy bez rigidního časového omezení. Ochrana nesvéprávného dítěte je taktéž představována zvláštním řízením, během kterého se rozhodne, jaké budou poměry nesvéprávného dítěte po rozvodu manželství jeho rodičů.

§ 638 navrhuje toto znění: "(1) Soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, prokazuje důvod rozvratu manželství, a přitom zjišťuje jeho příčiny, pokud dále není stanoveno jinak.

(2) Soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, vždy doporučí manželům využít pomoci zprostředkovatele ve věcech rodinných".

Rozlišuje se rozvod se zjišťováním příčin rozvratu (tj. rozvod bez domněnky rozvratu) a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (tj. rozvod s domněnkou rozvratu, kdy soud má příčiny rozvratu za prokazané). U rozvodu bez domněnky rozvratu musí žalobce tvrdit a dokazovat existenci kvalifikovaného rozvratu. Je úkolem soudu se zabývat v odůvodnění rozhodnutí rozvratem a příčinami, což bude podkladem pro další rozhodnutí, a to osobní povahy (o dětech), majetkové povahy (vypořádání společného jmění, rozhodování o bydlení, výživném).

Návrh § 639 říká: "(1) Připojí-li se manžel k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, může soud manželství rozvést, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství, dojde-li k závěru, že shodné tvrzení manželů pokud se jedná o rozvrat manželství a o záměr dosáhnout rozvodu, je pravdivé, a jsou-li splněny tyto podmínky:

- a) ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství déle než jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí,
- b) manželé, kteří jsou rodiči nesvéprávného dítěte, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil,
- c) manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popřípadě výživného pro dobu po rozvodu.

(2) Dohody uvedené v odstavci 1 písm. c) vyžadují písemnou formu a podpisy musí být úředně ověřeny.

U této varianty rozvodu se kvalifikovaný rozvrat předpokládá. Musí být však splněny formální náležitosti a podmínka v podobě lhůt.

Rozvod s domněnkou rozvratu představuje východisko nejen pro ty, kdo jsou schopni se přes rozpory v manželství dohodnout v otázce jeho ukončení a důsledků s tím souvisejících, ale také pro ty, kdo sami z náboženských nebo morálních důvodů nemohou o rozvod požádat. Stejně jako doposud, soud neprojednává spor, ale jen zjišťuje, jestli manželé chtějí a tvrdí totéž (především tedy, zda je jejich vůle pravá) a zda splnili formální náležitosti. Pokud jsou veškeré podmínky splněny a není tu zvláštní zájem dítěte manželů, soud manželství rozvede. Úvaha se může popřípadě týkat jen zájmu dítěte.

§ 640 zní: "Manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce".

Na rozdíl od dosavadní právní úpravy má nové ustanovení vyjádřit to, co se rozumí odděleným žitím manželů.¹⁰¹ Jedná se o stav, kdy manželé nevedou společnou domácnost s úmyslem ukončit manželství rozvodem (separace života).

¹⁰¹ Zucklínová M.: Návrh občanského zákoníku, <http://diskuse.juristic.cz/480556/clanek/legislativa>, str. 71 – 77
Ministerstvo spravedlnosti: Návrh občanského zákoníku, <http://portal.justice.cz> - heslo návrh občanského zákoníku

Lze konstatovat, že návrhem výše uvedených ustanovení, stejně tak jako návrhem ostatních částí obsáhlého nového soukromoprávního kodexu, přece jenom došlo k zásadnímu obratu v přípravě rekodifikace. Tento obrat započal již v roce 2000, kdy tehdejší ministr spravedlnosti JUDr. O. Motejl požádal profesora K. Eliáše, aby se ujal další práce na rekodifikaci. Ten nabídku přijal a nabídl doc. M. Zuklínové spolupráci. Od té doby, na rozdíl od předcházejícího období, došlo, jak jsem se již zmínil, k velkému posunu kupředu.

Je však stále otázkou, kdy se tato navržená úprava stane součástí našeho právního řádu. Dle optimistických odhadů mělo dojít k přijetí navržené úpravy do roku 2005 či 2006, což se nestalo. V současné době je situace taková, že Ministerstvo spravedlnosti rozhodlo o odkladu předložení návrhu do připomínkového řízení, a to do 30. června 2008. Do vlády by se měl návrh dostat do konce roku 2008, tedy po odborných jednáních osmi ustanovených skupin se stálou rekodifikační komisí.¹⁰²

Doufejme, že tento návrh, co se týče úspěšnosti, půjde ve stopách Code civil, který před čtyřmi lety oslavil 200 let a při této příležitosti byla ve Francii uspořádána konference za přítomnosti řady odborníků a politiků z několika zemí.

B. Možná budoucí francouzská úprava

Přestože došlo v roce 2004 k podstatné novelizaci rozvodového práva, nelze tuto úpravu považovat za konečnou. I nadále je velmi pravděpodobné, že v budoucnu dojde v této oblasti k dalším změnám. Již dnes můžeme zaznamenat určité snahy o další zjednodušení rozvodů.

Francouzská vláda v rámci projektu modernizace státu oznámila, že by mělo dojít u rozvodu na podkladě vzájemné

¹⁰² Ministerstvo spravedlnosti: Návrh občanského zákoníku, <http://portal.justice.cz> - heslo návrh občanského zákoníku

dohody k odstranění soudní ingerence. Tento typu rozvodu by měl být řešen ne již před soudcem a za účasti advokáta (dodnes dva neopominutelní protagonisté rozvodové procedury), ale pouze před notářem. Odpadla by tak soudní kontrola, role nezávislého a nestranného orgánu.

Vláda argumentuje zejména snahou o odstranění přetíženosti soudů a snížením nákladů rozvodového řízení. Nicméně proti tomu se okamžitě zvedla vlna odporu. Nejsou to rozvody na podkladě vzájemné dohody, které nejvíce „zavalují“ soudy. Navíc notáři nemají ani zkušenosti soudců např. pro posouzení výše výživného, bydliště dětí po rozvodu, zda je kompenzační plnění spravedlivé apod. A kdo bude kontrolovat notáře, když soudci již do řízení nebudou moci zasáhnout?¹⁰³

Na obdobné otázky odpověděl i předseda Pařížské notářské komory Gérard Canales. Konstatoval, že tento návrh nebyl iniciován notáři, že se nejedná o první návrh obdobného typu (v minulosti již několik ministrů spravedlnosti přišlo s obdobným návrhem za účelem usnadnění rozvodové procedury a zlepšení situace samotných stran), že jsou zbytečné obavy z nekompetentnosti notářů, neboť ti mají i dnes velmi důležité a odpovědné pravomoci např. v otázce testamentární, souhlasů s adopcí či s umělým oplodněním apod. Navíc se jedná o státní úředníky, kteří na rozdíl od advokátů nejsou honorováni v závislosti na úspěchu či neúspěchu ve věci. Neopomněl dodat, že obava advokátů o úbytek klientely je lichá, neboť samotní notáři často budou doporučovat klientům služby advokáta.¹⁰⁴

Při hodnocení obou reforem rozvodu manželství (české a francouzské) je třeba si uvědomit, že navržená česká reforma je svým rozsahem daleko významnější, neboť se jedná o součást rekodifikace soukromého práva, zatímco ve Francii jde pouze o

¹⁰³ Goudjil Y.: L'annonce du projet de réforme du divorce, Avocat Divorce 2008 – www.divorcer.eu

¹⁰⁴ Canales Gérard: Sur la réforme du divorce, une querelle bien inutile, Le Figaro du 15. 1. 2008.

pozměnění již kodifikovaného znění. I tak je možné vystopovat prvky, které sblížují obě úpravy.

Např. česká novela počítá s možnou pomocí zprostředkovatele ve věcech rodinných. Ve Francii již tato možnost existuje, kdy zprostředkovatel (*médiateur*) - ať jako fyzická osoba nebo sdružení (*association*) - má napomoci nalézt řešení sporu, který manžele rozděluje. Nejedná se o rozhodce, ale o nezaujatou osobu, jejímž úkolem je pouze přivést manžele ke vzájemnému dialogu.

Dále bude výslovně stanoveno, že soud zkoumá pravost vůle manželů - § 639 - což je výslovně upraveno i v Code civil.- čl. 232.

Pozitivním přínosem bude § 640, který bude obsahovat výkladové ustanovení definující oddělené žití manželů. Kladem je i to, že zůstane zachováno oddělené řízení o úpravě poměrů rodičů k dětem pro dobu po rozvodu, které bylo zavedeno novelou z roku 1998.

Problémem, který u nás pravděpodobně s novým právním předpisem vyvstane, bude nutnost pozměnění procesního práva.

Ve Francii zamýšlená novela, která si klade za cíl zjednodušit jeden typ rozvodu manželství, může mít za následek zrychlení rozvodového řízení.

Přesto bude naše reformované "rozvodové právo" stále jednodušší, neboť u nás bude nadále platit jediný rozvodový důvod, a to kvalifikovaný - hluboký, trvalý a nenapravitelný - rozvrat. Zatímco ve Francii zůstane rozvodových důvodů více.

I po reformě zůstane Francouzům možnost rozvodu od stolu a lože, zatímco v České republice toto řešení nesouladu manželství nadále existovat nebude.

Kapitola VI

Zánik registrovaného partnerství a Pacte Civil de Solidarité (PACS)

Výše bylo uvedeno, že rozvod je jedinou možností zániku manželství za života obou manželů. Nicméně je nutné podotknout, že v posledních několika letech došlo ve společnosti k velkému názorovému posunu co se týče nazírání na soužití osob stejného pohlaví. Tento společenský vývoj reflektovala též současná česká i francouzská právní úprava. Obě dávají možnost nejen uzavřít manželství, ale též uzavřít registrované partnerství či tzv. PACS.

Účelem této kapitoly není detailní popis obou institutů. Spíše se pokusím nastínit úpravu zániku registrovaného partnerství v ČR a PACSu ve Francii, neboť jejich zánik je nejbližší problematice rozvodu manželství.

S přihlédnutím k aktuálnosti právního vývoje uvedených institutů považuji za důležité uvést základní charakteristiky obou pojmů, což samozřejmě umožní i lepší pochopení jejich zániku.

A. Právní úprava registrovaného partnerství v České republice (se zaměřením na zánik registrovaného partnerství)

Jak vyplývá např. z tiskové zprávy Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR ze dne 28. 11. 2006¹⁰⁵ či z odborných vyjádření sociologů, je česká veřejnost tolerantní (dokonce tolerantnější než populace sousedních zemí). I tak došlo k přijetí zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících

¹⁰⁵ Šimek David: Registrované partnerství v ČR a v Německu, PF UK, Praha 2006, str. 40

zákonů (dále též „ZRP“) až po velkých, značně emotivně vypjatých diskusích a řadě neúspěšných legislativních návrhů, tedy až dne 15. 3. 2006 (účinnost od 1. 7. 2006), kdy Poslanecká sněmovna přehlasovala prezidentovo veto. Stalo se tak téměř osm let od chvíle, kdy byl předložen první ucelený poslanecký návrh zákona o registrovaném partnerství¹⁰⁶. Zpočátku byly předkládány návrhy, které nebyly propracované. Proto byly předními odborníky považovány za díla právně poměrně chabá a odborně nedopracovaná; studium parlamentních stenogramů je snad ještě smutnější¹⁰⁷. V nich můžeme nalézt řadu emotivních až urážlivých vystoupení, ale věcnou diskusi opírající se o odborné studie téměř nikoliv.

Je pochopitelné, že téma registrovaného partnerství mělo a stále má své stoupence i odpůrce, neboť se jedná o značný zásah do tradičního chápání rodiny opírající se o institut manželství.

1) Důvody přijetí registrovaného partnerství

Důvodová zpráva k návrhu ZRP¹⁰⁸ uvádí, že zákon umožňuje stejnopohlavním párům založit registrované partnerství zákonem uznanou formou s rozsahem práv a povinností přesně stanoveným samostatnou právní úpravou. Dlouhodobé partnerské svazky osob téhož pohlaví nebyly dosud v právním řádu ČR nijak upraveny. Úprava byla navržena proto, že páry různého pohlaví mají dnes na výběr mezi manželstvím a konkubinátem, zatímco páry téhož pohlaví nemají možnost žádnou.

¹⁰⁶ Novotná Taťána: Právní úprava registrovaného partnerství, eAdvokacie-články: <http://www.eadvokacie.cz/clanekView.dhtml?id=3de55aaed90bf2d5019ca5b1734b5bb6>

¹⁰⁷ Haderka F. Jiří: Několik poznámek k nedávnému pokusu o právní institucionalizaci homosexuálního soužití v ČR, Správní právo 5/1998, str. 274

Haderka F. Jiří: K opětovnému pokusu o institucionalizaci homosexuálních svazků, <http://www.lama-web.cz/ilk/citarna/vy33.htm>

Zuklínová Michaela: Otázky nad jinými (totiž –než manželskými) soužitími z pohledu rodinného práva, Právní rozhledy 6/1999, str. 299

¹⁰⁸ ASPI: 25703 (LIT), PSP, tisk 969/0

Je tomu skutečně tak? Jinak řečeno, nemohly být stejnopohlavní páry zahrnuty pod konkubinát? Vždyť ten český právní řád nijak nedefinoval, mohli jsme se opřít pouze o doktrínu, která považovala za nesezdané soužití situaci, kdy dvě osoby rozdílného pohlaví vytváří určité dlouhodobější životní společenství, přičemž druhem a družkou chápala muže a ženu, kteří spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby¹⁰⁹. Nicméně na tzv. kohabitaci se dalo implicitě uvažovat např. z ustanovení § 115 ObčZ týkající se domácnosti, § 116 ObčZ popisující osoby blízké, či ustanovení upravující spolužijící osoby. Ale z této úpravy jednoznačně nevyplývá, že by se nedala aplikovat i na stejnopohlavní páry, na což upozorňovaly špičky české právní vědy. Ba naopak tvrdily, že i dvojice stejného pohlaví může tvořit domácnost či může být vřazena pod pojem osob blízkých¹¹⁰.

Je škoda, že se nikdo před napsáním důvodové zprávy nepokusil o vyvolání odborné debaty, která mohla v praxi vyústit až k rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR nebo dokonce Ústavního soudu (alespoň mi takový postup není znám). Domnívám se, že pokud by došlo k pregnantní argumentaci, která by se mohla opřít např. o Listinu základních práv a svobod (např. čl. 1 a 3), mohlo dojít ke změně stávajícího stanoviska a pod konkubinát tak mohly být včleněny i homosexuální páry. Vždyť např. i ve Francii zákonodárce pod tíhou aktuálních změn judikatury rozšířil legální definici kohabitace na gay a lesbická soužití (i když měl situaci usnadněnou o to, že ve Francii je judikatura považována za pramen práva, na rozdíl od ČR, kde judikatura má pouze určitou sílu přesvědčivosti; bezpochyby jsou ale nálezy Ústavního soudu z drtivé většiny respektovány).

Nicméně i tak by chyběla adekvátní statusová úprava společenství dvou osob stejného pohlaví, která by zajistila

¹⁰⁹ Elischer David: Alternativní formy soužití páru..., PF UK 2005, str. 60, 63

¹¹⁰ Haderka F. Jiří: Několik poznámek k nedávnému pokusu o právní institucionalizaci homosexuálního soužití v ČR, Správní právo 5/1998, str. 264-265

občanskou rovnost (nikoli rovnost sexuální orientace)¹¹¹. Minimálně z tohoto důvodu můžeme považovat přijetí speciální zákonné úpravy registrovaného partnerství za přínos.

2) Definice registrovaného partnerství; vznik partnerství

ZRP v § 1 definuje registrované partnerství jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem (dále jen „partnerství“). Za partnera se považuje osoba, která uzavřela partnerství.

Z toho vyplývá (oproti francouzské úpravě), že partnerství je uzavřeno osobám různého pohlaví, které mají stále na výběr mezi manželstvím a poměrem druh - družka.

Partnerství vzniká velmi obdobným způsobem jako manželství, tedy na základě svobodného a úplného prohlášení těchto osob stejného pohlaví o tom, že spolu vstupují do partnerství (§ 2 odst. 1 ZRP). Toto prohlášení se činí před matrikářem - oproti sňatku, kde se prohlášení činí před starostou, místostarostou či jinou pověřenou osobou. Prohlášení je třeba učinit osobně před matričním úřadem (§ 2 odst. 1 ZRP). Místní příslušnost matričního úřadu je vzhledem k předpokládanému počtu těchto svazků omezena jen na matriční úřady, které jsou uvedeny v prováděcí vyhlášce ministerstva vnitra k ZRP (vyhláška č. 300/2006 Sb.). V každém kraji, včetně hlavního města Prahy, je určen jeden matriční úřad, kde lze partnerství uzavřít. Rozhodným je kraj, který je dle místa trvalého pobytu alespoň jedné z osob vstupujících do partnerství příslušný k přijetí prohlášení (§ 2 odst. 2 ZRP); nebo pokud žádná z těchto osob nemá trvalý pobyt v ČR, je příslušným úřad pověřený vedením zvláštní matriky, tj. Úřad městské části Brno-střed. ZRP počítá i s možností delegace

¹¹¹ Eliáš Karel, Zuklínová Michaela: Návrh občanského zákoníku, webový portál MS ČR - <http://portal.justice.cz>, komentář k § 836

(přenesení místní příslušnosti), odůvodňují-li to zvláštní důvody.

Dle § 4 odst. 1 ZRP může do partnerství vstoupit každý, komu to zákon nezakazuje. Ze ZRP vyplývá, že se může jednat pouze o dvě osoby stejného pohlaví, tedy dva muže či dvě ženy. Alespoň jeden z páru musí být státním občanem ČR. Do partnerství nemohou vstoupit osoby navzájem příbuzné v přímé linii a sourozenci; osoba mladší 18 let; osoba bez plné způsobilosti k právním úkonům; osoba, která dříve vstoupila do manželství nebo partnerství, jež dosud trvá.

Podmínkou uzavření partnerství však není homosexualita partnerů ani sexuální soužití.

Řádně uzavřené partnerství se eviduje ve zvláštní knize registrovaného partnerství. Do občanského průkazu se uvádí pouze tvar podstatného jména (partner), nikoli přídavného jména¹¹².

3) Zánik partnerství

K zániku partnerství může dojít obdobnými způsoby jako k zániku manželství. Předmětná problematika je upravena v § 14 an. ZRP.

Partnerství zaniká buď smrtí jednoho z partnerů, prohlášením jednoho z partnerů za mrtvého. Během života obou partnerů se pro zánik partnerství vyžaduje rozhodnutí soudu.

a) Zánik partnerství smrtí či prohlášením za mrtvého

V případě smrti partnera zaniká partnerství dnem smrti. Byl-li partner prohlášen za mrtvého, zaniká partnerství dnem, kdy nabylo rozhodnutí o prohlášení za mrtvého právní moci. Pokud by se poté zjistilo, že ten, kdo byl prohlášen za

¹¹² Kovářová Daniela: Právní úprava registrovaného partnerství, Právo a rodina 7/2006, str. 8-9
Hrušáková Milana: Zákon o registrovaném partnerství, Bulletin advokacie 2/2007, str.18-19

mrtvého, žije, prohlášení za mrtvého se zruší a platí, že partnerství nepřetržitě trvalo. Pokud ale jeho partner mezitím uzavřel nové partnerství nebo manželství, dřívější partnerství se neobnoví.

Zde bych uvedl určitou nedůslednou činnost zákonodárce. Ten opomněl novelizovat obdobným způsobem § 22 odst. 2 ZR, dle kterého se v případě zrušení prohlášení za mrtvého neobnoví zaniklé manželství, když mezitím manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel nové manželství. Ve všech jiných případech se tedy manželství obnoví. Mohlo byt tak dojít k následující situaci. Kdyby bylo zrušeno usnesení o prohlášení jednoho z manželů za mrtvého, ale druhý („přeživší“) manžel by předtím uzavřel nový svazek, tentokrát ale partnerský, původní manželství by se po zrušení usnesení o prohlášení za mrtvého obnovilo, ale nové partnerství by nezaniklo. Nezaniklo by proto, protože platně vzniklo a v současné době neexistuje žádné zákonné ustanovení o jeho zániku pro daný případ. Proto by tato osoba mohla být v souladu se současnou právní úpravou zároveň ve svazku manželském i partnerském. To by samozřejmě sebou neslo i další nepříjemnosti spočívající např. v dědění ze zákona, kde by byl jak pozůstalý manžel, tak i pozůstalý partner. Jde sice o situaci velmi nepravděpodobnou, ale zcela vyloučit ji nelze. Nastíněná problematika by pravděpodobně nebyla řešitelná ani pomocí analogie, neboť lze jen těžko tvrdit, že by se jednalo o právní vztah, který by zákonem nebyl upraven. Ba naopak zákon hovoří naprosto jednoznačně.¹¹³ Z uvedeného vyplývá potřeba novelizace předmětného ustanovení ZR.

b) Zánik partnerství za života partnerů - rozhodnutím soudu

Pro zánik partnerství za života obou partnerů nepoužívá ZRP pojem rozvod, ale hovoří o zrušení partnerství rozhodnutím

¹¹³ Klega Lukáš: Manželem i registrovaným partnerem zároveň?, Bulletin advokacie 10/2007, str. 47-48

soudu. To je jediná možnost zániku partnerství za života partnerů. Považují za důležité připomenout, že některé původní návrhy zákonného znění umožňovaly zrušit partnerství zjednodušeně, a to dohodou partnerů. Od této alternativy bylo upuštěno.

Na základě ustanovení § 16 ZRP soud rozhodne o zrušení partnerství na návrh jednoho z partnerů, prokáže-li žalobce, že partnerský vztah již fakticky netrvá. Vzhledem k tomu, že ZRP neukládá partnerům povinnost žít spolu a být si věrni jako manželům, společné soužití partnerů vyplývá z podstaty partnerského svazku.

Uvedené znění napovídá tomu, že oproti rozvodu manželství je pro zrušení partnerství stanoven méně komplikovaný postup. Soud tedy nezkoumá trvalý a hluboký rozvrat a jeho příčiny, ale zkoumá faktické trvání či netrvání partnerství. Důkaz o tom bude pravděpodobně spočívat v prokázání skutečnosti, že partneři spolu nežíjí, a to tak, jak je tento pojem chápán zákonem o rodině.

Určitou analogii rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu dle § 24a ZR můžeme nalézt v § 17 ZRP. Pokud se k návrhu na zrušení partnerství připojí druhý partner, soud nebude zkoumat, zda partnerský vztah již fakticky netrvá, a rozhodne o zrušení partnerství. Za souhlasu druhého partnera o zrušení partnerství tu již vzniká právní nárok na zrušení partnerství.¹¹⁴

Neboť mezi partnery nevzniká společné jmění a novela občanského zákoníku provedená zákonem o registrovaném partnerství obsahuje speciální úpravu týkající se vztahů k nájemnímu bytu, není třeba předkládat soudu společně se žalobou o zrušení partnerství jakékoliv dohody.

Žaloba o zrušení partnerství se obvykle podává okresnímu soudu dle místa bydliště druhého partnera (místní příslušnost

¹¹⁴ Hrušáková Milana: Zákon o registrovaném partnerství, Bulletin advokacie 2/2007, str. 23

je tedy stejná jako u rozvodu manželství). Taktéž je zapotřebí zaplatit soudní poplatek ve výši 1 000 Kč. Řízení podléhá obecné úpravě obsažené v občanském soudním řádu.

O zrušení partnerství, eventuálně o zamítnutí návrhu, soud rozhoduje rozsudkem, proti kterému je přípustné odvolání.

4) Právní následky zrušení registrovaného partnerství

a) Osobní status po zrušení partnerství

Zákon neřeší, jakým přídatným jménem bude označen bývalý partner, jehož partnerství bylo zrušeno. Odpověď pravděpodobně přinese právní praxe.

b) Příjmení

Na rozdíl od manželství ZRP nepočítá s možností společného příjmení partnerů při vzniku partnerství (není však vyloučena možnost požádat o změnu příjmení dle „zákona o matrikách“). Proto odpadá i problematika obdobná výběru příjmení rozvedeného manžela.

c) Vyživovací povinnost po zrušení registrovaného partnerství

Po dobu trvání partnerství mají partneři vzájemnou vyživovací povinnost, jejíž rozsah se stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou partnerů byla zásadně stejná. Tato vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí (§ 10 ZRP). To znamená, že poskytovat výživné má v první řadě druhý partner, a teprve pokud to partner z jakýchkoliv důvodů nečiní, nastupuje vyživovací povinnost dětí, pokud to připadá v úvahu.

Obdobně jako výživné po rozvodu manželství je v ZRP upravena i vyživovací povinnost po zrušení partnerství (§ 11 ZRP), kdy může bývalý partner, který není schopen se sám živit, žádat od bývalého partnera, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou-li se, rozhodne o výživném na návrh některého z nich soud. Lze tedy konstatovat, že právní úprava výživného po zrušení partnerství vychází z úpravy vyživovací povinnosti po zániku manželství. Stejně jako v ZR není doba poskytování výživného nijak omezena. Možná stálo za úvahu dobu poskytování výživného omezit, neboť právní praxe již mnohokrát poukázala na problematičnost obdobného ustanovení obsaženého v ZR, kdy rozvedený manžel např. po 25 letech po rozvodu manželství žádá výživné rozvedeného manžela. Po takto dlouhé době žádat výživné po osobě, se kterou nemá většinou žádnou vazbu (až na společné děti, což navíc v případě partnerství nepřipadá v úvahu) činí značné problémy. O problematičnosti svědčí i to, že toto ustanovení ZR mělo být před několika lety novelizováno, k čemuž nakonec nedošlo, a to z velmi kuriózního důvodu. Iniciátorka novelizovaného znění vůbec nevěděla, že se hlasuje o jejím návrhu; nakonec její hlas chyběl k přijetí novelizovaného znění.

Rovněž může být zvýhodněn partner, který se na rozvratu nepodílel. V literatuře se můžeme setkat s pojmem sankční výživné¹¹⁵. To umožňuje bývalému partnerovi, který se na trvalém rozvratu společného vztahu nepodílel a jemuž byla zrušením partnerského vztahu způsobena závažná újma, aby se obrátil na soud, který může přiznat proti druhému bývalému partnerovi až na dobu tří let od zrušení partnerského soužití výživné ve stejném rozsahu, v jakém by vznikla vyživovací povinnost v případě, že partnerské soužití by nebylo zrušeno. Můžeme se setkat s názorem, že vzhledem k tomu, že v ZRP nejsou stanoveny téměř žádné povinnosti partnerů, jako je tomu

¹¹⁵ Kovářová Daniela: Právní úprava registrovaného partnerství, Právo a rodina 7/2006, str. 10

v § 18 ZR - povinnost žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si atd. - bude ovšem velmi složité prokazovat, které povinnosti provinivší partner porušil. Proto bude soud muset v těchto situacích postupovat citlivě případ od případu.

Dle § 12 ZRP soud přihlédne při rozhodování o výši výživného k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného, přičemž přihlédne k tomu, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Opět se jedná o obdobu znění ZR. Bohužel zákonodárce nevyslyšel odborníky z praxe, kteří mnohokrát poukázali na nerovnost tohoto ustanovení. Proč se má posuzovat pouze jednání povinného a nikoli oprávněného? Vždyť i oprávněný se může vzdát bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání apod. V těchto situacích nezbyvá povinnému, než využít námitku, že takto poskytnuté výživné by bylo v rozporu s dobrými mravy.

Vyživovací povinnost mezi bývalými partnery předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům.

Právo na výživné zaniká smrtí povinného partnera nebo jeho prohlášením za mrtvého, nebo když povinný partner uzavře manželství či nové partnerství. Stejně jako v případě rozvedeného manžela zaniká výživné vyplacením jednorázové částky na základě písemné smlouvy mezi bývalými partnery.

d) Další majetková práva

Jedním z největších rozdílů mezi partnerstvím a manželstvím je neexistence společného jmění partnerů. Případné problémy s vypořádáním společného majetku po zrušení partnerství bude tedy možné řešit jen za pomoci vypořádání podílového spoluvlastnictví.

Ohledně bytové problematiky hraje důležitou roli § 705a občanského zákoníku. Ten mimo jiné stanoví, že osoba, která uzavřela registrované partnerství, má po dobu trvání partnerství právo užívat byt, jenž je v nájmu druhého partnera. Zrušením partnerství zaniká právo partnera, který není nájemcem bytu, tento byt nadále užívat¹¹⁶. ZRP tedy nespojuje existenci partnerství se vznikem práva společného nájmu bytu, jak je tomu u manželů; zakládá pouze právo bydlení. Partneři ovšem mohou právo společného nájmu bytu založit dohodou, zde s tím však musí souhlasit pronajímatel, což vzhledem k současné bytové politice bude ve většině případů nereálné. V případě zrušení partnerství zaniká právo druhého partnera užívat byt ex lege, aniž by občanský zákoník umožňoval vznik nároku na zabezpečení bytové náhrady. V tomto směru je tedy partner chráněn méně než manžel.

e) Dědění

Bývalý partner ztrácí postavení zákonného dědice. Dědit může pouze v případě, že bude na něj pamatováno v závěti druhého bývalého partnera.

5) Statistické údaje týkající se partnerství

Za první rok a půl platnosti zákona o registrovaném partnerství (do konce roku 2007) bylo uzavřeno 487 partnerství. Většinou do svazku vstoupili muži. Ti uzavřeli 353 partnerství, ženy „jen“ 134. Nejmladším partnerům bylo 18 let, nejstarším přes 80 roků. Některé páry se spokojí s podpisem na matrice, jiné upřednostňují slavnostní obřad, např. na Karlštejně.

Nejvíce párů vstoupilo do partnerství v Praze - 160. Pak následují: Středočeský kraj - 52, Jihomoravský kraj - 50.

¹¹⁶ Křeček Stanislav: Změny v bytovém právu po 1. 1. 2007, Linde Praha 2006, str. 158

Ústecký - 47, Moravskoslezský - 45, Liberecký 25, Olomoucký - 19, Královehradecký - 17, Pardubický - 16, Plzeňský - 15, Jihočeský - 15, Karlovarský - 10, Zlínský - 9, Vysočina - 7.

Na druhé straně došlo k zániku osmi registrovaných partnerství. V pěti případech šlo o lesbické dvojice¹¹⁷.

Bude velmi zajímavé sledovat tuto statistiku i v následujících letech, neboť získaná čísla mnohé napoví o prosazování se institutu registrovaného partnerství do běžného života. Stejně tak mohou dát do rukou silné argumenty jak stoupencům, tak i odpůrcům registrovaného partnerství.

B. Právní úprava PACSu ve Francii (se zaměřením na zánik PACSu)

PACS neboli Pacte civil de solidarité je do českého jazyka těžko přeložitelný. Naše právní terminologie nezná přesný pojmový ekvivalent. Sice se můžeme setkat s termíny občanská smlouva o solidaritě, civilní pakt solidarity, smlouva o vzájemné odpovědnosti a jednotě, i přesto budu níže používat pojem PACS, případně sloveso „pacser“, či přídavné jméno „pacsé(e)“. Domnívám se totiž, že se tyto pojmy v blízké době vžijí lépe i v české odborné veřejnosti, než „uměle šroubované“ překlady. Navíc se obdobnou cestou vydali i specialisté zabývající se touto tematikou¹¹⁸. Vždyť i ve Francii se jednalo zpočátku o určitý novotvar a samotní Francouzi si na nové termíny museli zvyknout. Je určitě zajímavé, že v médiích probíhala rozsáhlá „osvěta“, byla pořádána řada odborných přednášek (i na universitní úrovni - např. v roce 2000 na Université de Toulouse I proběhla velmi zajímavá debata poslanců se studenty. Zákonodárci nový pojem PACS vysvětlovali, taktéž popisovali, jak bylo vůbec obtížné nový termín „vymyslet“, neřku-li prosadit).

¹¹⁷ ČTK: ze dne 19. 6. 2007, <http://www.004.cz/view.php?cislocianku=2007061901-Za-prvni-rok-346-paru>
ČTK: ze dne 29. 1. 2008, <http://www.004.cz>

¹¹⁸ Elischer David: Alternativní formy soužití páru..., PF UK 2005, str. 12, 68

Předtím než byla dne 13. října 1999 Národním shromážděním přijata definitivní (až třetí) verze PACSu, došlo ve Francii k řadě emotivních polemik. Oproti ČR však ve Francii k těmto diskusím došlo dříve (už v 80. letech 20. století), zejména ale na počátku 90. let 20. století. Nakonec byl po neúspěšných snahách o přijetí zákona ze září 1998, z října 1998, dne 13. října 1999 PACS přijat.

Považuji za důležité připomenout, že ve Francii již došlo k částečné reformě PACSu, čímž francouzský zákonodárce alespoň zčásti vyslyšel kritické hlasy mnohých odborníků. Proto níže bude k tomuto kroku přihlédnuto a někdy budou uvedeny pro srovnání obě znění právní úpravy - stávající a nové.

1) Důvody přijetí PACSu

Francouzský zákonodárce se zprvu snažil upravit otázku soužití homosexuálního páru. Počátečním impulsem byla snaha o jakési ukončení „právního vynětí“ homosexuálního soužití (neboť v prvotním fázi i Kasační soud odmítal aplikovat ustanovení o konkubinátu na stejnopohlavní páry). Pozdějším impulsem byla i snaha heterosexuálů, kteří sice neodmítali manželství z ideologického principu, ale z důvodu určité zastaralosti manželského a rozvodového práva¹¹⁹.

Zpočátku šlo tedy pouze o úpravu homosexuálního partnerství, kdy o prosazení právní úpravy usilovaly hlavně gay a lesbická hnutí. To, že se nakonec PACS vztahuje i na heterosexuální dvojice, bylo zapříčiněno pragmatickým postojem předkladatelů zákona, neboť takto rozšířený návrh měl větší šanci na přijetí. Takovýto přístup byl logickým vyústěním legislativní iniciativy, neboť v roce 1990 se nepodařilo prosadit smlouvu o občanském partnerství, v roce 1993 smlouvu o občanském svazku - Contrat d'union civile (CUC), poté Contrat de Vie Sociale (CVS), roku 1996 smlouvu o společenském

¹¹⁹ Bénabent Alain: Droit civil - la famille, Litec 2001, str. 253

svazku - Contrat d'union sociale a pakt společného zájmu - Pacte d'intéret commun (PIC), později Contrat d'union civile (CUCS), poté v roce 1998 první verzi PACSu, v březnu 1999 pozměněný návrh PACSu. Nakonec až třetí znění PACSu bylo, zejména levicovými poslanci, přijato.

Díky tomu mají homosexuální i heterosexuální páry na výběr mezi konkubinátem a PACSem. Heterosexuální páry mohou ještě navíc uzavřít manželství.

2) Definice PACSu; vznik PACSu

Výše bylo uvedeno, že dne 13. října 1999 byl přijat zákon č. 99-944 o PACSu, který byl vyhlášen dne 16. října 1999 v Journal Officiel. Tento zákon vkládá do Code civil úpravu PACSu (čl. 515 an.), ale taktéž je tímto právním předpisem uznán homosexuální konkubinát¹²⁰ (do té doby hrála pro homosexuální kohabitaci podstatnou roli jen judikatura). K provedení zákona byly vydány tři vyhlášky ministerstva spravedlnosti.

Článek 515-1 CCF (Code civil) stanoví následující: „PACS je smlouva uzavřená mezi dvěma zletilými fyzickými osobami rozdílného nebo stejného pohlaví, za účelem uspořádání jejich společného života“.

Dle článku 515-2 CCF, pod sankcí neplatnosti, PACS nemůže být uzavřen mezi ascendenty a descendenty v přímé linii (rodiče, děti, prarodiče), mezi příbuznými v řadě pobočné až do třetího stupně (bratr a sestra, strýc a neteř ...), mezi jinými blízkými příbuznými (tchýně a zeť, tchán a snacha, bratranec a sestřenice ...). PACS dále nemůže být uzavřen, pokud jeden z páru je v manželském svazku nebo když je vázán PACSem.

¹²⁰ Bogucki Brigitte: Le PACS, 2005, <http://www-cyberavocat.com/rubriques/famille/pacs.php?PHPSESSID=09b317d50283>
Bienvenue sur www.pacs.com

Taktéž PACS nemůže uzavřít osoba, které byl ustanoven poručník, nebo osoba mající opatrovníka¹²¹.

K uzavření PACSu není nezbytné, aby existoval mezi zájemci „partnerský vztah v sexuálním smyslu slova“. Postačí, když dvě osoby budou chtít žít spolu a využívat ochrany PACSu.

Mezi formální náležitosti uzavření PACSu patří sepsání smlouvy, společné prohlášení o uzavření PACSu a zápis dohody do speciálního rejstříku (registrace).

Partnery uzavřená dohoda byla zpočátku pouze soukromoprávní listinou, v současnosti lze též uzavřít dohodu, která má povahu veřejné listiny. Dohoda upravuje např. majetkové vztahy, může upravovat příspěvek, kterým každý z partnerů bude přispívat na chod společné domácnosti. Francouzští odborníci doporučují smlouvu uzavřít před notářem, čímž se může předejít případným problémům při rozchodu partnerů a ukončení PACSu¹²².

Uzavřená dohoda nemá žádný právní význam bez registrace. Proto osoby uzavírající PACS musí učinit společné prohlášení (oznámení) v soudní kanceláři soudu prvního stupně (tedy Tribunal d'Instance - TI) místně příslušnému dle jejich společného bydliště. PACS se tedy uzavírá za zavřenými dveřmi u soudu a ne na radnici, čímž se vyjadřuje skutečnost, že jde o občanskou smlouvu, nikoliv o sňatek. Dostavit se musí oba partneři osobně, zastoupení třetí osobou není možné. Partneři předloží jimi uzavřenou dohodu (oproti původní úpravě se již nevyžaduje předložení ve dvojím originálním provedení). K tomu předloží potřebné dokumenty - občanský průkaz, kopii rodného listu, čestné prohlášení, že partneři nejsou sezdání či pacsování s třetí osobou, potvrzení, že jeden z partnerů je rozvedený či vdovec atp. Kromě toho, všichni, kdo chtějí

¹²¹ Velvyslanectví ČR ve Francii: Uzavírání PACS ve Francii, 1. 3. 2007,

<http://www.mzv.cz/wwwo/default.asp?ido=19823&idj=1&amb=59&ParentIDO=>

Comment établir un Pacte de solidarité civil (PACS)?, 2005: [http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/article-](http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/article-imprim.php3?id_article=14145)

<http://fr.wikipedia.org/wiki/PACS>

¹²² Francouzská zkušenost s „občanským paktem solidarity“, www.rodiny.cz/ncpr/archiv.francie.doc

uzavřít PACS do 30. června 2008 musí taktéž předložit potvrzení prokazující, že žádný z partnerů předtím neuzavřel PACS. Od 1. července 2008 již nebude nutné toto potvrzení předkládat. Toto osvědčení vydá předmětná kancelář TI dle místa narození žadatele.¹²³

Dle původního znění soudní úředník provedl registraci (zápis) do rejstříku vedeného TI, vidoval a datoval oba originály uzavřené dohody a ty vrátil každému z partnerů. Soudní úředník však nijak nezkoumal obsah předkládané dohody. Partneri ihned obdržely potvrzení o registraci PACSu, kde bylo uvedeno datum, od kterého počínají účinky PACSu. Poté soudní úředník informoval o provedení zápisu TI v místě narození každého z partnerů.

Pro snadnější orientaci třetích osob, s účinností od 1. ledna 2007, CCF stanoví, že soudní úředník zaregistruje prohlášení a učiní nezbytné kroky vedoucí k jeho publicitě. Poté, co soud zaregistruje společné prohlášení, matrikář provede poznámku na kraj rodného listu každého z pacsovaných osob. Zmínka spočívá v informaci, že došlo k uzavření PACSu, včetně upřesnění totožnosti druhého partnera. Změna a zrušení PACSu jsou taktéž značeny na kraj (tzv. *marge*) rodného listu. Partneri si mohou vyžádat kopii nebo výpis rodného listu, kterým prokáží publicitu PACSu.

PACS se stává účinným dnem registrace. Třetí osoby mohou uplatnit odporovatelnost vůči PACSu až splněním podmínky publicity. To samé platí pro změnu dohody.

K prokázání partnerského svazku uzavřeného po 1. lednu 2007 postačí tzv. výpis rodného listu. Nová pravidla publicity nejsou automaticky aplikovatelná již od 1. ledna 2007 pro PACSy uzavřené před 1. 1. 2007 - až do 1. 7. 2008 publicita těchto PACSů bude podrobena stávající úpravě. Dotčení partneri souhlasící s novými pravidly publicity mohou buď prohlásit u

¹²³ Ministerstvo spravedlnosti FR: Le Pacte Civil de Solidarité, www.vos-droits.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10062&ssrubrique=10209

TI, kde uzavřeli PACS, že chtějí „spadat“ pod nová pravidla publicity (nebo též dojde k aplikaci nových pravidel z úřední moci), nebo pokud s novými pravidly nesouhlasí, musí dojít ke zrušení PACSu.

Jednou uzavřená dohoda může být změněna, ale o této změně musí osobně informovat TI, který přijal původní prohlášení, nebo postačí společné prohlášení, včetně pozměněné dohody, zaslané doporučeným dopisem s dodejkou, ke kterému se přiloží kopie občanských průkazů partnerů a musí být též odkázáno na číslo a datum původní registrace.¹²⁴

Lze podotknout, že PACS nezakládá nové příbuzenství.

3) Zánik PACSu

PACS může zaniknout ze tří důvodů (článek 515-7 C. Civ.) - z vůle jedné nebo obou stran, uzavřením manželství jedním nebo oběma partnery, nebo smrtí.

Za zmínku určitě stojí to, že rozvázání PACSu je zcela volné, tzn. že v C. Civ. nejsou uvedeny žádné příčiny (právní důvody) zániku.

a) Zánik PACSU smrtí partnera

Pokud minimálně jeden z partnerů zemře, PACS zaniká automaticky, a to ode dne smrti. Platilo, že přeživší partner nebo jiná „zúčastněná osoba“ zašle kopii úmrtního listu soudu (TI, kterému byla předložena původní dohoda), načež soudní úředník vyznačí na původní smlouvě poznámku o zániku PACSu, poté učiní zápis do vlastního rejstříku. Nyní platí, že o smrti partnera je TI informován od matrikáře. Poté soudní úředník zaregistruje zánik PACSu a přikročí k publicitě.

¹²⁴ Service-Public: Modification d'un pacte civil de solidarité, <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers-droits-et-demarches>

b) Zánik PACSu uzavřením manželství

PACS taktéž zaniká tím, že alespoň jeden z partnerů uzavře manželství.

Platilo, že partner, který uzavřel manželství, musí bývalému partnerovi doručit informaci o uzavření sňatku. Kopii tohoto sdělení a kopii rodného listu, na kterém je vyznačeno nové manželství, předá soudu, u nějž byl registrován původní PACS. Ten tedy zanikal dnem uzavření manželství, aniž by byla vyžadována nějaká předchozí formální náležitost. Ústavní rada k tomuto ustanovení poznamenala, že je zcela v souladu s ústavním principem svobody uzavírat manželství, zároveň však přiznává druhému partnerovi možnost požadovat náhradu škody¹²⁵ (za dění, které se stane v mezidobí mezi zrušením PACSu a jeho oznámením druhé straně).

Dnes se postupuje stejně, jako v případě smrti jednoho z partnerů, tzn. že o smrti partnera je TI informován od matrikáře. Poté soudní úředník zaregistruje zánik PACSu a přikročí k publicitě.

Mezi uzavřením manželství a zánikem PACSu není žádná lhůta. To je považováno některými autory za kruté. PACS tedy končí samotným sňatečným aktem (o němž druhý partner často nemusí mít ani ponětí), nikoli oznámením této skutečnosti druhému partnerovi.¹²⁶

Ačkoli to zákon původně výslovně nestanovil, pacsované osoby mohli spolu uzavřít manželství a tímto uzavřením manželství zanikal PACS. Dnes CCF pamatuje i na tuto situaci.

c) Zánik PACSu z vůle stran

Z vůle stran může zaniknout PACS buď společným prohlášením

¹²⁵ Bénabent Alain: Droit civil - la famille, Litec 2001, str. 281

¹²⁶ Elischer David: Alternativní formy soužití páru..., PF UK 2005, str. 96.

(společnou dohodou) obou partnerů nebo jednostranným rozhodnutím (projevem vůle).

d) Zánik společným prohlášením

V případě, že se partneři dohodnou o zániku jejich společného soužití, musí partneři doručit soudu, který registroval PACS, společné písemné prohlášení o zrušení PACSu. Soudní úředník zaznamená toto prohlášení do rejstříku a učiní kroky vedoucí k jeho publicitě. Účinky zrušení PACSu nastanou mezi partnery dnem zápisu do rejstříku, vůči třetím osobám nastávají účinky dnem vyznačení zrušení PACSu na rodném listu.

Vzhledem ke shodnému přání partnerů není stanovena výpovědní lhůta.¹²⁷

e) Zánik jednostranným projevem vůle

Předchozí úprava stanovila, že pokud se jeden z partnerů rozhodl ukončit PACS, oznámil tuto skutečnost druhému partnerovi prostřednictvím soudního doručení, jehož kopii doručil soudu, který přijal původní dohodu partnerů. V tomto případě zanikal PACS až po uplynutí tříměsíční lhůty od doručení zrušovacího projevu druhému partnerovi a za podmínky, že se jeho kopie dostala do sféry úředníka příslušného soudu.

Tříměsíční lhůta mohla mít i stinné stránky. Ty spočívaly např. v tom, že během lhůty mohl druhý partner činit právní úkony, které zavazovaly oba partnery solidárně, nebo pomstychtivý partner mohl činit různé schválnosti. Druhý partner měl možnost požadovat náhradu škody.¹²⁸

¹²⁷ Elischer David: Alternativní formy soužití páru..., PF UK 2005, str. 97

Bogucki Brigitte: Le PACS, 2005, <http://www-cyber-avocat.com/rubriques/famille/pacs.php?PHPSESSID=09b317d50283>

Bénabent Alain: Droit civil – la famille, Litec 2001, str. 278

Ministerstvo spravedlnosti FR: Le Pacte Civil de Solidarité, www.vos-droits.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10062&ssrubrique=10209

¹²⁸ Bénabent Alain: Droit civil – la famille, Litec 2001, str. 27

Taktéž byla vyvolána odborná diskuse o tom, zda tato forma zániku PACSu neumožňovala zapuzení (répudiation) omrzelého partnera (které je nepřípustné i v případě manželství - to nelze ukončit jednostranným projevem vůle jednoho z manželů bez účasti soudu). Ústavní rada zastává názor, že se o zapuzení nejedná. S tímto výrokiem však polemizuje řada předních francouzských specialistů. Nicméně je nutné vycházet z toho, že PACS je svou právní povahou kontrakt, jehož rozvázání je sice tvrdou, ale očekávatelnou aplikací obecného principu, že nikdo nemůže být nucen zavázat se k časově neomezenému plnění bez možnosti jeho zrušení. PACS jako kontrakt uzavíraný na dobu neurčitou může být rozvázán s výpovědní lhůtou a s účinky ex nunc.

Určitou nevýhodou mohlo být i soudní doručování projevu vůle o jednostranném ukončení PACSu, zejména když druhý partner opustil společnou domácnost a nezanechal žádný kontakt a nikdo nevěděl, kde se zdržuje. Zde nastupovala tzv. fikce doručení - zrušovací projev lze doručit na radnici nebo státní zastupitelství a ty jej zveřejní na úřední desce.¹²⁹

Současná úprava pouze stanoví, že partner, který se rozhodne ukončit partnerství, tak toto oznámí druhému partnerovi. Kopii tohoto oznámení předá kanceláři soudu, který registroval PACS. Tříměsíční lhůtu pro zánik PACSu již CCF neobsahuje, tudíž účinky zániku PACSu mezi partnery či vůči třetím osobám nastávají stejně jako v případě zániku PACSu společným prohlášením.

4) Právní následky zrušení PACSu

Článek 517- 7 CCF stanoví, že důsledky zániku PACSu budou v prvé řadě řešeny partnery a teprve kdyby mezi nimi nedošlo k dohodě, rozhodne soud o majetkových důsledcích. To nemá vliv na případnou náhradu škody.

¹²⁹ Elischer David: Alternativní formy soužití páru..., PF UK 2005, str. 97 - 98

a) Osobní status po zrušení partnerství

PACS nemá žádný vliv na osobní stav partnerů. Pacsovaní partneři jsou z hlediska občanského práva svobodnými osobami. Proto tedy ani zrušení PACSu nemá vliv na osobní status.

Po zániku PACSu každý z partnerů může ihned uzavřít nový PACS.

b) Příjmení

Uzavření PACSu nezpůsobuje změnu příjmení partnerů. Proto ex-partneři neřeší problematiku příjmení po rozvodu - což je obdobné české právní úpravě.

c) Vzájemná materiální pomoc po zrušení PACSu

Partneři si během trvání PACSu navzájem poskytují materiální pomoc (stejně tak mezi nimi vzniká společné ručení za dluhy týkající se běžného života - nikoliv za dluhy excesivní). Pokud si partneři nedohodnou jinak, vzájemná pomoc je úměrná schopnostem jednotlivých partnerů. Bližší náležitosti této pomoci mohou být upraveny ve smlouvě, později může být dohoda upravena a přizpůsobena novým potřebám.

Nicméně zánikem PACSu končí i tato povinnost, což může být i motivem ukončení PACSu, např. někdo, kdo se druhému partnerovi zavázal k poskytování značné sumy peněz, se zbaví tíživého závazku zánikem PACSu.

Nově je upraveno, že se partneři zavazují ke společnému životu. Dříve se tato povinnost pouze implicitně vyvozovala z definice PACSu. I tento závazek logicky končí dnem zániku partnerství.

d) Další majetková práva

Výše již bylo uvedeno, že důsledky zániku PACSu budou v první řadě řešeny partnery a teprve kdyby mezi nimi nedošlo k dohodě, rozhodne soud o majetkových důsledcích.

(Za zmínku nepochybně stojí to, že od 1. ledna 2007 si, zjednodušeně řečeno, mohou pacsované osoby vybrat mezi ideálním spoluvlastnictvím a „odděleným nabýváním majetku“. Tento výběr je uskutečněn v době uzavření PACSu, ale kdykoliv během trvání partnerského soužití může být tento výběr změněn)¹³⁰.

Partneři si při zániku PACSu neposkytují žádná kompenzační plnění, což usnadňuje a svým způsobem může motivovat ukončení nefungujících soužití.

Co se týče nájemného z bytu, mohou být oba partneři uvedeni v nájemní smlouvě jako spolunájemci. V případě úmrtí (či pouhého opuštění domácnosti) jednoho z nich může přeživší partner zůstat nadále v bytě, neboť nájem pro něj nadále trvá. V případě jiného zániku PACSu může jeden z partnerů vypovědět nájem, nicméně druhý partner má nadále právo nájmu.

Pokud je stranou nájemní smlouvy pouze jeden z partnerů, tak v případě úmrtí této osoby má druhý partner právo byt užívat i po této události. V ostatních případech zániku PACSu se může stát, že partner uvedený v nájemní smlouvě vypoví nájem, tentokrát s účinky i pro druhého partnera, který je povinen byt opustit. To nemusí pouze v případě, že pronajímatel by s ním uzavřel novou nájemní smlouvu¹³¹

e) Dědění

Právní úprava PACSu nezakotvila intestátní dědickou posloupnost přeživšího partnera. Pokud zůstavitel chce

¹³⁰ Ministerstvo spravedlnosti FR: La réforme du PACS,
www.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10030&article=12066

¹³¹ Le guide de logement: PACS et location, www.anil.org/guide/locatif/pacs.htm

zanechat majetek druhému partnerovi, musí pořídit závět - stejně jako partner v ČR.

5) Statistické údaje týkající se PACSu

Dle výzkumu INSEE (Státního ústavu statistiky a ekonomického výzkumu - obdoba Českého statistického úřadu) a francouzského Ministerstva spravedlnosti počet uzavřených PACSů stále narůstá. Stejně tak i roste počet zaniklých partnerských vztahů.

Zatímco v prvním roce platnosti zákona, tedy v roce 1999, došlo k uzavření 6 139 PACSů (příčemž jich zaniklo pouhých 7), o rok později to bylo již 22 108 PACSů (zaniklo 620). Roku 2001 došlo k mírnému poklesu - vzniklo 19 410 PACSů (zaniklo 1 859), aby od roku 2002 počet neustále narůstal. Roku 2002 bylo zaznamenáno 24 979 nových partnerství (a 3 413 zaniklých partnerství), roku 2003 už 31 161 (zaniklo 5 229), 39 576 v roce 2004 (zaniklo 6 935), 59 837 roku 2005 (zaniklo 8 595) a v roce 2006 celých 76 680 partnerství (zaniklo 9470)¹³². Že o tuto formu soužití je ve Francii čím dál větší zájem, svědčí i aktuální údaje, dle kterých bylo v roce 2007 uzavřeno více jak 90 000 PACSů. Celkově tedy bylo od roku 1999 uzavřeno přes 350 000 partnerství¹³³. Pokud provizorní čísla týkající se zániku partnerství za necelý rok 2007 napovídají obdobnému číslu jako v roce 2006, je možné připomenout, že od roku 1999 došlo k zániku zhruba 45 000 PACSů.

Je zajímavé, že PACS uzavírá čím dál tím menší počet párů různého pohlaví. Zatímco v roce 1999 jich bylo asi 42%, v roce 2000 zhruba jedna čtvrtina a v roce 2006 jen asi 7%¹³⁴.

¹³² Ministère de la Justice: du 26/12 2007, www.ined.fr

¹³³ Leclair Agnes, Mallevotte: En 2007, une majorité de naissance hors mariage - Le Figaro ze 16. 1. 2008

¹³⁴ Carrasco Valérie: Le pacte civil de solidarité: une forme d'union qui se banalise, Infostat justice 10/2007, str.1

Exkurs

Rozvody z pohledu statistiky

Statistika rozvodů patří mezi nejzajímavější oblasti demografie a statistiky vůbec. Podrobné analytické informace poskytuje v současné době v Česku zejména Český statistický úřad (ČSÚ) a ve Francii Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE), tedy Státní ústav statistiky a ekonomického výzkumu.

V současné době se sledováním různých charakteristik a čísel, které o rozvodech vypovídají, zabývají nejen statistici, ale také manželští poradci, kriminalisté, justice, sociologové a lékaři. Nashromážděné údaje o rozvodech napovídají o změnách v naší společnosti, v nazírání na rodinu a na postavení dětí v ní. Za někdy suchými a strohými čísly se skrývají dramatické osudy lidí, manželství a především dětí. Na to bychom při analýze těchto údajů nikdy neměli zapomínat.

1) Období první poloviny 20. století

Počet rozvodů v Čechách se v počátečním období první republiky pohyboval kolem 4 500 ročně. Pro léta 1920 - 1924 uvádí Statistická ročenka 4 658 rozluk ročně. Do roku 1926 zůstával počet rozluk stabilní. Pohyboval se kolem 5 000 případů ročně, z čehož na Slovensko připadalo asi pět set případů (přitom v této době ČSR čítala asi 7 milionů obyvatel).

Od roku 1927 nastal pozvolna vzestup, který do roku 1933 vedl ke vzrůstu na téměř 6 000 případů; pokračoval dále do roku 1937, kdy počet dosahoval přes 8 000. Po 2. světové válce se v letech 1946 - 1949 rozluky držely na více než 11 000 případech, v roce 1946 výjimečně přes 12 000, což však zřejmě

souviselo s koncem války a jejími důsledky na rodinný život. Počet rozluk od roku 1920 do roku 1949 se tedy zvýšil dvaapůlkrát, vezmeme-li v úvahu redukcí obyvatelstva odsunem Němců a Maďarů. Slovensko při tom nehrálo početně větší roli, neboť rozluky povolené na Slovensku totiž stabilně představovaly asi jednu desetinu z celkového počtu, ba i méně.¹³⁵

Francie měla na počátku 20. století, tedy přesně roku 1920, zhruba 39 milionů obyvatel, tento počet se za padesát let zvýšil jen o 2 miliony. Co se týče počtu rozvodů - viz tabulka č. 1.

tabulka č. 1¹³⁶ - Rozvodovost ve Francii v 1. polovině 20. století

Francie v 1. polovině 20. století			
rok	počet rozvodu od stolu a lože	počet rozvodů	počet uzavřených manželství
1900	2 253	7 820	305 000
1910	2 400	14 261	306 000
1920	3 300	41 279	623 000
1930	3 539	23 434	360 000
1940	1 433	12 199	170 000
1949	1 494	38 841	339 000

¹³⁵ Haderka Jiří: K dějinným základům právní úpravy rozvodu na území Československa, Právní obzor 1990, str. 429

¹³⁶ zdroj - Annuaire statistique abrégé - 1949, Paris imprimerie nationale 1950, str. 26
zdroj - Annuaire statistique de la France (annuaire rétrospectif) 1966, str. 170 - 171

2) Vývoj rozvodů ve 2. polovině 20. století

Na našem území se po přijetí zákona o právu rodinném počítalo s tím, že rozvodovost prudce vzroste, neboť se tak vyřeší problém dávno mrtvých a nefunkčních manželství, založených pouze na majetkových zájmech, a poté rozvodovost klesne na předchozí úroveň. Splnil se pouze první předpoklad a počet rozvodů po přijetí ZPR se téměř přesně zdvojnásobil. Průměr z let 1950 - 1954 činil již 10 535 rozvodů ročně. Rozvodovost tedy prudce narostla, ale již nikdy nepoklesla a až do počátku 90. let rostla téměř lineárně. Křivka rozvodovosti se zastavila až v roce 1990, kdy dosáhla 32 055 rozvodů.¹³⁷

Poválečný vývoj ohledně rozvodovosti ve Francii naznačuje tabulka č. 2.

tabulka č. 2¹³⁸ - Rozvodovost ve Francii ve 2. polovině 20. století

rok	Francie ve 2. polovině 20. století	
	povolené rozvody	uzavřená manželství
1950	34 700	331 100
1960	30 200	319 900
1970	38 900	393 700
1980	81 100	334 400
1987	106 500	265 200

¹³⁷ Hrušáková Milana: Rozvod a paragrafy, Computer Press 2001, str. 11 - 12

¹³⁸ zdroj - Annuaire rétrospectif de la France 1948 - 1988, INSEE 1990, str. 28

90. léta a počátek 21. století

Po roce 1989 se u nás dlouhodobý růst počtu rozvodů zastavil a na této vysoké úrovni se ustálil prakticky po celá devadesátá léta (do 1998). Počátkem 90. let se uzavíralo více než 70 000 manželství ročně, v roce 2003 tento stav klesl pod 50 tisíc, přičemž se rozpadlo téměř 33 000 manželství.¹³⁹

Ve Francii můžeme v posledních 2 letech vidět drobné snížení rozvodovosti.

Společné pro obě země je, že roste počet návrhů na rozvod ze strany ženy: Ve Francii to jsou 3 návrhy ze čtyř, u nás více jak polovina žádostí. Společné je i to, že míra rozvodovosti se liší v závislosti na regionech. Nejnižší rozvodovost je dlouhodobě ve spíše zemědělských oblastech a v oblastech s vyšší religiozitou (jižní Morava). Naproti tomu velkoměsta jsou dlouhodobě místy s podstatně vyšší rozvodovostí (např. v Paříži končí každé druhé manželství rozvodem). Ohledně počtu rozvodů za poslední období viz tabulka č. 3.

tabulka č. 3¹⁴⁰ - Rozvody v letech 1990 - 2001

rok	Česká republika		Francie	
	počet rozvodů	rozvody na 100 sňatků	počet rozvodů	rozvody na 100 sňatků
1990	32 055	35,2	105 800	36,9
1991	29 366	40,8	108 100	38,5
1992	28 572	38,6	108 000	39,8
1993	30 227	45,8	110 800	43,4
1994	30 939	52,9	115 700	45,6
1995	31 135	56,7	119 200	46,8

¹³⁹ ČTK: Češi se do manželství příliš nehrnou, Metro z 26. 3. 2004, str. 2

¹⁴⁰ ČSÚ: Vývoj sňatečnosti a rozvodovosti v ČR po roce 1989, www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/1112-02-po_roce_1989

CD-ROM INSEE: La situation démographique en 2001 - Mouvement de la population, str. 12

1996	33 113	61,4	117 400	41,9
1997	32 465	56,2	116 100	40,8
1998	32 363	58,8	116 500	42,9
1999	23 657	44,2	116 800	40,8
2000	29 704	53,7	114 000	38,3
2001	31 586	60,3	112 600	39,1

Často je ale poukazováno na to, že nelze brát zcela vážně tzv. redukované rozvody (rozvody na 100 sňatků v konkrétním roce), neboť podle těchto názorů není možné bezvýhradně souhlasit s tvrzením, že se u nás rozvádí více než polovina manželství.

K ČR lze ještě dodat, že rozvodovost není kupodivu závislá na úrovni vzdělání manželů. Existuje však jedna výjimka, jen skutečně "osvícený" manžel "vydrží" se vzdělanější ženou, než je on. Poslední dobou přibývá i rozvodů dlouhotrvajících manželství.

Příčiny rozvodů

I když rozvodové soudy v ČR nemohou postihnout všechny složité aspekty mezilidských vztahů, snaží se zmapovat a vést cenné údaje o příčině rozvratu rozváděných manželství. Tato statistika je zřejmě ovlivněna řadou faktorů a určitým zkreslením, neboť pravý důvod rozvodu v některých případech jedna ani druhá strana nechce soudu sdělit a často je uvedena příčina, o níž vědí, že ji bude soud akceptovat.

I tak z údajů o příčině manželství vyplývá, že nejčastějšími důvody jsou rozdílnost povah, nevěra a alkoholismus (na straně muže, na straně ženy je tato příčina zanedbatelná), i když nevěra a alkoholismus má stále nižší podíl a do popředí vystupují "ostatní příčiny". Další údaje obsahuje tabulka č. 4.

tabulka č. 4 - Struktura rozvodů podle příčiny rozvratu manželství (údaje v %) v ČR¹⁴¹

Příčina rozvratu	Příčina zjištěná na straně muže											
	1960	1970	1980	1990	1993	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Celkem	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Neuvážený sňatek	1,7	5,5	3,9	5,6	4,5	4,4	4,0	3,5	3,0	2,2	1,6	1,8
Alkoholismus	11,9	13,9	16,4	10,3	9,5	9,4	8,7	8,1	6,4	5,8	5,2	4,9
Nevěra	29,4	15,8	18,3	15,0	14,1	12,9	12,3	12,0	8,9	8,0	7,2	6,5
Nezájem o rodinu	2,4	6,4	6,5	7,6	5,6	7,3	7,4	6,8	5,4	5,3	4,9	4,0
Zlé nakládání, trest. čin	11,4	10,1	6,7	2,7	1,9	2,1	2,0	1,9	1,8	1,6	1,7	1,3
Rozdílnost povah	10,6	19,9	25,9	40,5	48,4	48,8	49,2	50,7	44,9	47,0	46,5	49,1
Sexuální neshody	2,7	4,5	3,7	2,7	2,1	1,7	1,5	1,3	0,8	0,6	0,5	0,5
Ostatní příčiny	20,4	17,3	8,4	9,0	8,7	9,7	11,6	12,1	22,2	22,6	24,3	24,1
Soud nezjistil příč.	9,4	6,6	10,1	6,8	5,1	3,7	3,3	3,5	6,7	6,9	8,1	7,7
Příčina rozvratu	Příčina zjištěná na straně ženy											
	1960	1970	1980	1990	1993	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2000
Celkem	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Neuvážený sňatek	1,2	6,0	3,9	5,6	4,5	4,5	4,0	3,7	2,9	2,2	1,6	1,8
Alkoholismus	0,4	0,4	0,7	0,9	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,5	0,50	0,5
Nevěra	28,6	12,4	16,9	13,2	12,1	10,5	9,0	8,4	6,4	5,6	4,7	4,0
Nezájem o rodinu	1,9	6,0	6,8	2,5	1,4	1,8	1,7	1,4	1,4	1,2	1,3	1,2
Zlé nakládání, trest. čin	2,8	1,3	0,5	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Rozdílnost povah	10,9	21,7	26,1	40,5	48,4	50,3	50,5	51,7	47,1	49,1	47,4	49,6
Sexuální neshody	2,5	5,0	3,7	2,7	2,1	1,4	1,5	1,3	0,8	0,6	0,5	0,5
Ostatní příčiny	22,2	16,3	7,2	10,7	11,4	14,3	14,6	14,0	25,1	26,9	29,9	29,4
Soud nezjistil příč	29,6	30,9	34,3	23,8	19,2	17,8	17,8	18,7	15,6	13,7	14,0	13,0

Pro Francii je ohledně důvodu zániku manželství typické jiné statistické hledisko odlišující se od výše uvedené tabulky. Francouzi preferují označení příčiny rozloučení svazku podle typu rozvodu na rozvod na podkladě vzájemné dohody - dohodnutý rozvod (divorce par consentement mutuel), na rozvod pro rozvrat soužití (divorce pour la rupture de la

¹⁴¹ Bakalář E., M. a D. Nováková: Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné, nakladatelství LN 1996, str. 38 - 39

ČSÚ, www.czso.cz, heslo: obyvatelstvo

vie commune), a na rozvod z důvodu provinění (divorce pour faute). 54,7 % tvoří rozvody na podkladě vzájemné dohody, 42,2 % je představováno rozvody z důvodu provinění a zbytek je reprezentován rozvratem soužití.¹⁴² Následující tabulka č. 5 znázorňuje přesný počet jednotlivých typů rozvodu.

tabulka č. 5 - Typy rozvodu a jejich počet ve Francii ¹⁴³

rok	1997	1998	1999	2000	2001
celkový počet	116 617	116 831	117 494	114 620	113 618
vzájemně dohodnutý roz.	64 293	65 412	65 300	65 374	68 644
k souhlasnému návrhu	47 825	48 775	48 673	48 818	53 713
k přijatému návrhu	16 468	16 637	16 627	16 556	14 931
roz. pro rozvrat soužití	1 877	1 942	1 953	1 821	1 512
faktické odloučení	1 791	1 855	1 894	1 757	1 472
zhoršení duševního zdraví	86	87	59	64	40
roz. z důvodu provinění	50 071	49 382	50 241	47 425	43 462

3) Vývoj v posledních letech

Přestože nejsou statistiky mapující rozvodovost posledních let zcela jednoznačné a jejich dotváření nadále pokračuje, ukazují na to, že problematika rozvodovosti obou zemí je stále aktuální.

V České republice bylo v roce 2002 rozvedeno 31 758 manželství, v roce 2003 došlo k 32 824 rozvodům, roku 2004 k 33 060 rozvodům (tedy 49% manželství skončilo rozvodem) a od roku 2005 došlo k mírnému poklesu - na počet 31 288. Prakticky stejný počet byl zaznamenán i v letech 2006 - 31 415 a 2007 - 31 129. Přitom počet sňatků oproti roku 2003 stoupl; roku 2005 bylo uzavřeno 51 829 manželství, roku 2006 52 860 a roku 2007 dokonce 57 157 párů si „řeklo své ano“. Tento nárůst je s velkou pravděpodobností způsoben „magickým datem 7. 7.

¹⁴² Belmokhtar Zakia: Les divorces en 1996, Ministère de la justice 1999, str. 9

¹⁴³ Annuaire Statistique de la Justice, Edition 2003, str. 89

2007", které do svatebních síní přilákalo rekordních 4 406 párů.¹⁴⁴

Ve Francii došlo mezi léty 2002 až 2006 k následujícímu vývoji - viz tabulka č. 6.

Tabulka č. 6 - Rozvodovost ve Francii v letech 2002 - 2006 ¹⁴⁵

rok	Počet uzavřených manželství	Počet rozvodů
2002	286 320	118 686
2003	282 927	127 966
2004	278 602	134 601
2005	283 194	155 253
2006	274 084	139 147

¹⁴⁴ Statistická ročenka ČR, Praha 2006, str. 130, 132

ČSÚ - Počet obyvatel ČR je stále vyšší - www.czech.cz/cz/zpravy/domaci/pocet-obvatek-ceske-republiky-je-stale-vyssi/

ČSÚ - Rozvodovost, ČSÚ 2007 - www.cszo.cz

¹⁴⁵ INSEE - Nombre de mariages, de divorces ... mis a jour 01/2008 - www.insee.fr

Závěr

Rozvod manželství, jako jeden ze stěžejních institutů rodinného práva, bude stále vyvolávat řadu otázek, které rozdělovaly a stále rozdělují odbornou i laickou veřejnost na dva tábory. Tento názorový střet na danou problematiku se projevuje zejména na poli odborné diskuse. I když pro současnou instituci manželství jsou typické spíše tolerantnější tendence značně se odlišující od toho, co lze vypočítat ohledně daného tématu během historického vývoje, kde vystupovaly do popředí i jiné vlivy charakteristické svou nekompromisností a nepřipouštějící odlišný názor, ani dnes nelze zcela opomíjet vliv veřejného mínění. To se ostatně projevilo při přípravě novelizovaného znění rozvodu ve Francii či během legislativního procesu ohledně registrovaného partnerství nebo PACSu.

Celkový náhled na současnou právní úpravu rozvodů v daných zemích, tedy v České republice a ve Francii, a celkový historickoprávní vývoj instituce rozvodů nám umožňuje nepřímo pochopit i obrovský posun kupředu nejen mezilidských a hlavně partnerských vztahů, ale i posun názorů společnosti jako celku na danou problematiku.

Na druhou stranu ani dnes nemůžeme říct, že by se vývoj tohoto institutu zastavil a že současná právní úprava, jak v Česku tak ve Francii, by dosáhla svého vrcholu a byla zcela ideální. Již několik let se v České republice připravuje rozsáhlá rekodifikace soukromého práva, včetně práva rodinného, která má současný právní stav vylepšit. Dnes je již nesporné, že projekt rekodifikace získal zřetelné obrysy a jasně daný základ. Stále je však otázkou, od kdy bude nový kodex účinný. Podle optimistických názorů měl být účinný již v roce 2006, podle pesimističtějších odhadů nejdříve od roku 2007 až 2008. Praxe ukázala, že ani tyto odhady s velkou

pravděpodobností nebudou naplněny, i když je zapotřebí objektivně přiznat, že odborný tým připravující rekodifikovanou úpravu vykonal obrovský kus práce. Dle mého názoru je to tedy spíše neochota politická, která novelu blokuje. I francouzský zákonodárce však během snah o zlepšení stávající právní úpravy rozvodu manželství narážel na četné překážky, přesto nakonec reformy rozvodu dosáhl.

Bude velmi zajímavé sledovat další vývoj tohoto tradičního rodiněprávního institutu, neboť je otázkou, jak bude vypadat právní úprava rozvodu za pět až deset let, natož třeba za pět desetiletí a později.

Osobně se domnívám, že vzhledem k obrovskému civilizačnímu pokroku ve všech odvětvích, světové globalizaci, sociálnímu vývoji či společenskému mínění je více než pravděpodobné, že se vývoj institutu rozvodu rozhodně nezastaví a že současná znění právních úprav rozvodu obou zemí jsou jen pouhým počátkem budoucích reforem.

Seznam literatury

Monografie:

- Acher T., Stasi L.:** Droit civil - personnes, incapacités, famille, Paradigme 2002
- Belmokhtar Zakia:** Les divorces en 1996, Ministère de la justice 1999
- Bénabent Alain:** Droit civil - la famille, Litec 2003
- Bénabent Alain:** Droit civil - la famille, Litec 2001
- Brunaud Edmond:** Lu juge aux affaires familiales, Sofiac 1997
- Carbonnier Jean:** Droit civil (la famille), Presses Universitaires de France, 2002
- Cornu Gérard:** Droit civil - la famille, Montchrestien 2003
- Courbe Patrick:** Droit de la famille, Armand Colin 1997
- Courbe Patrick:** Le divorce, Dalloz, 1999
- Dvořáková Závodská J. a kolektiv:** Manželství a rozvody, Linde 2002
- Eliáš K., Zuklínová M.:** Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, Linde 2001
- Fenouillet Dominique:** Droit de la famille, Dalloz 1997
- Haderka Jiří:** Rozvod v současném světě, díl 2.: Kapitalistické státy Evropy, sev. Ameriky a Oceánie
- Hrušáková M., Králíčková Z.:** České rodinné právo, MU v Brně 2001
- Hrušáková M.:** Rodinné právo v aplikační praxi, Edice právních rozhledů 2000
- Hrušáková Milana:** Rozvod a paragrafy, Computer Press 2001
- Chaveau V. - Poivey-Leclercq:** Le droit de la famille - guide juridique, Seuil 2001
- Choděra Oldřich:** Partnerství, manželství a paragrafy, Grada Publishing 2002
- Klabouch Jiří:** Manželství a rodina v minulosti, Orbis Praha 1962

Knappová a kol. (část zpracována **M. Zuklínovou**): Občanské právo hmotné, ASPI 2002

Lévy J.-P.; Castaldo A.: Histoire du droit civil, Dalloz 2002

Lienhard Claude: Le juge aux affaires familiales, Dalloz 1994

Malý Karel: České právo v minulosti, Orac 1995

Murat-Sempietro Marie-Pierre, Trambouze Violaine: Le divorce après la loi du 26 mai 2004, Litec 2006

Nová H. - Těžká O.: Vyživovací povinnost, Linde 1995

Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999

Renault-Brahinsky: Droit de la famille, Gualino éditeur 2003

Renaut M.-H.: Histoire du droit de la famille, Ellipses 2003

Rubellin-Devichi: Droit de la famille, Dalloz 2001

Szrankiewicz Romuald: Histoire du droit français de la famille, Dalloz 1995

Vallas-Lenerz Emmanuelle: Divorce Le guide pratique, Prat 2008

zákony a komentáře:

ASPI: 25703 (LIT), PSP, tisk 969/0

Code civil, Dalloz, édition 2005

Code civil, Dalloz, édition 2003

Holub M. - Nová H.: Zákon o rodině a předpisy souvisící, Linde 2000

Nouveau Code de procédure civile, Dalloz 2003

Radimský J. - Radvanová S.: Zákon o rodině - komentář, Panorama Praha 1989

Články, stati a další literatura:

Adamová Karolina - Mates Pavel: Právní pověry, Linde 1997

Bakalář E., M. a D. Novákovi: Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné, nakladatelství LN 1996

Canales Gérard: Sur la réforme du divorce, une querelle bien inutile, Le Figaro du 15. 1. 2008

Carrasco Valérie: Le pacte civil de solidarité: une forme d'union qui se banalise, Infostat justice 10/2007

Cornu Gérard: Vocabulaire juridique, Quadrige/Puf 2003

Čechura J., Hlavačka M., Maur E.: Ženy a milenky českých králů, Akropolis Praha 1994

ČTK: Češi se do manželství příliš nehrnou, Metro z 26/3 2004

Elischer David: Nová právní úprava rozvodu ve Francii; Právní fórum 7/2005

Elischer David: Alternativní formy soužití páru..., PF UK 2005

Francová Marie: Rozvod manželství, Právo a rodina, 4/2003

Haderka F. J.: K problematice ustanovení § 24b odst. 1 zákona o rodině, Právní praxe 6/1999

Haderka F. Jiří: Několik poznámek k nedávnému pokusu o právní institucionalizaci homosexuálního soužití v ČR, Správní právo 5/1998

Haderka Jiří: K dějinným základům právní úpravy rozvodu na území Československa, Právní obzor 1990

Hrušáková Milana: Zákon o registrovaném partnerství, Bulletin advokacie 2/2007

Chemin Anne : La prudente réforme du divorce entre en vigueur en janvier, Le Monde z 30. 12. 2004

Jurčík Radek: K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely ZoR, Rodinné právo 3/1999

Kincl J., Urfus V., Skřejpek M.: Římské právo, C.H.Beck 1995
Minulost našeho státu v dokumentech, Nakladatelství Svoboda 1971

Klega Lukáš: Manželem i registrovaným partnerem zároveň?, Bulletin advokacie 10/2007

Kovářová Daniela: Právní úprava registrovaného partnerství, Právo a rodina 7/2006

Křeček Stanislav: Změny v bytovém právu po 1. 1. 2007, Linde Praha 2006

Leclair Agnes, Mallevoüe: En 2007, une majorité de naissance hors mariage - Le Figaro ze 16. 1. 2008

Pernoudová Régine: Žena v době katedrál, Vyšehrad 2002

Plecitý Vl. - Salač J.: Základy rodinného práva, Eurounion, s.r.o. Praha 2001

Radvanová Senta: Analýza současné zákonodárné a soudní praxe, Socialistická zákonnost 1989

Radvanová Senta: Kodifikace rodinného práva, Právní praxe 5/1995

Radvanová Senta: Stav české rodiny a rodin. práva v současné době, Právní praxe 2-3/1999

Saubaber Delphine: Une réforme consensuelle du divorce placée sous le signe du pragmatisme , Le Monde z 8/1 2004

Šimek David: Registrované partnerství v ČR a v Německu, PF UK, Praha 2006

Veselá Renata: Vývoj rodinného práva do r. 1938, Masarykova univerzita, Brno, 1993

Zuklínová Michaela: Co je nového v zákoně o rodině, Právní praxe 5/1998

Zuklínová Michaela: Otazníky nad jinými (totiž -než manželskými) soužitími z pohledu rodinného práva, Právní rozhledy 6/1999

Ročenky:

Annuaire rétrospectif de la France 1948 - 1988, INSEE 1990

Annuaire statistique abrégé - 1949, Paris imprimerie nationale 1950

Annuaire statistique de la France (annuaire rétrospectif) 1966

Annuaire Statistique de la Justice, Edition 2003

Statistická ročenka ČR, Praha 2006

Internet a CD-ROMy:

CD-ROM INSEE: La situation démographique en 2001 - Mouvement de la population

CD-ROM Kronika lidstva

Bienvenue sur www.pacs.com

Bogucki Brigitte: Le PACS, 2005, <http://www-cyberavocat.com/rubriques/famille/pacs.php?PHPSESSID=09b317d50283>

Code de procédure civile - www.legifrance.gouv.fr

Comment établir un Pacte de solidarité civil (PACS)?, 2005:
http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/article-imprim.php3?id_article=14145

ČSÚ: Vývoj sňatečnosti a rozvodovosti v ČR po roce 1989, www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/1112-02-po_roce_1989

ČSÚ, www.czso.cz, heslo: obyvatelstvo

ČSÚ - Počet obyvatel ČR je stále vyšší - www.czech.cz/cz/zpravy/domaci/pocet-obvatel-ceske-republiky-je-stale-vyssi/

ČSÚ - Rozvodovost, ČSÚ 2007 - www.czso.cz

ČTK: ze dne 19. 6. 2007,

ČTK: ze dne 29. 1. 2008, <http://www.004.cz>

Eliáš Karel, Zuklínová Michaela: Návrh občanského zákoníku, webový portál MS ČR - <http://portal.justice.cz>, komentář k § 836

Francouzská zkušenost s „občanským paktem solidarity“, [www.rodiny.cz/ncpr/archiv.francie.doc](http://www.rodiny.cz/ncpr/archiv/francie.doc)

Goudjil Y.: L'annonce du projet de réforme du divorce, Avocat Divorce 2008 - www.divorcer.eu

Haderka F. Jiří: K opětovnému pokusu o institucionalizaci homosexuálních svazků, <http://www.lama-web.cz/llk/citarna/vy33.htm>

<http://fr.wikipedia.org/wiki/PACS>

<http://www.004.cz/view.php?cisloclanku=2007061901-Za-prvni-rok-346-paru>

La réforme du divorce: www.avocat.net/divorce/dossier-juridique/la-reforme-du-divorce.html

Le divorce réformé:
www.droit.pratique.fr/popPrint.php?nType=9&idCont=151783&other=null

Le guide de logement: PACS et location,
www.anil.org/guide/locatif/pacs.htm

Le point sur la réforme du divorce - www.cyber-avocat.com
(heslo : divorce)

Les procédures de divorce: www.divorcefacil.com/les-procedures-de-divorce.html

Les différents types de divorce: www.divorce-famille.net/reforme-du-divorce.html

Ministerstvo spravedlnosti: Návrh občanského zákoníku,
<http://portal.justice.cz> - heslo návrh občanského zákoníku

Ministerstvo spravedlnosti FR: Le Pacte Civil de Solidarité,
[www.vos-](http://www.vos-droits.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10062&ssrubrique=10209)

[droits.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10062&ssrubrique=10209](http://www.vos-droits.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10062&ssrubrique=10209)

Ministere de la Justice: du 26/12 2007, www.ined.fr

Novotná Tatána: Právní úprava registrovaného partnerství,
eAdvokacie-články:

<http://www.eadvokacie.cz/clanekView.dhtml?id=3de55aaed90bf2d5019ca5b1734b5bb6>

Service-Public: Modification d'un pacte civil de solidarité,
[http://vosdroits.service-public.fr/particuliers - droits et démarches](http://vosdroits.service-public.fr/particuliers-droits-et-demarches)

Velvyslanectví ČR ve Francii: Uzavírání PACS ve Francii, 1. 3. 2007,

<http://www.mzv.cz/wwwo/default.asp?ido=19823&idj=1&amb=59&ParentIDO=>

Zuklínová M.: Návrh občanského zákoníku,
<http://diskuse.juristic.cz/480556/clanek/legislativa>

www.divorce-famille.net

www.france.diplomatie.fr

www.justice.gouv.fr

www.insee.fr

www.legifrance.gouv.fr

www.service-public.fr

www.studyrama.com